

WWW.IMMIGVANHEUGTEN.NL

BACKGROUND 2000-09

**AFGHANISTAN:
DE TALIBAN AAN DE MACHT**

OLIVIER IMMIG & JAN VAN HEUGTEN

SEPTEMBER 2000

THE NETHERLANDS

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Immig, O. en Heugten, J. van

Afghanistan: de Taliban aan de macht / O. Immig & J. van Heugten. - Amsterdam: NISAS. - Ill.

Met lit.opg.

ISBN 90-801758-1-1

NUGI 672

Trefw.: Afghanistan, Taliban

Copyright © 2000 Stichting Netherlands Institute of South Asian Studies

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Stichting Netherlands Institute of South Asian Studies, Postbus 58247, 1040 HE Amsterdam.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photo-print, microfilm or any other means without written permission of the N.I.S.A.S. Foundation, PO Box 58247, 1040 HE Amsterdam.

OVER NISAS:

De Stichting Netherlands Institute of South Asian Studies (NISAS) is gevestigd in Amsterdam. De Stichting is in juli 1992 opgericht met als doel bredere bekendheid te geven aan de ontwikkelingen in Zuid-Azië. Als onafhankelijk instituut voor onderzoek en onderwijs richt NISAS zich in het bijzonder op de landen Iran, Afghanistan, Pakistan, India en Bangladesh. De nadruk ligt daarbij op actuele politieke, economische, religieuze en militaire gebeurtenissen.

NISAS inventariseert lopende onderzoeken op het terrein Zuid-Azië. De opzet en uitvoering van nieuwe projecten wil NISAS nadrukkelijk stimuleren. Op aanvraag organiseert NISAS voorlichtingsbijeenkomsten over reizen, wonen en werken in de regio, zowel voor individuen als voor groepen. Centraal daarbij staan de praktische voorbereidingen op het vertrek, en uitleg van (de achtergronden van) de meest recente politieke en economische ontwikkelingen. Bijzondere aandacht krijgen de verschillen en gelijkenissen in de culturen van verschillende landen en regio's, evenals de wenselijke informatie voor het opbouwen en onderhouden van contacten met personen en instellingen.

Ondernemingen, (overheids-)instellingen, instituten, en individuen kunnen door medewerkers van NISAS projectstudies laten verrichten. Te denken valt aan op de specifieke wensen van een opdrachtgever toegespitste landendocumentatie, het uitvoeren van *feasibility studies*, het samenstellen van toeristische routes (zowel zakelijk als recreatief) en informatiepakketten. Gezien de aard van zowel de onderzoeksobjecten als van de activiteiten van NISAS wordt een interdisciplinaire benadering gehanteerd.

Daarnaast verzorgt NISAS cursussen. Deze worden gegeven door universitair geschoolde docenten en zijn nadrukkelijk bedoeld voor een ieder die belangstelling heeft voor de ontwikkelingen in de regio Zuid-Azië. Diegenen die zich na een eerste cursus verder willen verdiepen in specifieke onderwerpen kunnen bij NISAS nadere informatie en desgewenst begeleiding verkrijgen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	i
Inleiding	1
1. Een Pasjtoens koninkrijk	3
2. Revoluties en Sovjet-bezetting	8
3. "Afghanisering" van de oorlog	14
4. Opkomst en opmars van de Taliban	23
5. Een nieuwe samenleving?.....	29
6. Militaire ontwikkelingen na de inname van Kaboel	33
7. Buitenlandse inmenging.....	39
8. Nieuwe VN-bemiddelingspogingen	46
Perspectieven.....	51
Bijlagen	55
Chronologisch overzicht.....	55
Heersers van Afghanistan	60
Leiders van de Taliban.....	62
Alfabetische namen- en begrippenlijst.....	64
Interview met Emir-ul Moemineen	74
Boodschap van Ahmed Sjah Massoed.....	79
Beknopte bibliografie.....	82
Over de auteurs.....	87

Voorwoord

Met veel genoegen presenteren wij ons werk "Afghanistan: de Taliban aan de macht". Zoals de titel aangeeft gaat onze aandacht op de eerste plaats uit naar de recente opkomst van de beweging en van het bewind van de Taliban. Uiteraard wordt tevens de nodige aandacht besteed aan de ontwikkelingen die daar aan vooraf gingen. Zonder een goed begrip van de gebeurtenissen in Afghanistan tussen de jaren zestig en negentig valt naar onze mening het fenomeen van de Talibanbeweging niet te bevatten.

Omdat wij het van belang vinden dat dit onderwerp voor iedereen toegankelijk is, hebben wij een "Alfabetische namen- en begrippenlijst" in de bijlagen opgenomen. Voorts geven wij met een uitgebreid "Chronologisch overzicht" een overzicht van de belangrijkste voorvallen uit de Afgaanse geschiedenis. Voor de volledigheid zijn daar ook jaartallen en gebeurtenissen opgenomen die niet in de tekst worden vermeld. In de beknopt gehouden bibliografie treft u een aantal recente boeken en artikelen aan, maar nog altijd waardevolle oudere werken ontbreken hier niet.

Alle namen en begrippen die in dit boek voorkomen, hebben wij in de in Nederland meest gangbare transcripties weergegeven, aan de hand van het Groot Encyclopedisch Woordenboek van de Nederlandse Taal, Verschueren 1996, waarin begrepen een transcriptie van klank naar schrift van enkele- en dubbelklanken. Provincie- en plaatsnamen zijn getranscribeerd aan de hand van de Winkler Prins Encyclopedie 1992.

Op deze plaats willen wij onze dank te betonen aan het bestuur van de Stichting Netherlands Institute of South Asian Studies dat ons de tijd en de middelen verschaftte om dit werk te voltooien. Een speciaal woord van dank gaat uit naar Margje de Jong die zoveel van haar tijd, faciliteiten en geduld ter beschikking heeft gesteld.

Tot slot willen wij onze dankbaarheid uitspreken jegens onze Afgaanse en Pakistaanse gastheren in de voorbije jaren, in het bijzonder Sjahryar Rasjid. Sjahryar, altijd een bereidwillig toehoorder en geducht criticus, kan dit boek niet meer in ontvangst nemen: hij is helaas veel te vroeg van ons is heengegaan.

De auteurs

Inleiding

In Afghanistan hebben in de drie afgelopen decennia twee revoluties, een buitenlandse bezetting van tien jaar en volkerenmoord plaatsgevonden. De in 1989 begonnen burgeroorlog duurt nog altijd voort. De relatief statische, agrarische stammen- en volkerensamenleving van weleer, geleid door een Pasjtoense monarch, is voorgoed verleden tijd. Hoe zag dat "vergame" Afghanistan eruit?

In de jaren zeventig werd Afghanistan bewoond door ruim 15 miljoen mensen. Zij leefden in ongeveer 20.000 dorpen en in een gering aantal steden. Van hen was circa 80% soennitisch islamiet, zo'n 15% sjiiet. Zij behoorden tot een aantal verschillende bevolkingsgroepen. Het talrijkst waren de Pasjtoenen met 6,5 miljoen; het zijn sinds 1747 ook Pasjtoenen geweest die over het land hebben geheerst. De meesten van hen woonden in stamverband in het zuiden en oosten van Afghanistan. De naar omvang tweede bevolkingsgroep van het land waren de 3,5 miljoen Tadzjiken; voorts waren er rond één miljoen Oezbeken, 900.000 Hezara's, 800.000 Aimaq, en nog tenminste vijf andere etnische groepen van betekenis. Dialecten van het Dari (gesproken door onder andere Tadzjiken, Hezara's en Aimaq) en het Pasjtoe waren tot 1978 de officiële talen van Afghanistan. Tussen het steppengebied in het noorden en de woestijnachtige westelijke en zuidelijke delen van het land in loopt hooggebergte tot hoogtes van bijna 7.500 meter. Deze westelijke uitlopers van de Himalaya en het Karakoramgebergte maakt grote delen van Afghanistan moeilijk toegankelijk. Het aantal begaanbare wegen is vanouds bijzonder schaars. En spoorwegverbindingen van betekenis bestonden en bestaan nog steeds niet in Afghanistan.

In dat straatarme Afghanistan leefde 90% van de bevolking van de opbrengsten van landbouw en veeteelt. Dorps- en stamleiders, eigenaren van grond en vee en mullahs waren de belangrijkste mensen in de vele duizenden dorpen van Afghanistan. Het aantal steden van betekenis viel op de vingers van één hand te tellen. Kaboel, Kandahar, Herat en Mazar-i-Sjarif lagen allen aan de cirkelvormige rondweg door Afghanistan; de stad Jalalabad ligt aan de weg van de hoofdstad Kaboel naar de Pakistaanse stad Pesjawar. In 1977 wist een Afghaan een inkomen van 190 dollar bij elkaar te harken. Dit vormde zelfs ten opzichte van de gemiddelde inkomens in de meeste ontwikkelingslanden een laagterecord. In aanzienlijke delen van het land was het economisch leven nog gebaseerd op ruilhandel. Slechts één op de tien Afghanen kon lezen en schrijven.

In 1973 en 1978 vonden er in Afghanistan revoluties plaats. De eerste maakte op relatief vreedzame wijze een einde aan de enkele honderden jaren oude traditionele monarchie. De tweede revolutie bracht op bloedige wijze een op Moskou georiënteerd communistisch bewind aan de macht in Kaboel. Toen duidelijk was dat het intern verdeelde communistische bewind door een massale opstand van de Afghaanse bevolking zou worden verjaagd trokken eind december 1979 Sovjettroepen het land binnen om dit te verhinderen.

De gevolgen van tien jaar Sovjet-bezetting waren zeer ingrijpend. Het platteland was ontvolkt, twee van de drie Afghanen waren vluchteling geworden. Meer dan anderhalf miljoen Afghanen lieten in deze periode het leven. De bestaande etnische en sociale verhoudingen werden duurzaam ontwricht. Ook voor de buurlanden Pakistan en Iran heeft de voortdurende strijd in Afghanistan verreikende gevolgen gehad.

Na de terugtrekking van de Sovjettroepen in 1989 kreeg de wereld te maken met een Afgaanse burgeroorlog en een daarmee gepaard gaande internationale wapen- en drugshandel, stammen- en volkerentegenstellingen, een onopgeloste vluchtelingenproblematiek, economische onderontwikkeling, buitenlandse inmenging en koloniale grenzen, om slechts de belangrijkste zaken te noemen. Het uiteenvallen van de Sovjetunie en het ontstaan van vijf althans formeel zelfstandige republieken in Centraal-Azië, eind 1991, heeft de regionale verhoudingen en de belangen van buitenlandse mogendheden in Afghanistan verder gecompliceerd.

In september 1996 wist een radicaal-islamitische beweging, de Taliban, zich meester te maken van de regeringsmacht over het grootste deel van het land. Daarmee is het angstaanjagende scenario van een dictatuur van de mullahs, dat de Sovjetleiders in de jaren zeventig en tachtig zoveel angst aanjoeg dat zij er tien jaar bezetting van Afghanistan voor over hadden om dat te voorkomen, alsnog werkelijkheid geworden. Deze machtsovername, nog geen twee jaar na het ontstaan van de beweging, heeft geleid tot tal van speculaties en complottheorieën over de blijvende betrokkenheid van een aantal buurlanden bij de strijd in Afghanistan.

Wie zijn die Taliban die de wereld zo schokten, in eerste instantie met de publiekelijke ophanging van oud-president Najibullah en diens broer; de jongelingen die de inwoners van het relatief liberale Kaboel letterlijk de moskeeën inslaan, en vrouwen uit het openbare leven hebben verdrongen? Hoe ziet de als nationaal bestuur fungerende Raad van mullahs de toekomst van het land?

De fundamentalistische Taliban roepen in westerse en niet-westerse ogen diverse schrikbeelden op. Gesproken wordt van "een nieuwe orde" en een "nieuwe Great Game" in Centraal-Azië. Sterk kwalificerende termen als "middeleeuws", "schrikbewind", "primitief" of "bloedig" wekken de indruk dat het bewind dat zich heeft geïnstalleerd in Kaboel niet van deze wereld is. Bovendien herbergen de Taliban gasten die in vrijwel alle andere delen van de wereld "niet welkom" zijn.

Waarom bestrijden de Taliban, ondanks vele internationale oproepen tot een staakt-het-vuren en een diplomatieke regeling van de burgeroorlog, te vuur en te zwaard de binnenlandse oppositie? Wat is de rol van tal van landen die zich actief met de strijd in Afghanistan blijven bemoeien? Deze en andere vragen stellen wij hier aan de orde.

1. Een Pasjoens koninkrijk

Van 1747 tot en met 1978 kwamen alle Afghaanse heersers, met uitzondering van het jaar 1929, voort uit enkele families van de Pasjoense Durrani-stam. Herhaalde militaire pogingen van de Britten ten spijt is Afghanistan nooit een kolonie geweest. Ook de hoge regerings- en militaire posten waren voor het overgrote deel in handen van enkele Pasjoense stammen. Hun traditionele gedragscode, de Pasjoenwali, en de islam als belichaamd in een uitgebreid informeel netwerk van soennitische geestelijken, zorgde ervoor dat hun onderlinge tegenstellingen, in het bijzonder die tussen Durrani-Pasjoenen in het zuiden van het land en Ghilzai-Pasjoenen in het oosten, afdoende konden worden overbrugd. Anderzijds dienden de heersers over het land te allen tijde een krachtig leger paraat te houden, teneinde opstanden van etnische minderheden of door andere Pasjoense stammen tegen het centraal gezag het hoofd te kunnen bieden.

Het koninkrijk Afghanistan vormde tot aan het begin van de jaren zeventig van de twintigste eeuw een verzameling van relatief gesloten stammen- en volkengebieden. Lokale bestuurders waren erop gericht zich zo afzijdig mogelijk te houden van de nationale machthebbers in Kaboel. Het land werd dan ook bijeengehouden bij de gratie van het ontbreken van een sterk, al te bemoeizuchtig centraal gezag, dat zich op de eerste plaats richtte op behoud van de loyaliteit van de Pasjoense stammen, en voorts de wens van omliggende landen om Afghanistan juist in die vorm te handhaven, en zoveel mogelijk met rust te laten. Dat leidde tot langdurige verstarring van de bestaande samenleving sinds de jaren dertig van de twintigste eeuw.

Daaraan vooraf gingen periodes waarin het land in z'n bestaande vorm werd gehamerd van bufferstaat tussen Brits-Indië en tsaristisch Rusland. Hoofdverantwoordelijken daarvoor waren Britse en Brits-Indische politici, die in Centraal-Azië door tsaristisch Rusland steeds verder richting Brits-Indië opgeschoven grenzen, en de legendarische Abdoer Rahman Khan alias "de IJzeren Emir".

De naam van emir Abdoer Rahman Khan, aan de macht van 1880 tot 1901, wordt heden ten dage nog met respect en ontzag uitgesproken, zowel in Afghanistan als in grote delen van Pakistan. Deze emir dwong met harde hand stammen en volken in zijn land tot gehoorzaamheid. Misdadigers en oplichters liet hij meedogenloos straffen. Zij werden bijvoorbeeld in kooien langs de weg opgehangen tot de dood erop volgde. Ooit spijkerde Abdoer Rahman Khan persoonlijk oneerlijke handelaren met hun oren vast aan hun winkeldeuren. Stammen die in opstand kwamen tegen het bewind van de IJzeren emir werden steevast met militaire campagnes tot de orde geroepen. Emir Abdoer Rahman Khan liet duizenden tegen hem in opstand gekomen Pasjoenen deporteren naar het noorden van het land. Zij wonen daar tot op de dag van vandaag.

Vanaf 1919 streefde diens kleinzoon emir Amanullah naar vergaande modernisering van zijn nauwelijks ontwikkelde land. Wat wilde Amanullah? Een "westers" land, door de invoering van uitgebreide moderniseringsplannen, maar met een prominente rol voor een - vrijzinnige - islam. Het Turkije van Atatürk

was voor hem een belangrijk voorbeeld. Aanvankelijk was Amanullah zeer populair, dankzij z'n "overwinning" op de Britten in de derde Brits-Afghaanse oorlog in 1919, en vanwege zijn steun aan de pan-islamitische beweging die in de jaren twintig kortstondig furore maakte. In 1928 bezocht hij onder meer Engeland, Turkije en Iran. Bij zijn terugkomst kondigde Amanullah nieuwe, radicale hervormingen aan. Hij riep een nationale vergadering ofwel *loyah jirgah* bijeen. Meer dan duizend deelnemers, voornamelijk dorps- en stamhoofden, waren uit alle hoeken van Afghanistan naar Kaboel gekomen.

Wat zij te horen kregen beviel hen allerminst. In het bijzonder de beoogde invoering van een minimum leeftijd van achttien jaar voor vrouwen en van twintig jaar voor mannen alvorens zij mochten huwen viel slecht. Ook de wens van Amanullah meisjes een moderne, westerse scholing te geven was onaanvaardbaar, evenals de vrijheid voor vrouwen de sluier voortaan naar eigen keuze te dragen - of niet. De oelema, islamitische geestelijken, van de Deobandschool (een tot op heden gezaghebbend islamitisch centrum) werd in Amanullah's plannen zowel de toegang tot Afghanistan als het recht om er te wonen ontzegd. Alle bevolkingsgroepen van het land hadden uiteindelijk gegronde redenen om de steeds radicaler en eigenzinniger opererende emir te lozen. In januari 1929 werd Amanullah gedwongen de hoofdstad te ontvluchten, teneinde het vege lijf te redden van een massaal in opstand gekomen Afghaanse bevolking.

De Tadzjiekse opstandelingenleider Bacha-i-Saqqao, gesteund door overgelopen legereenheden en een aantal mullahs, nam de macht over in Kaboel. Zijn eerste belofte was de volledige herinvoering van de islam als grondslag voor het landsbestuur. Hij wist echter nimmer de steun van de belangrijkste Afghaanse bevolkingsgroep, de Pasjtoenen, te verwerven. Integendeel. Niet alleen de Durrani's, in toenemende mate ook de Sjinwari-stam van de Ghilzais die aanvankelijk Bacha hadden gesteund verzetten zich tegen de analfabetische, niet-Pasjtoense leider in Kaboel. Nog in oktober 1929 werd Bacha weer van zijn troon verjaagd door een stammenleger (*lasjkar*). Het werd geleid door generaal Nadir Khan, een oud-commandant van Amanullah. Na de inname van Kaboel riepen de strijdkrachten Nadir uit tot de nieuwe koning. Hij was eveneens Pasjtoen, maar afkomstig uit een andere, rivaliserende, Durrani-familie (de Moesahiban-familie).

Sinds november 1933 zwaaide Mohammed Zaher Sjah, zoon van Nadir Khan, de scepter in Kaboel. In de praktijk bestuurden de ooms van Zaher Sjah lange tijd het land. Zijn aantreden markeerde echter het begin van een lange regeerperiode. De jaren dertig en veertig waren relatief kalme voor Afghanistan. In de Tweede Wereldoorlog stelde het koninkrijk zich vooral op aandrang van de Britse regering neutraal op, ondanks pogingen van Duitse en Russische kant de emir voor zich te winnen.

In augustus 1947 kreeg Afghanistan een nieuw, islamitisch buurland aan de oostgrens. Pakistan en India werden onafhankelijke staten, de opvolgers van het Brits-Indische rijk. Van grote betekenis was, dat de North West Frontier Province (NWFP), stammenwoongebied van een aantal Pasjtoense stammen, aan Pakistan

was toebedeeld. De sinds 1893 ingestelde demarcatielijn tussen Brits-Indië en Afghanistan, alias de Durand-linie, werd daarmee bestempeld tot de definitieve internationale grens tussen Pakistan en Afghanistan.

Er waren vóór augustus 1947 stemmen opgegaan die pleitten voor een onafhankelijk Pasjtoenistan, ofwel een eigen staat voor de Afghaanse en Brits-Indische Pasjtoenen. Tenslotte woonden aan weerszijden van de Durand-linie ongeveer evenveel Pasjtoenen. Deze mogelijkheid werd noch door de Britten noch door de leiders van de Pakistaanse Moslim Liga serieus genomen. Eén veelvuldig gebruikt argument luidde dat men de "balkanisering", de opdeling van Brits-Indië in een veelvoud aan onafhankelijke staten met alle gevolgen vandien, wenste te voorkomen. Veel Afghaanse Pasjtoenen daarentegen, onder hen leden van de koninklijke familie, wensten een Groot-Afghanistan, ofwel de samenvoeging van de NWFP met Afghanistan. Dit leverde direct conflicten op met de nieuwe staat Pakistan, die zich sinds de eerste dag van z'n bestaan bedreigd voelde in z'n bestaan door het veel grotere India, maar nu ook door territoriale aanspraken door Afghanistan. Sindsdien is de kwestie van een Groot-Afghanistan op gezette tijden verantwoordelijk geweest voor de gespannen verhouding die de betrekkingen tussen Afghanistan en Pakistan kenmerkten.

In 1953 werd de roep om één verenigd Pasjtoens woongebied zelfs zo groot dat luitenant-generaal Sardar Mohammed Daoud Khan, een neef van emir Zaher Sjah, tot premier werd benoemd. Daoud was fervent voorstander van een Groot-Afghanistan, wat tot grote spanningen en zelfs herhaalde grensschermselingsen leidde met buurland Pakistan. In april 1955 sloot Pakistan de grenzen, waardoor de Afghaanse handel en economie direct werden getroffen. Later dat jaar sloten Moskou en Kaboel opnieuw een handelsovereenkomst. In tegenstelling tot een eerdere, soortgelijke overeenkomst (juni 1950) kreeg dit akkoord een duidelijk vervolg. In december 1955 brachten de Sovjetleiders Chroesjtsjov en Boelganin een staatsbezoek aan Afghanistan. Het neutraliteits- en niet-aanvalsverdrag dat dateerde van 1931 werd verlengd. Bovendien werd door de bezoekende Sovjetleiders een voor die tijd enorm krediet van maar liefst 100 miljoen dollar, met een looptijd van dertig jaar en slechts 2% rente, toegezegd. Het jaar 1955 markeert dan ook het begin van toenemende Sovjetbemoeyenis met Afghanistan.

De opzet van een geleide economie, met vijfjarenplannen en al, moest de industrialisatie in Afghanistan versnellen. Sovjetspecialisten hielpen bij de opzet en uitvoering van de vijfjarenplannen. Vanaf 1956 kwamen steeds meer Sovjetwapens, Sovjetadviseurs en instructeurs naar Afghanistan. Een verontruste Amerikaanse regering bood Afghanistan nu eveneens economische steun aan. Tussen 1955 en 1965 wist de regering-Daoud 552 miljoen dollar aan hulp en kredieten los te krijgen van de Sovjetunie, en 350 miljoen dollar van Washington.

In september 1961 werden de grenzen door Pakistan opnieuw gesloten. Weer was de Afghaanse buitenlandse handel afhankelijk van de doorvoerfaciliteiten die de Sovjetunie beschikbaar stelde. Niet alleen de buitenlandse, ook de binnenlandse hervormingspolitiek van "de Rode Prins" stuitte inmiddels op het nodige

verzet. Zo had hij niet-Pasjtoenen uitgenodigd voor het bekleden van hoge functies in regering en leger. Bij tal van mullahs had Daoud zich impopulair gemaakt met een emanciperende wetgeving die bepaalde, dat vrouwen zich voortaan ongesluierd mochten vertonen indien zij dat wensten. Onder zware druk van familieleden trok Daoud zich in 1963 als premier terug. Voor het eerst sinds zijn officiële installatie als koning nam nu Zaher Sjah het landsbestuur in handen. Na bemiddeling door de sjah van Iran werden de grenzen door Pakistan in mei 1963 weer opengesteld.

In de jaren zestig werd ook in Afghanistan de roep om politieke hervormingen steeds luider. Er werd een interim-regering door koning Zaher Sjah benoemd. In maart 1963 stelde de koning een commissie aan die een nieuwe, liberalere grondwet moest opstellen. Een breed samengestelde loyah jirgah keurde in september 1964 de nieuwe grondwet goed. De persvrijheid die voortaan van kracht was leidde al gauw tot de oprichting van tal van kranten. De koning echter behield zich allerlei belangrijke rechten voor. In het bijzonder zijn veto-recht over alle door het parlement aangenomen wetten was van belang.

De eerste vrije, zij het niet-partijgebonden algemene verkiezingen in Afghanistan werden gehouden in september 1965. Van alle analfabetische Afghanen in de dorpen en de stammen, 95% van de toenmalige bevolking, namen weinigen de moeite zich te laten registreren en hun stem uit te brengen, afkerig van elke vorm van centraal gezag als zij van oudsher waren. Anderzijds waren de wèl goed geschoolde inwoners van de handvol grote steden die Afghanistan telt zeer actief betrokken bij de verkiezingen.

De verkiezingen resulteerden in een goeddeels uit behoudende krachten bestaand parlement, waar elke economische en sociale hervorming werd tegengehouden. Uit de Mojadiddi-familie bijvoorbeeld kwamen enkele traditioneel religieuze leiders naar voren. Maar er waren ook kandidaten van enkele zeer luidruchtige splintergroeperingen gekozen. Babrak Karmal en Anahita Ratebzad bijvoorbeeld vertegenwoordigden de radicale Afghaanse communisten. Koning Mohammed Zaher Sjah hief kort daarna het verbod op politieke partijen op, wat resulteerde in de onmiddellijke vorming van allerlei radicale splinterpartijtjes. Eén ervan was de communistische, op Moskou georinteerde Democratische Volkspartij van Afghanistan (DVPA). Oprichter en secretaris-generaal was Noer Mohammed Taraki.

Vanaf de jaren zestig kwam ook de islamitische beweging in Afghanistan op. Gezien het politieke tumult dat er regelmatig in de nationale vergadering in Kaboel ontstond achtte de Afghaanse heerser het verstandiger de politieke- en de persvrijheid na een paar jaar weer stevig te beteugelen. Echter, de geest van de politieke vrijheid bleek niet bereid terug te keren in z'n fles.

De behoedzaam opererende koning, Zaher Sjah, wist zijn positie tot 1973 te behouden. De paleisrevolutie die hem uiteindelijk van de troon stootte maakte niet alleen een einde aan het "parlementair decennium" en het koninkrijk, maar bleek uiteindelijk de doodsteek voor de gehele feodaal-traditionalistische structuur van de Afghaanse samenleving. Immers, mèt de emir verdween tevens het delicate, desnoods met

geweld gehandhaafde evenwicht van de veel-volkenstaat. De inmiddels hoogbejaarde ex-koning Zaher Sjah woont anno 2000 nog altijd als balling in Rome en is nog steeds politiek actief.

2. Revoluties en Sovjet-bezetting

Sinds 1973 raakten de politieke ontwikkelingen in Afghanistan in een stroomversnelling. Terwijl koning Zaher Sjah in het buitenland verbleef nam oud-premier Daoud de regeringsmacht over, en riep de republiek uit. Daarmee maakte hij een eind aan de behoudende politieke koers van oom Zaher. Daoud had bij zijn staatsgreep alle hulp gekregen van de zogenoemde Partsjam-groepering. Hij had zo de macht weten te veroveren dankzij de steun van invloedrijke politici en militairen die behoorden tot de nieuwe lichter van Afghanen die zich in de jaren zestig hadden georganiseerd in radicale politieke organisaties. De nieuwe Afghaanse republiek onder leiding van de nieuwe, seculiere machthebber Daoud, werd al snel aan alle kanten door aspirant-machthebbers bedreigd.

Al halverwege 1967 had zich een naar verhouding gematigde groepering van de kersverse DVPA-partij afgescheiden, voornamelijk op grond van persoonlijke conflicten. Leider Babrak Karmal en de zijnen noemden zich voortaan de Partsjam (Vlag); deze groep beschikte over goede contacten met leden van de koninklijke familie en de militaire leiding. De overgebleven DVPA onder leiding van Taraki werd nu Khalq (Volk, Massa) genoemd. De Partsjam groep steunde Daoud op het moment dat deze bij haar aanklopte om politieke steun. Eerder, als premier, had Daoud ten slotte een hervormingsgezinde politiek gevoerd, en zijn land opengesteld voor Sovjethulp.

Na z'n succesvolle staatsgreep bleek Daoud al spoedig weinig op te hebben met z'n bondgenoten, en gaf hen geen posities van betekenis in het landsbestuur. Reeds in 1974 werden de Partsjam-ministers uit de regering van Daoud verwijderd. Tientallen hoge leger- en luchtmachtofficiëren met linkse pro-Moskou sympathieën werden eveneens vervangen. In juli 1977 sloten de Partsjam en Khalq partijen zich weer bij elkaar aan. De aldus verenigde DVPA kreeg tenminste ideologische steun van Moskou en stelde zich ten doel het bewind van Daoud omver te werpen.

De DVPA (Democratische Volkspartij van Afghanistan) werd, evenals andere revolutionaire partijtjes en islamitische groeperingen, vervolgd, en ging ondergronds. Daar werden nieuwe bondgenootschappen en complotten gesmeed, met als voornaamste doel president en premier Daoud te verjagen. Een coup poging van islamitische groeperingen mislukte; een aantal "islamisten" werd door de lokale bevolking overgedragen aan de politie. Onder andere Boerhanuddin Rabbani, Goelbuddin Hekmatyar en Ahmed Sjah Massoed vluchtten naar Pakistan, waar zij mede dankzij een vriend en vertrouweling van premier Zoelfikar Ali Bhutto, Nasrullah Babar, politiek asiel en een militaire opleiding kregen. De Pakistaanse regering maakte zich ernstige zorgen over de door Daoud opnieuw tot leven gebrachte kwestie Groot-Afghanistan ofwel Pasjtoenistan.

Op 27 april 1978 maakte de zogenoemde Saur-revolutie van leger- en luchtmachtofficiëren een bloedig einde aan de relatief modernistische, seculiere republiek van Daoud. De nieuwe, communistische,

machthebbers heetten Taraki, Karmal en Amin. In november 1978 sloten Moskou en het DVPA-bewind een twintigjarig verdrag voor vriendschap en samenwerking. Dit verdrag bezegelde de nauwe banden tussen het bewind in Kaboel en de Sovjetunie. Op grond van dit verdrag verdedigde Moskou later, eind december 1979, het zenden van troepen naar Afghanistan.

Het DVPA-regime trachtte vanuit de hoofdstad Kaboel radicale veranderingen door te voeren in een traditionalistische, gematigd islamitisch ingestelde samenleving. Hier lagen de diverse grenzen tussen centraal gezag en lokale autonomie, van stammen- en etnische verhoudingen, tussen heren en boeren, van oudsher nauwkeurig vast. De agrarische hervormingen waren gericht op de herverdeling van het grondbezit. De uitvoering ervan begon in de regio's rond Kandahar en Herat waar een aantal grotere landeigenaren hun bezit hadden. De bedoeling was dat de landarbeiders die de kleinste stukjes eigen grond bezaten méér land toebedeeld zouden krijgen. Al spoedig bleek dat noch de grondbezitters, maar de landarbeiders al evenmin, zaten te wachten op de volledige sociale ontwrichting van de samenleving die hiervan het gevolg was. Met andere woorden, de ideologisch zo bevolgen DVPA-leiding had er nauwelijks begrip van hoe het agrarische, traditionalistische Afghanistan, het overgrote deel van het land, in elkaar stak. Het verzet liet niet lang op zich wachten.

In oktober 1978 kreeg Afghanistan een nieuwe vlag. Daarin kwam het islamitische groen niet meer voor. Voor iedereen duidelijk zichtbaar werd het vervangen door het communistische rood. Militante partijleden riepen tijdens gebeden marxistische slogans en trokken de sluier voor het gezicht van de vrouwen weg. In januari 1979 begon in Kaboel een grondige zuivering onder vooraanstaande religieuze leiders. Meer dan tweehonderd werden er opgepakt, een aantal anderen werd vermoord. Veel hogere theologische scholen (madrassa's) werden gesloten. Soefi-orden werden onder dwang opgeheven. Het werd snel duidelijk dat het DVPA-regime er op uit was de islamitische geestelijkheid te zuiveren van "contra-revolutionaire elementen". Het gewicht en de betekenis van de bestaande sociaal-economische verhoudingen werd door het nieuwe regime geheel in de wind geslagen. Het DVPA-bewind belichaamde de uiterste consequentie van het streven door seculiere politieke groeperingen naar modernisering van het land.

Het gevolg was dat de geestelijken een jihad, heilige oorlog, uitriepen tegen het "bewind van ongelovigen" in de hoofdstad. Daarmee verkreeg de strijd een religieuze dimensie; de verzetsstrijders heetten voortaan moedjaheddin (islamitische strijders). Het daarmee doorgaans gepaard gaande vooruitzicht van martelaarschap betekende rechtstreekse toegang tot de hemel, zonder voltrekking van de daartoe benodigde uitgebreide rituelen. Deze oproep was gegeven de omstandigheden bijzonder gevaarlijk voor het bewind in Kaboel. In deze vorm, als legitimering van het verzet tegen de nieuwe revolutionaire regering, leek de islam aanvankelijk de vele etnische, stammen- en sociale tegenstellingen te kunnen overstijgen. De kracht ervan viel, eenmaal gemobiliseerd, nauwelijks te overschatten. In maart 1979 werd in de stad Herat een ware slachting

aangericht onder DVPA-leden en de aanwezige Sovjet-adviseurs. In april sloegen Afghaanse legereenheden in Jalalabad aan het muiten. Ook hier werden de Sovjet-adviseurs vermoord; de regeringstroepen weigerden de opstandelingen te bestrijden.

Dit bewind hield het dan ook al niet lang vol. Interne tegenstellingen en moordaanslagen tussen beide vleugels van de DVPA en groeiend verzet van de Afghaanse bevolking isoleerden het steeds dictatorialere regime. Eind 1979 dreigde een brede, waarlijk nationale verzetsgolf het regime in Kaboel te breken. Teneinde wat men was gaan beschouwen als een sovjetsatelliet te behouden, greep Moskou in. Het Kremlin stuurde troepen en "adviseurs", tienduizenden tegelijk. De gematigde leider Babrak Karmal werd in het zadel gezet maar bleek evenmin als andere, inmiddels vermoorde leiders van de DVPA (Taraki, Amin) aanvaardbaar voor de Afghaanse bevolking.

Het belangrijkste doel van de regering-Karmal werd al spoedig het controleren en monopoliseren van de islam, aangezien het elimineren ervan onmogelijk was gebleken. In 1980 werd de islam opnieuw officieel erkend als de staatsreligie van Afghanistan. In de Afghaanse vlag werd weer het islamitische groen opgenomen. Het nieuwe bewind realiseerde zich heel goed dat het geen openlijk antireligieuze politiek kon voeren. De mullahs en maulavi's (hogere geestelijken) die de regering-Karmal in dienst nam, kwamen uit zeer uiteenlopende streken en stammen. Door de geestelijkheid te organiseren naar het voorbeeld van burgerlijke bestuursinstellingen poogde de regering greep op hen te krijgen. Religieuze macht diende onderdeel en rechtvaardiging van de politieke macht te vormen. De door Karmal opgezette staatsinstellingen voor religieuze aangelegenheden moesten de taken van de invloedrijke lokale islamitische voormannen overnemen. Daarmee streefde het regime ernaar alle religieuze zaken volledig in de greep te krijgen.

Een speciale afdeling van de inmiddels beruchte en gehate staatsveiligheidsdienst KHAD kreeg de taak alle religieuze instellingen in de gaten te houden. Aanstellingen van geestelijken, censuur op religieuze publicaties, het opbouwen van een netwerk van informanten in de moskeeën, dit alles werd door dit speciale bureau geregeld.

De Afghaanse guerrillastrijd, nu gericht tegen de "goddeloze" bezetter de Sovjetunie, nam steeds grotere proporties aan. Tegelijkertijd betekende de Sovjetinval en de voortgaande ontwikkeling van grote en kleine Afghaanse guerrilla-organisaties, die werden gesteund door tal van landen, dat de strijd om de macht in Afghanistan mede werd gevoerd tussen de beide supermogendheden zoals die in de jaren tachtig bestonden. Het "revolutionaire Sovjet-expansionisme" kwam in Afghanistan in frontale botsing met het "hegemonistische Amerikaanse imperialisme", om een in de Koude Oorlogstijd bekende zinsnede te gebruiken.

De binnenlands-politieke strijd die eind jaren zeventig in Afghanistan in alle ernst was losgebarsten ontwikkelde zich zo tot één van de "hete" internationale kernen van de Koude Oorlog. Het einde van de "dooi" in de relaties tussen de Verenigde Staten en de Sovjetunie (de zogenoemde détente) was ruim voor het

aantreden van de nieuwe Amerikaanse president Reagan in 1980 een feit. In de persoon van Reagan kregen de inmiddels hoogbejaarde, ziekelijke Sovjetleiders te maken met de ultieme belichaming van anti-communistische opvattingen. Beide supermogendheden bewapenden vervolgens hun favoriete Afghaanse groeperingen tot de tanden - wat jarenlang niet veel méér opleverde dan een militaire patstelling.

De regelmatig gehoorde opvatting dat Washington "de Russen wilde laten bloeden" in Afghanistan bevat een kern van waarheid, maar vormde nooit het "leitmotiv" voor de Amerikaanse politiek inzake Afghanistan. Het zo hoog mogelijk opdrijven van de politieke en militaire prijs van de bezetting werd als enige manier beschouwd om uiteindelijk de Sovjetunie tot de aftocht te dwingen. Voorop voor de VS stond het beteugelen en terugdringen van de Sovjetexpansie in de Derde wereld. Het onverwacht taaie verzet van de Afghanen tegen een numeriek en materieel superieur geachte Sovjetstrijdmacht verraste velen, niet alleen in Moskou maar ook in Washington.

De moedjaheddin wisten zich staande te houden dankzij hun grondige kennis van het bergachtige terrein. Daarbij vormde het sterk gefragmenteerde karakter van het Afghaanse verzet een groot voordeel. Het opereren in kleine groepen verschaftte de verzetsstrijders grote flexibiliteit en mobiliteit. Het grootste probleem voor de Sovjetunie bij de onderdrukking van het verzet was dat de moedjaheddin makkelijk konden uitwijken naar de buurlanden. Pakistan fungeerde als relatief veilige basis, gelegen buiten het eigenlijke strijdtoneel. Hier bewapenden en reorganiseerden de opstandelingen zich en werden hun gewonden verzorgd. Zij konden steeds nieuwe strijders werven in de overvolle vluchtelingenkampen.

Voor de Afghaanse bevolking zèlf, maar ook voor de buurlanden Pakistan en Iran, waren de gevolgen van de voortdurende strijd in Afghanistan zeer ingrijpend. Miljoenen vluchtelingen trokken de grenzen over naar de buurlanden Pakistan en Iran, op zoek naar een veilig heenkomen. De Russen hielden acht jaar lang grof huis in Afghanistan; meer dan een miljoen Afghanen, op een bevolking van circa 15 miljoen, werd om het leven gebracht.

Het jaar 1985 markeerde het begin van een nieuwe fase in de internationale verhoudingen, zowel tussen de supermogendheden alsook aangaande de strijd in en om Afghanistan. In maart 1985 trad in de Sovjetunie Michael Gorbatsjov als nieuwe partijleider aan. In april 1985 besloot de Amerikaanse regering, geleid door een in 1984 herkozen president Reagan, de Sovjetunie "met alle mogelijke middelen" uit Afghanistan te verjagen. Daartoe werd onder meer besloten de zeer geavanceerde Stinger-luchtdoelraket aan het Afghaanse verzet te leveren. De leveranties begonnen daadwerkelijk in september 1986.

Al vóór zijn uitverkiezing tot partij- en regeringsleider had Gorbatsjov te kennen gegeven af te willen van de heikele kwestie Afghanistan. Hij ontwaarde slechts negatieve kanten aan de strijd waar continu meer dan honderdduizend Sovjetsoldaten bij betrokken waren. De inzet van Stingers, niet lang na zijn benoeming begonnen, hielp hem daarbij. De rekening voor de Sovjetunie van een blijvende bezetting en onderdrukking

van Afghanistan werd er nòg hoger door, aangezien de warmtezoekende Stinger tot op een hoogte van zeven kilometer vliegtuigen naar beneden kon halen.

In juni 1981 was KHAD-baas Najibullah toegetreden tot het politbureau van de DVPA. In januari 1986 volgde hij op dwingende voordracht van Gorbatsjov de falende president Babrak Karmal op als staatshoofd. De geheime dienst werd vervolgens door president Najibullah opgewaardeerd tot het Ministerie voor Staatsveiligheid. Na het mislukken van de militaire optie, een eufemisme voor genocide, was het de beurt aan de diplomatie.

In februari 1981 werd op voorstel van Pakistan de eerste speciaal afgezant voor Afghanistan van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties benoemd. De taak van speciaal afgezant Perez de Cuellar, benoemd door Kurt Waldheim, bestond uit het naar de onderhandelingstafel lokken van Pakistan, Iran en Afghanistan. Geen van de drie landen was daartoe bereid. Begin 1982 benoemde de nieuwe secretaris-generaal Perez de Cuellar op zijn beurt een speciaal afgezant voor Afghanistan, Diego Córdovez. Deze wist in juni 1982 voor het eerst delegaties uit Pakistan en Afghanistan (Kaboel) naar het VN-hoofdkwartier in Genève te krijgen.

Dat de Sovjetunie al in 1983 bereidheid toonde te onderhandelen over de terugtrekking werd niet geloofd. Tijdens een informele ontmoeting in Genève in 1983 verwoordde toenmalig lid van het Politbureau Gorbatsjov dit tegenover Diego Córdovez. Deze meldde de Sovjetboodschap bij zijn VN-chef Perez de Cuellar, die echter weigerde daar geloof aan te hechten. Deze eerste tekenen dat de Sovjetunie tot onderhandelingen en terugtrekking uit Afghanistan bereid was hadden alles te maken met de binnenlands-politieke omstandigheden. Ook sterke man Andropov had signalen gegeven dat er over Afghanistan te onderhandelen viel. De ziekte en het overlijden van Andropov voorkwamen waarschijnlijk een aanzienlijk eerdere terugtrekking van de Sovjettroepen.

Na Andropov kwam de oudgediende en zieke "hardliner" Tsjernenko in Moskou aan de macht, maar ook hij overleed spoedig. Daarop trad in maart 1985, op voorspraak van onder andere de invloedrijke minister van Buitenlandse Zaken Gromyko, de relatief jeugdige en in elk geval in goede gezondheid verkerende Michael Gorbatsjov aan als nieuwe partijleider.

In november 1986 werd tijdens een vergadering van het politbureau van de Sovjetunie tot terugtrekking uit Afghanistan besloten. Het politbureau, in de voormalige Sovjetunie het machtigste politieke orgaan, had daarbij op de eerste plaats de nationale en internationale belangen van de Sovjetunie op het oog. De onderhandelingen onder VN-auspiciën duurden vervolgens tot begin 1988. Centraal daarin stond steeds de terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan, en het vastleggen van een tijdsbestek daarvoor.

Uiteindelijk resulteerden de onderhandelingen in de akkoorden van Genève van april 1988. De regie van het akkoord was in handen van de VN-bemiddelaar Diego Córdovez; de ondertekenende partijen waren de

Sovjetunie, het zittende Afghaanse bewind onder leiding van Najibullah, de Verenigde Staten en Pakistan onder leiding van Zia-ul-Haq. Laatstgenoemde land vertegenwoordigde het niet aanwezige, intern verdeelde Afghaanse verzet. Een andere opvallend afwezige partij was buurland Iran. Officieel had Iran de status van waarnemer bij de onderhandelingen. Twee dagen na de ondertekening in Genève organiseerde de alliantie van Afghaanse verzetsorganisaties een grote demonstratie in Pesjavar tegen het bereikte akkoord.

De politieke leiders van de alliantie van zeven soennitische Afghaanse verzetsgroeperingen in Pesjavar waren van het begin af aan gekant tegen de onderhandelingen onder VN-auspiciën. Het bewind in Kaboel was illegitiem en had derhalve geen enkele bevoegdheid tot onderhandelen. Zij namen om die reden niet deel aan welke bespreking dan ook waar het regime in Kaboel op enigerlei wijze bij betrokken was. Het conflict kon in hun ogen uitsluitend worden opgelost middels directe onderhandelingen tussen het verzet en de Sovjetunie. Moskou wenste dit echter niet - alleen over Russische krijgsgevangenen wilde men rechtstreeks met de Afghaanse verzetsgroepen onderhandelen.

Na zes jaar onderhandelen en het bewerkstelligen van een akkoord vervulde Córdovez zijn post van speciaal afgezant voor die van minister van Buitenlandse Zaken van Ecuador. Hij realiseerde zich maar al te goed dat de Afghaanse verzetsgroeperingen, geen partij in de akkoorden van Genève, niet zouden rusten voordat zij de regering-Najibullah in Kaboel zouden hebben verdreven, onverschillig welke akkoorden dan ook. De Sovjetunie onder leiding van Gorbatsjov had zich verplicht binnen tien maanden, uiterlijk in februari 1989, alle troepen uit Afghanistan terug te trekken, in weerwil van grote bezwaren van de kant van Najibullah. Aldus geschiedde, maar niet nadat het bevriende staatshoofd Najibullah een geweldig wapenarsenaal tot zijn beschikking had gekregen, waaronder circa 1000 van de later in de Golfoorlog beroemd en berucht geworden Scud-raketten. Wapen- en voedseltransporten ter waarde van drie à vier miljard dollar per jaar vlogen af en aan tussen Centraal-Azië en de Afghaanse hoofdstad. In februari 1989 kwam er een einde aan de directe militaire bemoeienis door de Sovjetunie met de strijd in Afghanistan.

De gevolgen van de Sovjetbezetting voor Afghanistan waren ingrijpend en onomkeerbaar. De voornamelijk agrarische economie zoals die tot eind jaren zeventig had bestaan was volledig verwoest. Een meerderheid van de Afghanen leefde niet langer op het platteland maar in vluchtelingenkampen en steden in de buurlanden Pakistan en Iran, en in enkele steden in Afghanistan zelf. Voor voedsel, land en inkomen was de bevolking goeddeels afhankelijk geworden van de welwillendheid van "vreemde" overheden en internationale organisaties.

3. "Afghanisering" van de oorlog

Het enige dat de akkoorden van Genève daadwerkelijk regelden was de terugtrekking van de Sovjetroepen, met achterlating van een marionettenbewind - en het vooruitzicht van een Afghaanse burgeroorlog. Toch wist Najibullah, tot veler verbazing, zijn positie tot april 1992 te behouden.

President Najibullah zocht uiteraard naar zo breed mogelijke binnenlandse steun. Daartoe trachtte hij zich, evenals Karmal in 1980, als een verzoeningsgezind nationaal leider te profileren. Hij zwoer na het vertrek van de Russen publiekelijk het communisme af en kenschetste zichzelf als goed islamiet. Voortaan heette hij niet langer "Dr. Najib" maar Mohammed Sayyed Najibullah, zijn volle islamitische naamgeving. In juni 1990 verving de Watan-partij (de Vaderlandpartij) de roemruchte DVPA. De "nieuwe" partij was bedoeld voor alle Afghanen. Het marxisme werd afgezworen en kwam met geen letter voor in de partijstatuten. Zelfs naar programmapunten over het socialisme in het algemeen en het éénpartijsysteem zocht men tevergeefs. Democratie, islam en markteconomie vormden voortaan het hoogste goed.

Dit alles was uiteraard vruchteloos. Wat moest de overgrote meerderheid van de Afghanen, veelal analfabeten, straatarm en van huis en haard verdreven, aanvangen met een vrije markteconomie, of zelfs maar met democratie? De regering-Najibullah bracht grote hoeveelheden nieuwe Afghani's in omloop (deels vervaardigd in de Sovjetunie); de prijzen voor levensmiddelen onder zijn bewind werden tussen de vijf en tien keer zo hoog. De nationale munt kelderde voortdurend in waarde. Wat moesten de leiders van de Afghaanse verzetsgroepen met deze nieuwe Najibullah aanvangen? Zij beschouwden hem als niet meer dan een marionet van de Russen, die bovendien verantwoordelijk was voor de dood van vele van hun manschappen. Elke Afghaan was bovendien precies op de hoogte van de activiteiten en (wan-) daden uit de lange loopbaan van Dr. Najib als oprichter, in 1979, en leider van de alom gevreesde Afghaanse geheime dienst KHAD. Met name in de beruchte Pul-i-Charki gevangenis in Kaboel werden vele echte of vermeende politieke tegenstanders van het communistische bewind gruwelijk gemarteld en vermoord.

Ten slotte hield Najibullah vooralsnog de touwtjes strak in handen; hij behield de steun van bijvoorbeeld Oezbeekse en Tadzjiekse milities. Maar ook van (Ghilzai-) Pasjtoense stamleiders, vooral in het oosten van het land, door hen grote sommen geld te schenken, en beloftes hen niet aan te zullen vallen. Najibullah, zelf een Ghilzai-Pasjtoen, wist nauwkeurig welke benadering van de stammen het meest effectief was.

Het definitieve vertrek van vijand nummer één, het Rode Leger, leidde tot "Afghanisering" van de oorlog. De gevechten tussen de elkaar altijd vijandig gestemd gebleven Afghaanse verzetsgroepen werden des te verbitterder. Aanvankelijk waren de Tadzjiekse verzetsleiders Boerhanuddin Rabbani en Ahmed Sjah Massoed van de Jamiat-i-Islami, evenals commandant Goelbuddin Hekmatyar van de Hezb-i-Islami, uit op de

vestiging van een sterk centraal gezag in Kaboel. De Jamiat-i-Islami echter moest volgens Rabbani nu juist een massabeweging vormen, teneinde de grootst mogelijke eenheid onder alle moslims te bewerkstelligen. Dit was één van de geschilpunten die leidden tot zware botsingen met vooral de Hezb-i-Islami, en verklaart mede waarom er ook ten tijde van de Sovjetbezetting van Afghanistan herhaaldelijk gevechten tussen beide groeperingen plaatsvonden.

In 1977, na een mislukte opstand tegen het bewind van Daoud, waren beide partijen voortgekomen uit een splitsing binnen de actieve jeugdbeweging Jawanar-i-Muzelman. Zowel Hekmatyar als Ahmed Sjah Massoed behoorden tot de prominente leden. Rabbani, op dat moment hoogleraar islamitisch recht aan de Universiteit van Kaboel, was een vooraanstaand mentor van de hele beweging.

De scheiding der wegen van beide latere verzetsleiders spitste zich toe op het vraagstuk van takfir, ofwel de binnen de islamitische traditie al eeuwen durende interpretatiekwesitie wanneer men een moslim tot ketter verklaart. Hekmatyar oordeelde dat een ware moslim alleen te beoordelen viel op, te herkennen viel aan z'n politieke daden. Rabbani hanteerde een aanzienlijk bredere interpretatie en keek naar de gehele religieuze houding van een individu. Aangezien alle andere Afghaanse verzetsgroeperingen in de jaren tachtig deze aan zichzelf toegekende leerstellige suprematie van de Hezb-i-Islami niet wensten te erkennen, waren zij allen in de ogen van de Hezbleiders "niet politiek correct". Dáárom waren zij geen ware moslims, en dáárom moesten zij bestreden worden.

Eind 1988 was in Pesjavar met de nodige moeite besloten een Afghaanse interim-regering tot stand te brengen. Deze als het toekomstige landsbestuur van Afghanistan beschouwde regering bestond uit de Zeven Dwergen en enkele andere groeperingen. De minachtende betiteling "de Zeven Dwergen" gaf ondubbelzinnig aan hoe veel Afghanen dachten over de verzetsorganisaties in Pesjavar. Zowel de Pakistaanse regering als de ISI (Inter Service Intelligence, dit is de geheime dienst van de Pakistaanse strijdkrachten) steunden de oprichting van deze interim-regering, al vóór de terugtrekking van de Sovjettroepen, en ruim vóórdat een militaire overwinning van de verzetsstrijders in zicht was. Dit gebeurde mede op aandrang van de Verenigde Staten. De Amerikaanse regering hoopte op een zo breed mogelijk bewind na de alom spoedig verwachte ineenstorting van het bewind van Najibullah.

De ondertekening van de akkoorden van Genève, Najibullah's herhaalde campagnes voor een staakt-het-vuren en voor de vorming van een coalitie-regering, en de in februari 1989 voltooide terugtrekking van de Sovjettroepen noodzaakte de verzetsalliantie om zelf met een voorstel te komen voor een interim-regering. Na een paar weken van gebakkelei in de Sjoera (raad) werd door de zeven soennitische groeperingen in Peshawar in februari 1989 daadwerkelijk de Afghaanse Interim-Regering (AIR) gevormd, onder druk van vooral Pakistan en de VS. Een Sjoera had in Afghanistan van oudsher nooit meer dan een adviserende stem, maar werd voor de gelegenheid beschouwd als een soort constituerende vergadering. Deze AIR onder leiding van de als

gematigd bekend staande Mojadiddi en de wahhabitische islamiet Sayyaf werd vervolgens erkend door enkele Arabische landen (Saoedi-Arabië, Bahrein), maar niet door de VS. Washington verklaarde dat eerst een aanzienlijk deel van het Afghaanse grondgebied onder gezag van de AIR diende te komen. Ook stelde men dat de AIR eerst haar bestuurlijke bekwaamheden moest bewijzen.

De zeven in Pesjavar gevestigde verzetsorganisaties waren:

- Harakat-i Inqilab-i Islami (Islamitisch Revolutionaire Beweging) o.l.v. Mohammed Nabi Mohammadi (gematigd, Pasjtoens)
- Hezb-i Islami (Islamitische Partij) o.l.v. Goelbuddin Hekmatyar (radicaal, Pasjtoens)
- Hezb-i Islami (Islamitische Partij) o.l.v. Mohammed Yoenoes Kholes (gematigd, Pasjtoens)
- Ittehad-i-Islami (Islamitische Alliantie voor de Bevrijding van Afghanistan) o.l.v. Abdoel Rasoel Sayyaf
- Jabha-i Nejat-i Melli (Nationaal Bevrijdings Front) o.l.v. Sebgatullah Mojadiddi (seculier, vnl. Pasjtoens)
- Jamiat-i Islami (Islamitisch Genootschap Afghanistan) o.l.v. Boerhanuddin Rabbani (gematigd, Tadzjieks)
- Mahaz-i Melli-i Islami (Nationaal Islamitisch Front) o.l.v. Pir Sayyed Ahmed Gailani (royalisten, Pasjtoens)

De AIR was niet alleen eenzijdig samengesteld, maar bovendien intern ernstig verdeeld. Royalisten tot voorstanders van een islamitisch regime waren erin "verenigd". Een ander groot probleem voor de AIR vormde van meet af aan dat deze "regering" nauwelijks over bestuurlijke ervaring en geschoolde mankracht kon beschikken. Bovendien was de werkelijke politieke macht in de door het verzet gecontroleerde gebieden binnen Afghanistan in handen van de talrijke lokale militaire commandanten, die dikwijls weinig of geen binding hadden met een van de zeven partijen die de AIR vormden, maar veeleer in stamverband opereerden.

De sji'itische verzetsgroeperingen waren evenals de overige verzetsgroeperingen lange tijd in zware onderlinge strijd verwickeld. Zij opereerden voornamelijk in de Hezarajat, het woongebied van de Hezara's in Centraal-Afghanistan. De soennieten wensten een interim-regering in Kaboel te installeren zonder shi'iten. Zij werden zorgvuldig buiten de interim-regering gehouden die werd gevormd in Peshawar. Daarmee werd echter de relatieve autonomie van de Hezara's direct bedreigd. De sji'itische militias, in het bijzonder de Ismaili-militie van Sayyed Jafar Nadiri, waren eveneens belangrijk voor het openhouden van de bevoorradingsroutes van het Najibullah-bewind. Veel sji'ieten woonden bijvoorbeeld ook in de noordelijke stad Mazar-i-Sjarif, waarover een generaal van Najibullah heerste. De uitsluiting van een toekomstige Afghaanse regering dwong de sji'itische verzetsgroepen zich te verenigen. Begin 1989 werd de Hezb-i-Wahdat opgericht in de Hezarajat. Van de grote interne tegenstellingen tussen de Afghaanse verzetsorganisaties wist Najibullah optimaal gebruik te maken om zijn positie zo lang mogelijk te handhaven.

Buurland Iran nam de uitsluiting van de sji'ieten van de Afghaanse interim-regering te baat om zich alsnog intensief met het sji'itische verzet in Afghanistan te gaan bemoeien. Dit teneinde grotere invloed uit te kunnen oefenen op de interne Afghaanse ontwikkelingen, maar ook om de eigen positie in de regio te versterken. Deze gestaag groeiende Iraanse bemoeienis met de ontwikkelingen in Afghanistan werd mede bepaald door het voor Teheran zeer onaangename vooruitzicht dat Saoedi-Arabië en Pakistan hun Afghaanse favorieten de strijd in hun voordeel zagen beslechten. In het bijzonder de groeiende invloed van het strengsoennitische Saoedi-Arabië in Afghanistan bezorgde de Iraanse leiders slapeloze nachten.

In maart 1989 voerden de soennitische verzetsgroeperingen een groots opgezette, directe aanval uit op de garnizoenen in de stad Jalalabad. Zij werden bijgestaan door leden van de Pakistaanse Inter Service Intelligence (ISI). Zo'n 5000 tot 7000 verzetsstrijders waren samengetrokken in de heuvels rondom Jalalabad. Het bedoelde verrassingselement was echter al verdwenen. Teveel publiciteit, voortgekomen uit overdoses aan zelfvertrouwen en eigendunk aan de kant van de verzetsorganisaties, had het garnizoen in Jalalabad geïnformeerd over de op handen zijnde aanval. Uitgebreide mijnevelden en prikkeldraadversperringen beschermden de stad. Toen de aanval stokte bleek eens te meer hoe funest het gebrek aan samenwerking tussen de acht betrokken commandanten was. Geen van hen voerde het opperbevel; van gecoördineerde aanvallen was geen sprake. Tot een conventionele aanvalsoorlog tegen een goed voorbereide tegenstander bleken de guerrillastrijders niet in staat.

De regeringstroepen beschikten bovendien over geweldige voorraden Sovjetwapens, waaronder Scudraketten, en een zeer goed moreel. Overgave betekende de dood, gezien de onder Afghanen algemeen bekend geraakte moordpartijen op eerder gevangen genomen regeringssoldaten. Meer dan 400 Scudraketten werden vanuit Kaboel afgevuurd op de posities van de moedjaheddin. Na vier maanden van gevechten telden de

verzetsgroepen 3000 doden en gewonden, een sterk uitgedunde wapenvoorraad, en een hoge mate van demoralisatie.

Begin april 1988 vloog met een geweldige ontploffing de bomvol gestouwde wapen- en munitieopslagplaats van de ISI in Ojhri Camp in Pakistan, niet ver van Islamabad, de lucht in. Deze wapenvoorraden waren bestemd voor de Afghaanse verzetsgroeperingen. In augustus 1988 kwam vervolgens de Pakistaanse opperbevelhebber en president Zia-ul-Haq, de meeste Pakistaanse legerleiders en de Amerikaanse ambassadeur om het leven, nadat het gesaboteerde presidentiële vliegtuig explodeerde. Generaal Hamid Goel, de sinds 1987 door Zia-ul-Haq geïnstalleerde en vertrouwde leider van de ISI, werd na de zo desastreus verlopen slag om Jalalabad van zijn post ontheven. In juni 1989 werd Hamid Goel, uiteraard géén politieke geestverwant van de inmiddels nieuw aangetreden premier, Benazir Bhutto, vervangen door generaal Sjamsoer Rahman Kallu.

De afloop van de slag om Jalalabad schonk daarentegen nieuw zelfvertrouwen aan de troepen en het bewind van Najibullah in Kaboel. Zijn zeggenschap had zich sinds februari 1989 voornamelijk tot die gebieden van het land beperkt waar zijn militaire eenheden gelegerd waren. Het communistische marionettenbewind onder leiding van "Dr. Najib" dat de Russen achterlieten stortte pas in april 1992 ineen. Vooraf aan de aftocht van Najibullah ging de snelle, ontluisterende ontmanteling van de Sovjetunie; dat betekende tevens het einde van de omvangrijke wapen- en voedselhulp van Moskou aan Kaboel. Dit waren de Verenigde Staten en de Sovjetunie eind september 1991, na de mislukte staatsgreep van de "hardliners" in Moskou tegen president Gorbatsjov, overeengekomen. Voedsel en brandstof werden al snel schaarse artikelen in Kaboel en andere steden. Oezbeekse en Hezara-milities, gelieerd aan leden van de Partsjamgroep, die in ruil voor geld, de nodige wapens en praktisch zelfbestuur in dienst waren ge-weest van de regering Najibullah, sloten zich begin 1992 aan bij de Jamiat-i-Islami van Boerhanuddin Rabbani en Ahmed Sjah Massoed.

Half april 1992 had VN-gezant Benon Sevan de blauwdruk voor een Afghaans interim-bestuur gereed. De regering van Najibullah had z'n zegen eraan gegeven, op voorwaarde dat de Watanpartij deel zou uitmaken van een toekomstige Afghaans regering. Daartoe was hij bereid af te treden en de regeringsmacht over te dragen aan een interim-bestuur dat moest bestaan uit niet-partijgebonden technocraten. De verzetsgroepen van Massoed en Hekmatyar echter vochten onverminderd door. De Tadzjiekse leider Massoed was gekant tegen elk plan dat herstel van de Pasjtoense dominantie zou betekenen. Van de zeven verzetsorganisaties in Pesjavar werden er 6 door Pasjtoenen gedomineerd. De vele lokaal opererende commandanten-te-velde werden door het VN-plan zelfs geheel genegeerd.

Waar dan het enthousiasme van Sevan op gestoeld was bleef onverklaarbaar, maar het maakte uiteindelijk weinig uit. Nog geen week na de beoogde startdatum van de onderhandelingen was Najibullah gedwongen af te treden. Niet alleen de Oezbeekse generaal Dostam en de Ismailische Hezaraleider Nadiri, ook de Tadzjiekse generaal Momen uit het leger van Najibullah kwam tegen zijn superieur in opstand. Kaboel werd

zonder noemenswaardige gevechten ingenomen door een coalitie van Tadzjeken en Oezbeken onder leiding van Ahmed Sjah Massoed. Ex-president Najibullah zocht z'n toevlucht in het VN-gebouw in Kaboel. Na Dostam zwoeren steeds meer legerleiders Najibullah af, en steeds meer steden vielen in handen van de verzetscoalitie onder leiding van Massoed.

De aankondiging van Najibullah dat hij in april 1992 zou aftreden op het moment dat er overeenkomstig het plan van de VN een interim-regering zou zijn gevormd gaf aan zijn bewind de genadeklap. Het had er ten slotte alle schijn van dat de president zich het ongewisse lot van zijn loyale aanhang, op de eerste plaats de militairen, nauwelijks aantrok. Een halfslachtige poging zijn gezag in de noordelijke provincies te behouden door Pasjtoense commandanten aan te stellen pakte averechts uit.

De diverse minderheden van de bevolking van Afghanistan, tijdelijk verenigd in hun streven Najibullah uit de regeringsmacht te ontzetten, hadden voor het overige slechts weinig gemeenschappelijk. De verstandhouding tussen de Oezbeken en Tadzjeken, bijvoorbeeld, is al lange tijd slecht. En de vijandigheid tussen bijvoorbeeld de Oezbeken en de Hezara's is niet minder groot dan die tussen de Pasjtoenen en de Hezara's. Ook de Tadzjeken en de Hezara's, ten slotte, leveren regelmatig gewapende strijd met elkaar. De sji'itische Hezara's staan vanouds laag in de sociale hiërarchie van Afghanistan.

Alle verzetsgroeperingen sloten op 26 april 1992, kort ná de val van Najibullah, in Pesjavar een politieke overeenkomst. Een neutrale regering van de alom gerespecteerde Mojadiddi zou na twee maanden plaatsmaken voor een regering onder leiding van Rabbani. Pakistan, en later ook Iran en Saoedi-Arabië, steunden dit verdrag. Op 29 april arriveerden de Pakistaanse premier Nawaz Sjarif, opperbevelhebber generaal Nawaz, ISI-leider generaal Nasir en de Saoedisch-Arabische prins Toerki Faisal in Kaboel, teneinde hun steun te betuigen aan de interim-regering onder leiding van Sebgatullah Mojadiddi. De eis van één van de hoofdrolspelers bij de machtswisseling, generaal Dostam, dat hij een zetel in de regering zou krijgen werd echter door interim-president Mojadiddi niet gehonoreerd. Hekmatyar achtte de samenwerking van Rabbani en Massoed met de oud-communist Dostam van meet af aan verwerpelijk en onaanvaardbaar. Nog in april braken in Kaboel gevechten uit tussen troepen van Hekmatyar en Massoed.

Tenminste zo belangrijk was dat vele Pasjtoense commandanten, die afkeer en een diep wantrouwen koesterden jegens Hekmatyar, zich door het bondgenootschap met de Oezbeek Dostam verraden voelden. Als zodanig betekende de keuze van de Tadzjiek Rabbani c.s. voor politieke samenwerking met Dostam na de aftocht van Najibullah de ultieme bevestiging van "de etnische minderheden versus de Pasjtoenen". Hier lag één belangrijke reden voor de aanvankelijk grote saamhorigheid van Durrani- en Ghilzai-Pasjtoenen uit vooraanstaande families: de dreiging van een blijvend nationaal machtsverlies.

Na het gedwongen vertrek van Najibullah konden de verzetsgroepen onmogelijk langer volhouden een heilige oorlog tegen ongelovigen en bezetters te voeren. De oorlog verloor z'n religieuze rechtvaardiging en

ontaardde in een ordinaire strijd om de macht in Kaboel, wat resulteerde in de verwoesting van de tot dan toe vrijwel ongeschonden hoofdstad. De grootste verzetsgroepen Hezb-i-Islami, verbonden met de Pasjtoenen van de Khalq-fractie, en Jamiat-i-Islami bestreden elkaar rond de hoofdstad Kaboel. De rest van Afghanistan werd overheerst door een bonte verzameling lokale krijgsheren, dorpsraden of drugsbaronnen.

In de herfst van 1992 vroeg Hekmatyar de Pasjtoense Durrani- en Ghilzaistammen tevergeefs om steun in zijn strijd tegen het Tadzjiekse bewind van Rabbani en Massoed dat in juni 1992 aan de macht was gekomen. Niet alleen de afkomst van Hekmatyar uit de noordelijke provincie Kunduz was bepalend voor deze weigering. De stammen beschouwden Hekmatyar, die zij inmiddels zeer goed kenden, niet op de eerste plaats als een Pasjtoens nationalist. Hij was in hun ogen een islamitisch revolutionair die streefde naar de grondvesting van een krachtige centrale staat. Hekmatyar was erkend voorstander van een systeem van één partij, geleid door een bovenlaag. Een dergelijke partij, in dit geval de Hezb-i-Islami, die overigens geënt lijkt te zijn op het Leninistische éénpartij model (d.w.z. een kleine elitepartij als revolutionaire voorhoede) moest het politieke proces in Afghanistan monopoliseren. Dit streven stond haaks op de altijd met verve gehandhaafde Pasjtoense vrijheden vis-à-vis het centrale gezag van het land, een traditie die onder de deplorabele omstandigheden van de jaren tachtig alleen maar sterker was geworden. De opvattingen van Rabbani c.s. verschilden daar nogal van.

Een nog groter obstakel voor een duurzaam nationaal bewind onder leiding van de Jamiat-i-Islami vormde uiteraard de etnische achtergrond en samenstelling van de partij. Noch de Pasjtoenen noch de Oezbeken zouden ooit instemmen met een door Tadzjiekse gedomineerd landsbestuur. De in augustus 1988 omgekomen Pakistaanse leider Zia-ul-Haq had voornamelijk de Pasjtoenen van Hekmatyar gesteund, hoewel hij ook de overwegend uit Tadzjiekse bestaande Jamiat-i-Islami had toegestaan zich in Pesjawar te vestigen. Maar van enige wederzijdse affectie tussen Tadzjiekse en Pakistaanse is nooit sprake geweest, getuige de talrijke beschuldigingen door de regering-Rabbani aan het adres van Islamabad over Pakistaanse steun en hulp aan Hekmatyar en, later, de Taliban.

Eind 1993 was het gezag van de regering-Rabbani buiten Kaboel zeer gering. Nadat Boerhanuddin Rabbani had geweigerd Dostam een post in zijn regering te geven verbrak Dostam begin 1994 zijn bondgenootschap met Rabbani. Hij sloot zich bij de belangrijkste tegenstander van de regering-Rabbani op dat moment, de Hezb-i-Islami van Hekmatyar, aan. Echter, Hekmatyar kreeg alle steun van Pakistan in zijn strijd tegen de regering-Rabbani; Dostam zal als voormalig bondgenoot van Najibullah nooit de illusie gekoesterd hebben die eveneens te verkrijgen. Na zijn breuk met Rabbani begon Dostam met het in omloop brengen van zijn eigen bankbiljetten. Weer later, nadat de Hezb-i-Islami door Pakistan werd losgelaten en vervangen door een nieuwe favoriet, zou de Hezb-i-Islami door de oprukkende Taliban worden verslagen en verjaagd. Dostam sloot zich vervolgens opnieuw aan bij Rabbani c.s. Elke leider, iedere organisatie die aan de machtsstrijd deel

nam volgde grillige coalitiepaden, die slechts te verklaren vallen uit de noodzaak, de eigen belangen optimaal te behartigen.

Eén kenmerk van de periode waarin de regering-Rabbani aan de macht was in Kaboel (1992-1996) was de steeds verder gaande economische regionalisering van de verschillende delen van het land. Het noordelijke gebied dat onder gezag viel van de Oezbeek Dostam ontwikkelde nauwe handelscontacten met de nieuwe, onafhankelijk geworden Centraal-Aziatische republieken; in het noordoosten van Afghanistan werden de banden met buurland Tadzjikistan alleen maar hechter. In het oosten van Afghanistan bloeide een rijke smokkelhandel met Pakistan, in het westen slaagde Ismael Khan, de bondgenoot van Massoed, erin de handel met Iran te verveelvoudigen. De Zuid-Afghaanse provincies werden enorme opiumproducenten, waar de smokkelhandel floreerde. Deze ontwikkelingen stonden uiteraard haaks op de behartiging van het nationaal belang. Het nationaal belang van wie, luidde de cynische vraag.

Ongetwijfeld meenden de regeringsleiders in Islamabad en Washington, Bhutto en Clinton, wat zij zeiden als het ging over "de noodzaak van een soeverein Afghanistan waar vrede heerst". Voor de Amerikanen was de burgeroorlog in Afghanistan een strijd in een land dat na de aftocht van de Sovjetroepen (februari 1989) en de ineenstorting van de Sovjetunie zelf (eind 1991) niet langer tegen de expansionistische neigingen van een boosaardige communistische macht hoefde te worden beschermd. Ook vormde de voortdurende strijd in Afghanistan geen directe bedreiging voor andere regionale belangen van de VS. Bovendien bleken de Afghanen zeer onberekenbare bondgenoten. Na hun "overwinning" op de Sovjetunie (zoals veel Afghanen de aftocht van de Sovjetroepen graag presenteren) waren zij niet in staat gebleken om samen te werken in de vorming van een nationale regering, integendeel. Ook werden Stingers, geavanceerd "ground-to-air" luchtdoelgeschut, door de Amerikanen vanaf september 1986 geleverd aan Afghaanse verzetsgroepen, verkocht aan onder meer Iran, een daad die de Amerikanen tot grote woede bracht. De Pakistanen mochten vervolgens proberen de hete kastanjes uit het vuur halen maar slaagden daar niet in. Noch pogingen om een interim-regering in Kaboel tot stand te brengen, noch pogingen om één verzetsgroepering de nationale macht te laten overnemen slaagden. De blijvend onbeheersbare situatie in Afghanistan vroeg om een andere aanpak, maar welke of door wie wist niemand.

De belangen van de Pakistaanse en Amerikaanse regeringen liepen in deze niet ver uiteen. Het verschil bestond vooral in de mate waarin elke regering zich met de Afghaanse strijd wenste in te laten. Voor de Pakistani was de noodzaak daartoe dwingend: de oorlog werd direct over de grenzen gevochten. Wie in de afgelopen jaren Pesjavar bezocht moest wel getuige zijn van de onophoudelijke grenspatrouilles door de PAF (Pakistan Air Force). Bovendien bestreden Pasjtoenen niet alleen Tadzjiek en andere etnische groeperingen maar ook elkaar. Dat had en heeft directe binnenlandse repercussies voor Pakistan, waar in de aan Afghanistan grenzende North West Frontier Province (NWFP) vanouds ongeveer evenveel Pasjtoenen wonen als in heel

Afghanistan. Hun aantal was ten gevolge van de massale vluchtelingenstroom fors toegenomen. Voor de Verenigde Staten maar ook voor Pakistan vormden de groeiende drugs- en wapenhandel, maar ook de toenemende Iraanse betrokkenheid bij de strijd in Afghanistan, de voornaamste redenen om zich met de Afghaanse burgeroorlog te bemoeien.

Tijdens de langdurige Sovjetbezetting van Afghanistan (1979-1988) en de daarop volgende burgeroorlog (1988-heden) hebben veel stammenleiders en dorpsoudsten het leven gelaten. In totaal sneuvelden circa een miljoen Afghanen. Bovendien vluchtten meer dan drie miljoen Afghanen naar buurland Pakistan, en meer dan twee miljoen Afghanen naar buurland Iran. Ook in Afghanistan zelf trokken honderdduizenden ontheemden naar de grotere steden. Zo werden de omstandigheden gecreëerd die de Taliban-beweging tot voedingsbodem dienden. De oude, traditionele leiders waren goeddeels omgekomen. De bevolkingen van hun dorpen waren massaal gevlucht naar de buurlanden. In de vluchtelingenkampen werden jeugdige vluchtelingen onderwezen door de groepering met de meeste autoriteit onder hen, te weten de mullahs. Dezen werden bovendien gesteund door de Pakistaanse regering, maar ook en vooral door de Jamiat-i Oelema-i Islami, een kleine maar invloedrijke Pakistaanse politieke partij die voor een belangrijk deel bestaat uit orthodoxe islamieten.

4. Opkomst en opmars van de Taliban

Een belangrijk gevolg van de nietsontziende broedertwist sinds april 1992 was de algehele afkeer die de inwoners van Afghanistan zelf van hun strijdende landgenoten begonnen te ervaren. Aanvankelijk hadden velen voorzichtig enige hoop op betere tijden gekoesterd na de vrijwel geweldloze val van Najibullah, en de creatie van een regering in Kaboel die bestond uit een coalitie van verzetsgroepen. Aangezien de meeste Afghanen in de gebieden verbleven waar lokale krijgsheren de dienst uitmaakten hadden zij weinig verweer tegen de willekeur van de hen onderdrukkende despoottjes, die niet van zins waren hun macht en wapens af te staan.

Ook jonge studenten in de Pakistaanse vluchtelingenkampen keken met afgrijzen naar de gebeurtenissen in hun land. Veel lokale heersers vochten in naam van de islam; velen van hen werden beschouwd als corrupte machtswellustelingen die moesten worden verjaagd. Zowel de schending van de islam als de onderdrukking van stamgenoten bracht de studenten in beweging. Zij kwamen met Pakistaanse steun en een ondubbelzinnige islamitische ideologie, uitdrukkelijk om het land te zuiveren van de chaotische uitwassen en praktijken van de talrijke lokale heersers, maar ook van de regering-Rabbani die zich ondanks permanente strijd had weten te handhaven in Kaboel. Niet alleen de Pakistani, ook andere landen als de VS waren de voortdurende instabiliteit van Afghanistan meer dan zat.

In de loop van 1994 presenteerden alle strijdende partijen vredesvoorstellen. Ook een commissie van dertig man, geleid door de bekende commandant en gerespecteerde maulavi Jalaluddin Haqqani, lanceerde begin mei 1994 een vredesplan. (Maulavi is een religieuze titel die aangeeft dat de drager ervan een hogere studie in islamitisch recht en Arabisch heeft afgesloten aan een madrassa. Mullahs, zeker de Afghaanse dorpsmullahs, zijn in vergelijk met maulavi's laaggeschoolde geestelijken).

Haqqani, als zoveel leiders van de Taliban religieus geschoold in de roemruchte Haqqani-madrassa in Pesjavar, behoorde tot de Hezb-i-Islami-i-Afghanistan van Maulana Khalis. Als Ghilzai-Pasjtoen had hij zijn thuisbasis in de provincie Paktia, welke direct grenst aan de Pakistaanse North West Frontier Province (NWFP). Zijn plan voorzag in de vorming van een brede Islamitische Raad. De leden ervan moesten bestaan uit verzetsleiders, religieuze specialisten, stammenleiders, intellectuelen, plus drie vertegenwoordigers uit elk van de bestuursgebieden van het land. Communisten waren er van uitgesloten. Deze Raad moest een president en een premier kiezen, en de bevoegdheden die zij zouden krijgen vaststellen.

Kennelijk werd het voorstel van Haqqani door mullah Mohammed Omar goed beluisterd. Enkele maanden later werd de Talibanbeweging erop gegrondvest, hoewel de Raad van de Taliban heel wat beperkter is in z'n sociale samenstelling. Eén belangrijk onderscheid is de uitsluiting, althans tot op heden, van

stammenleiders. "Religieuze specialisten" daarentegen bemannen de Raad in overvloed. Inmiddels is Haqqani een vooraanstaand Taliban-commandant.

In juli 1994 verkrachtte en vermoordde een verzetsleider in de Zuid-Afghaanse stad Kandahar drie vrouwen. Dat leidde tot een woedeuitbarsting bij de lokale bevolking. Mullah Mohammed Omar, "Eénoog", bewoog een aantal religieuze studenten de commandant in een hinderlaag te lokken en te doden. Diens manschappen gaven zich daarop over aan de studenten. Dit is het vroegst bekende wapenfeit van de Taliban.

Mullah Mohammed Omar, sinds 1994 de verklaarde leider van de Taliban, is in 2000 circa 38 jaar oud. Er is over de huidige sterke man in Afghanistan weinig bekend. Foto's zijn er niet; van begin af aan vertoonde Mullah Omar Mohammed zich nauwelijks in het openbaar. Een decreet van de Taliban verbiedt overigens het in bezit hebben van foto's. In radio-uitzendingen van Radio Sjari'a valt Omar hoogstzelden te beluisteren. Eén van de zeldzame interviews hebben wij in z'n geheel achter in deze publicatie opgenomen.

Hij werd geboren in de provincie Uruzgan, in Centraal-Afghanistan (een andere bron noemt het district Maiwand in de provincie Kandahar als zijn geboorteplaats). Zijn familie was arm. Hij studeerde in de jaren zeventig aan verschillende madrassa's. In de jaren tachtig sloot hij zich aan bij de strijd tegen de Sovjetbezetting. In de jihad verloor Omar een oog. Hij bracht het tot de bescheiden positie van ondercommandant van de verzetsgroep Harakat-i-Inqilab-i-Islami, onder leiding van Mohammed Nabi Mohammadi. Nabi Mohammadi, maulavi en voormalig lid van het Afghaanse parlement, vormde in de beginperiode van de Sovjetbezetting de grootste verzetsgroep, op de eerste plaats vanwege z'n invloed op de conservatieve geestelijkheid. In de strijd tussen Boerhanuddin Rabbani en Goelbuddin Hekmatyar bleef hij neutraal. Na de aftocht van de Sovjetroepen in februari 1989 hervatte Omar Mohammed zijn religieuze studie, in een eenvoudige madrassa in het dorp Singesar in de provincie Kandahar. In 1994 nam Omar echter de wapens weer op, naar verluidt uit woede en frustratie over de voortdurende machtsstrijd tussen de diverse verzetsgroepen van weleer.

De Harakat-i-Inqilab-i-Islami onder leiding van maulavi Mohammed Nabi Mohammadi was aan het begin van de jaren tachtig de grootste tegenstander van de Sovjetroepen. Maulavi Nabi Mohammadi was leraar geweest aan de fameuze madrassa in Ghazni. De verzetsgroep opereerde in Noord- en Noordwest Afghanistan, bestond voornamelijk uit Pasjtoenen, en werd beschouwd als "conservatief traditionalistisch". Lokale mullahs vormden het voornaamste verbindende element. Buitenlandse steun ontving de Harakat niet of nauwelijks. De Harakat kende geen formele politieke of militaire organisatiestructuur. Deze losse opzet leidde tot steeds terugkerende problemen bij het coördineren van grotere militaire operaties. Tussen de leiders bestond sterke onderlinge rivaliteit. De strijders van de Harakat vonden het na één geslaagde actie dikwijls welletjes, en keerden weer naar hun dorpen terug. Gaandeweg de bezetting werd de verzetsgroep in de jaren tachtig militair door anderen voorbijgestreefd, met name door de Hezb-i-Islami van Hekmatyar en de Jamiat-i-Islami van Rabbani.

In oktober 1994 doken de Taliban voor de eerste maal prominent op in het wereldnieuws. Rond 12 oktober namen zij de Afghaanse grensplaats Spin Boldak in. Niet alleen verjoegen zij het daar gelegerde garnizoen van de Hezb-i-Islami; ook de wapenopslagplaats van de Hezbi's bleek rijk gevuld te zijn. De Taliban namen niet veel later de Zuid-Afghaanse stad Kandahar, door meerdere commandanten gecontroleerd, en de gelijknamige provincie na vier dagen vechten in. Ook hier maakten de Taliban belangrijke wapenen buit, ondermeer enkele gevechtshelicopters, gevechtsvliegtuigen en tanks.

Eind oktober 1994 probeerde een konvooi vrachtwagens vanuit de Pakistaanse stad Quetta via de Zuid-Afghaanse stad Kandahar en Herat naar Centraal-Azië te komen. Dit door de Pakistaanse minister van Binnenlandse Zaken Nasrullah Babar georganiseerde konvooi moest aantonen dat goederen wel degelijk veilig konden worden getransporteerd over "de nieuwe zijderoute" van Quetta, via Kandahar in Zuid-Afghanistan en Herat naar de plaats Koesjka, in Toerkmenistan. Begin november werd het dertig vrachtwagens tellende konvooi, als zoveel eerdere konvooien, geheel volgens verwachting door lokale moedjaheddin-groepen tot staan gebracht. Daarop verschenen er zo'n tweeëneenhalf duizend goed bewapende Afghaanse studenten ten tonele, die het konvooi weer ontzetten. Deze theologie-studenten waren afkomstig uit Quetta.

Daarop onderwierpen zij met behulp van omkoppingen, dreigementen en uiteindelijk militair geweld ook de zuidelijke provincie Helmand aan hun gezag. Helmand grenst direct aan Kandahar. Tot halverwege 1994 hadden krijgsheren en drugsbaronnen, veelal aan het hoofd van lokale Pasjtoense stammen staand, de voornaamste macht in de regio gevormd. De belangrijkste drugsbaas Ghoelam Rasoel, behorende tot de Akhoenzada-clan van de Alizai-stam, tevens gouverneur van Helmand, werkte samen met de gouverneur van Herat, Ismael Khan, een bondgenoot van Massoed.

In Helmand verbrandden de Taliban demonstratief papaverooigsten en executeerden drugshandelaren. De "studenten" maakten rigoureus een eind aan de oeverloze gevechten tussen voormalige verzetsstrijders en de roofovervallen van losgeslagen bendes. Ook de gedwongen tolheffingen op voedselkonvooien en handelskaravanen die het economische leven zo ontwrichtten, werden door hun ingrijpen gestaakt. Met dit soort acties maakten zij zich snel populair bij een Afghaanse bevolking die de zich voortslepende gevechten meer dan moe was. Sinds 1992 waren ruim 50.000 mensen omgekomen in de burgeroorlog. De steden Kandahar en Kaboel waren inmiddels goeddeels aan puin geschoten.

Na de provincies Kandahar en Helmand waren de provincies Zabul, Ghazni en Wardak aan de beurt. Bij hun opmars door de zuidelijke provincies hingen de korans aan de lopen van de kannonnen van de tanks. Velen meenden dat daarmee de militia "onoverwinnelijk" werd. Nadat de "studenten" het grootste deel van de transportroutes in Zuid-Afghanistan, ofwel de belangrijkste verbinding tussen Pakistan en Centraal-Azië, onder hun controle hadden gebracht rukten zij op in de richting van Kaboel. De Taliban vormden al snel een nieuw,

verenigd leiderschap over de in Zuid-Afghanistan en in de Afghaans-Pakistaanse grensstreek levende Pasjtoenen.

Nog tijdens de "verovering" van de provincie Helmand (de tegenstanders bestonden uit lokale krijgsheren en drugsbaronnen die zich snel gewonnen gaven) kwamen er berichten dat ook uit de madrassa's in de NWFP (de North West Frontier Province in Pakistan) honderden Taliban en hun leraren richting Quetta trokken. Quetta, hoofdstad van de Pakistaanse provincie Beloetsjistan, is de laatste stad van betekenis vóóordat men in Afghanistan terecht komt, en ligt op de voornaamste route naar Kandahar. Half december 1994 groeide de stroom Taliban aan tot naar schatting 3000 à 4000 man, voornamelijk afkomstig uit de vluchtelingenkampen in de NWFP.

Verreweg de meeste Taliban behoren tot de soennitische, Pasjtoense stammen van het land. Veel leiders van de Taliban studeerden aan hogere religieuze scholen, madrassa's, in Zuid-Afghanistan en het Afghaans-Pakistaanse grensgebied. In de loop van de jaren tachtig ontwikkelde een aantal van die scholen zich tot militaire opleidingscentra voor guerrilla's in de jihad of heilige oorlog in Afghanistan. Daarbij was het een stimulans dat na februari 1989 veel strijders van het eerste uur, onder hen Mohammed Omar, terugkeerden naar hun madrassa's. Deze oud-studenten brachten grote ervaring op het slagveld met zich mee.

De Taliban-beweging ontstond voornamelijk buiten de eigen samenleving, in de ballingschap van de Afghaanse vluchtelingenkampen. Van de ruim drieëneenhalf miljoen Afghaanse vluchtelingen in Pakistan bestond zo'n 70% uit Pasjtoenen. Mullahs in plaats van stamleiders en stamoudsten waren daar de opvoeders en leraren van de Taliban. Koranschooltjes en madrassa's, en niet de eigen dorpen, vormden voor veel jonge Afghanen een permanente verblijfplaats.

Veel jongetjes komen al op zeven- of achtjarige leeftijd in koranscholen en madrassa's terecht. Hun dagen brengen ze door met het uit het hoofd leren en opzeggen van koranteksten, tot 15 uur lang. De discipline is streng, zo niet onbarmhartig. Stokslagen ter bestraffing van "wangedrag" zijn eerder regel dan uitzondering; dikwijls worden kinderen aan de vloer of muur vastgeketend. Soms proberen er kinderen te ontsnappen, maar waarheen, naar wie? Veel Afghaanse kinderen zijn weeskinderen. Ouders of familieleden brengen bovendien deze vluchtelingetjes weer terug naar de madrassa, "voor hun eigen bestwil". Verblijf in een madrassa betekent óók jarenlang gratis onderdak, voedsel en onderwijs. In de loop der jaren ontwikkelen veel jongetjes zich tot fanatieke verdedigers van het islamitische geloof. Zij zijn ten volle bereid zich in welke heilige oorlog dan ook te storten.

Duizenden jonge, in de koran geschoolde Afghanen reageerden in 1994 enthousiast op oproepen vanuit Zuid-Afghanistan zich aan te sluiten bij een nieuwe beweging die ernaar streefde het geleerde in de praktijk te brengen. Daarmee werd hen de gelegenheid geboden tot terugkeer naar Afghanistan. Bovendien

werd de oproep onderschreven door invloedrijke figuren uit de Pasjtoense stammen, en bleken landen als Pakistan, Saoedi-Arabië en zelfs de VS niet onwelgevallig te staan tegenover een dergelijke beweging.

Van begin af aan werden zij gesteund door de Jamiat-i Oelema-i Islami (de JUI), een kleine maar invloedrijke religieus-politieke partij in Pakistan, onder leiding van Maulana Fazl-Ur Rahman. In Pakistan vormen zij de grootste groepering van soennitische oelema van de Deoband universiteit. De JUI staat te boek als "puriteins", "fundamentalistisch" en "Pasjtoens nationalistisch". Muziek, dans, en bioscoopbezoek worden niet toegestaan. Een vrouw is het bovendien niet toegestaan een islamitisch land te leiden. Het enige parlementslid van de JUI verliet in 1993, bij de installatie van Benazir Bhutto als premier, demonstratief het parlement. Bij de nieuwe algemene verkiezingen van februari 1997 verwierf de JUI twee van de 217 zetels in het nationale parlement. Maar de JUI beheert in de provincies NWFP en Beloetsjistan wèl een groot netwerk van religieuze scholen. Een deel van de veelal arme, verwaarloosde leerlingen wordt na een korte opleiding gebedsleider en prediker in de talrijke soennitische moskeeën. Dat betekent ten opzichte van hun eerdere bestaan als zwerfkinderen een aanzienlijke verbetering.

Taliban-leider Mullah Daoud verklaarde eind 1994: "We zijn van plan naar Kaboel op te trekken en Afghanistan in naam van de islam te verlossen van hen die moordenaars, dieven en rovers zijn geworden". Verzetsstrijders en militairen uit het voormalige communistische regeringsleger waren welkom bij de Taliban, op voorwaarde dat zij berouw toonden over hun verleden en hun baard lieten staan. Half maart 1995 bestond de Taliban-beweging, van oorsprong een groep radicale studenten van een paar honderd leden, uit naar schatting 30.000 man.

Begin 1995 rukten de Taliban op in de richting van Kaboel. Hun strijdmacht bestond nu uit jonge strijders afkomstig uit de madrassa's (de "echte" Taliban); een aantal voormalige verzetscommandanten en hun soldaten die zich al dan niet gedwongen bij de beweging hadden aangesloten; en een aantal voormalige communistische officieren, voornamelijk Pasjtoenen die hadden behoord tot de Khalqi-fractie van de DVPA. Zij bezetten eerst het bolwerk Maidan Sjahr, en vervolgens de basis in Charasiyab van Hekmatyar, op een afstand van zo'n twintig kilometer ten zuiden van de hoofdstad Kaboel. De op de vlucht geslagen eenheden van Hekmatyar hergroepeerden zich in de plaats Sarobi. President Rabbani liet uit voorzorg de verdediging van Kaboel versterken.

Nieuwe gevechten braken in de buitenwijken van Kaboel uit tussen de Talibanstrijders en hun bondgenoot, de sjii'tische Hezb-i-Wahdat onder leiding van Abdoel Ali Mazari. Eerder was overeengekomen dat de Taliban de vooruitgeschoven posities van Mazari zouden overnemen. Mazari vertrok vanuit zijn hoofdkwartier in Kaboel's zuidwestelijke voorstad Karte Seh voor besprekingen naar het hoofdkwartier van de Taliban. Kort daarop werd Mazari gedood, volgens de Taliban door een schietincident in de helikopter op weg naar Kandahar. Maar volgens sjii'tische leiders is hij in koelen bloede vermoord. Een ooggetuige meldde dat het

lichaam van Mazari bont en blauw was geslagen, en vol zat met kogelgaten. Kort daarop verjoegen troepen van de regering-Rabbani onder leiding van Massoed de Taliban weer uit Karte Seh en omgeving, waarna zij deze stad genadeloos plunderden.

Het kortzichtige, meedogenloze optreden van de Taliban jegens een verzetsleider die zich noodgedwongen bij hen had aangesloten bezorgde hen de blijvende vijandschap van de Hezara's en, in hun kielzog, van Iran. Het is waarschijnlijk dat de Taliban van de Hezb-i-Wahdat leider een onvoorwaardelijke overgave hebben geëist, wat tevens de inlevering van de wapens zou hebben betekend. Maar noch hun sji'isme noch hun Hezara-identiteit konden worden vernietigd; de Taliban vroegen het onmogelijke. Het gaf eveneens aan dat de Taliban, precies als alle andere Afghaanse groeperingen, zeer onbetrouwbare bondgenoten waren.

Eind maart 1995 gingen de regeringstroepen vanuit Kaboel vol in het offensief. De Taliban werden teruggeslagen, de stad Maidan Sjahr viel weer in handen van de regering-Rabbani. Ook het inmiddels begonnen offensief van de Taliban tegen de in West-Afghanistan gelegen stad Herat en de nabij liggende luchtmachtbasis Sjindand mislukte in april 1995. Een strijdmacht van meer dan 6.000 Talibanstrijders werd daar door regeringstroepen zo'n 100 kilometer teruggeslagen, richting Kandahar. Gezien deze zorgwekkende ontwikkelingen aan de fronten in West- en Oost-Afghanistan was het niet verwonderlijk dat de Taliban en Hekmatyar, verenigd in hun haat jegens de Tadzjiekse machthebbers in Kaboel, in de zomer van 1995 geheim overleg voerden.

Echter, de Taliban komen voornamelijk voort uit de Pasjtoense Durrani-clans in Zuid-Afghanistan; de strijders van Hekmatyar daarentegen kwamen voor een flink deel uit de Pasjtoense Ghilzai-stammen uit Oost-Afghanistan. Eerder hadden Taliban-woordvoerders al ondubbelzinnig te kennen gegeven de Hezb-i-Islami van Hekmatyar niet als wezenlijk anders te beschouwen dan de partij van Rabbani en Massoed. Er kwam dan ook geen actieve samenwerking tussen Hekmatyar en de Taliban van de grond.

Begin september 1995 wisten de Taliban uiteindelijk gouverneur Ismael Khan, een bondgenoot van Rabbani en Massoed en alom beschouwd als een succesvol bestuurder, uit Herat te verjagen. De oprukkende Taliban hadden de verbinding tussen Herat en Kaboel weten te verbreken. Met de inname van Herat viel de laatste binnenlandse bevoorradingsroute door de lucht naar Kaboel weg. De Taliban hadden bij hun hernieuwde offensief steun gekregen van de luchtmacht van generaal Dostam, die de belangrijke luchtmachtbasis Sjindand liet bombarderen. Dit was een essentieel verschil met het mislukte offensief eerder dat jaar, toen de Taliban het zonder luchtmacht moesten stellen en enkele duizenden strijders verloren. President Rabbani beschuldigde Pakistan van omvangrijke steun aan het Taliban-offensief. Een woedende menigte viel in Kaboel de Pakistaanse ambassade aan; één medewerker van de ambassade werd gedood, het gebouw werd verwoest. De inname van Herat op 5 september 1995, een stad die werd bewoond door overwegend Perzisch sprekenden, bracht eveneens een schok teweeg in buurland Iran.

De toenmalige Pakistaanse minister van Buitenlandse Zaken Najmuddin Sjeikh sprak met instemming over een "inheems nationalistische beweging" maar ontkende dat de regering-Bhutto wat voor steun dan ook gaf aan de Taliban-beweging. Dergelijke herhaaldelijk geuite beschuldigingen door president Boerhanuddin Rabbani werden altijd ontkend. De regering in Islamabad beweerde slechts te streven naar het bevorderen van de vrede in Afghanistan. Maar in april 1996 stond Pakistan een bijeenkomst toe van de Afghaanse oppositie-groeperingen in Islamabad. Daar werd een nieuw bondgenootschap gesmeed tussen de Oezbeekse leider Abdoel Rasjid Dostam, de Taliban, en kleinere lokale Pasjtoense commandanten in het oosten van het land. Dat dit belangrijk was bleek uit de verovering door de Taliban van de oostelijke provincies van Afghanistan. Daarbij werd geen schot gelost. De bevoorradings- en ontsnappingsroutes van de regering-Rabbani naar Pakistan werden afgesneden. Tegelijkertijd werd zo de omsingeling en uiteindelijke val van Kaboel voorbereid.

In april 1996 koos in Kandahar een vergadering van ruim duizend islamitische geestelijken mullah Mohammed Omar tot Emir-ul Moemineen, ofwel leider van de gelovigen. Daarmee werd zijn aanspraak op de titel mullah voldoende gelegitimeerd. Mullah Omar is echter niet in het bezit van enigerlei diploma van een religieus instituut. De fungerend president in Kaboel tot september 1996, Boerhanuddin Rabbani, daarentegen is een voormalig hoogleraar islamitisch recht aan de universiteit van Kaboel. Maar hij werd door de vergadering ongeschikt verklaard om een islamitisch land te leiden. Op 26 september 1996 namen de Taliban zonder slag of stoot Kaboel in. Massoed had zijn troepen uit de hoofdstad teruggetrokken teneinde een bloedbad te voorkomen.

5. Een nieuwe samenleving?

Het aantreden van de Taliban betekende de grote gelijkschakeling van het landsbestuur in naam van de islam. En hoewel niet-islamieten en islamieten herhaaldelijk hardop hun twijfels hebben geuit over het gepropageerde 100 procent islamitische gehalte van de beweging, valt hen in elk geval geen wankelmoedigheid te verwijten. Eenmaal ingenomen militaire en politieke posities worden door het nieuwe bewind met verve gehandhaafd en verdedigd tegen zowel binnen- als buitenlandse opponenten, echte en vermeende. Het voor vele Afghanen welkome gevolg was dat tal van lokale krijgsheren werden ontwapend, dat in door de Taliban gecontroleerde provincies een bestuurs- en rechtssysteem werden ingesteld en toegepast, en dat er voor het eerst sinds de jaren zeventig weer zicht kwam op een exclusief door Durrani-Pasitoenen bestuurd Afghanistan.

In alle gebieden onder hun controle voerden zij direct de sjari'a in als hoogste en enige (islamitische) wetgeving. Per veroverde provincie stellen de Taliban een gouverneur en islamitische rechters aan. Van door islamitische rechtbanken veroordeelde dieven en moordenaars worden hand en voet geamputeerd. Bij recidivisten gaan de resterende hand en voet eraan. Direct na hun machtsovername in Kaboel in september 1996 vaardigden de Taliban een aantal fatwa's uit, evenals dat eerder in 1994 was gebeurd in Kandahar, en vanaf september 1995 in Herat. Vrouwen dienden in het openbaar van top tot teen bedekt te zijn, dat wil zeggen gekleed gaan in een burka. Het dragen van modieuze kleding en sieraden werd verboden. Buitenshuis moeten zij worden begeleid door een man. Hen werd verboden nog langer buitenshuis te werken. Vrouwen zijn gereduceerd tot tweederangs burgers. Veel buitenlandse hulp-organisaties zagen zich plotseling voor grote personele problemen geplaatst. Het dilemma werd nu: wel of niet doorgaan met de op zich broodnodige hulpverlening? (Bij hoge uitzondering werd vrouwen later toegestaan in de medische sector te werken). Meisjesscholen werden gesloten. Mannen moesten verplicht hun baard laten groeien, een hoofddeksel dragen en naar de moskee gaan. Verboden werden het beluisteren van muziek, maar ook ogenschijnlijk onschuldige vormen van vermaak als schaken en vliegeren. Radio Kaboel heet inmiddels Radio Sjari'a en zendt uitsluitend religieuze liederen en gebeden uit. Iedereen die als tegenstander van de islam wordt gebrandmerkt staat executie te wachten.

Maulavi Qalamuddin leidt in Kaboel sinds september 1996 het Departement ter Bevordering van de Deugd en de Voorkoming van Ondeugd... De Kaboeli's refereren aan de duizenden baardige werknemers van het Departement als "de religieuze politie". Regelmatig worden nieuwe voorschriften door Qalamuddin en zijn Departement afgekondigd. Eind juli 1997 bijvoorbeeld werden make-up en hoge hakken werden verboden. Vrouwen dienden voorts "rustig te lopen" en "hun voeten zacht neer te zetten" teneinde "het maken van

teveel geluid met hun schoeisel te voorkomen". Kennelijk ervaren de Taliban enigerlei geluid dat vrouwen voortbrengen als bedreigender dan machinegeweervuur.

Qalamuddin maakte in een vraaggesprek melding van duizenden informanten, die actief zijn in het leger, de regering en ziekenhuizen. Velen van hen zijn rechtstreeks afkomstig uit de madrassa's in Pakistan, en zijn dikwijls niet ouder dan 15, 16 jaar. Hun leeftijdsgenoten patrouilleren door de straten van Kaboel, uitgerust met lange stokken. Daarmee worden Kaboeli's de moskeeën ingewerkt.

In Afghanistan hadden maulavi's en mullahs niet eerder de regeringsmacht in handen. De Taliban vormen nadrukkelijk een Afghaanse, en niet een universeel islamitische, fundamentalistische beweging, ondanks alle invloeden van buitenaf.

De Deoband-universiteit leverde de voornaamste islamitische leerstellingen voor de Taliban. Dit islamitische studieceterium geniet sinds de vorige eeuw grote naam en faam. Sinds de opdeling van Brits-Indië in een onafhankelijk India en Pakistan op 15 augustus 1947 ligt "Deoband" in India. Aan de madrassa's in de stammengebieden van Zuid-Afghanistan en in de Pakistaanse grensstreek vormt de islam zoals die wordt bestudeerd en uitgedragen door Deobandi de leidraad voor het onderricht. Deobandi verwerpen elke aanpassing in de sjari'a wetten aan de hedendaagse omstandigheden; iedere (bestuurlijke) ongelijkheid binnen de wereldwijde gemeenschap van moslims (umma) wijzen zij af, of het nu gaat om een hiërarchie van stammen of koningen. Hun leer is onder meer gekwalificeerd als "fundamentalistisch" en "conservatief".

Echter, de belangen van een uit naam van een orthodoxe islam optredende beweging op nationaal niveau en de belangen van uit naam van lokale stam- en etnische belangen optredende stammenleiders lopen uiteen. Niet alleen blijken de Taliban, onder meer vanwege een eenzijdige scholing en opvoeding in de vluchtelingenkampen in Pakistan, hun traditie van Pasjtoenwali vrijwel te hebben losgelaten en ingeruild voor strakke islamitische overtuigingen, ook hebben zij de traditionele interne stamverhoudingen effectief doorsneden.

Eén belangrijk element uit de Pasjtoenwali is door de Taliban gehandhaafd; de bloedwraak ofwel badal. Dit oude Pasjtoense gebruik geeft aan de familieleden van het slachtoffer van een moord het recht zelf de dader te executeren. In Kaboel en Kandahar hebben een aantal van deze openbare wraaknames plaatsgevonden. Duizenden mensen zijn daar getuige van geweest, daartoe nadrukkelijk aangespoord door de religieuze politie. Het onderscheid met de traditionele Pasjtoenwali is, dat nu islamitische rechters op grond van islamitische wetten dit recht op bloedwraak menen te kunnen legitimeren. Ook familieleden van een in augustus 1998 vermoorde VN-medewerker uit Italië werden door de Taliban uitgenodigd de wraak op de moordenaar publiekelijk uit te voeren. Een geschokte familie bedankte voor de eer.

Stamleiders en stamoudsten, voor zover nog in leven en in hun traditionele posities, vormen niet langer de hoogste macht. Pasjtoense maulavi's en mullahs besturen het land op dictatoriale wijze, uit naam van

een zelfgekozen interpretatie van de soennitische islam. Daarmee overstijgen en doorbreken zij het traditionalistische, gesloten karakter van de dorps- en stammensamenlevingen. Met andere woorden, de Taliban hebben in naam van de door hen beleden en gepropageerde islam, en niet op de eerste plaats uit naam van een Pasjtoense stam of traditie, herstel van een wel degelijk door Pasjtoenen gedomineerd Afghanistan voor ogen. Vandaar hun niet aflatende strijd tegen de overgebleven tegenstanders van andere etnische groeperingen, vandaar ook hun afschilderen van deze tegenstanders als rabiate vijanden van de islam, hoewel bijvoorbeeld de politiek leider van de Jamiat-i-Islami Boerhanuddin Rabbani toch moeilijk kan worden bestempeld als islam-onvriendelijk.

Belangrijk voor de toekomst van Afghanistan is het verdere verloop van de sluimerende rivaliteit tussen lokale machthebbers als stammenleiders en dorpsoudsten enerzijds, en de overheersende positie van jongere, fundamentalistische Taliban in het bestuur en het rechtsspraakstelsel anderzijds. De fundamentalistische Taliban zijn uit op nationale overheersing en "fundamentalisering" van het hele land; de lokale leiders streven naar behoud van hun gezag over de Pasjtoense stammen. De stammenleiders heersen uit naam van oude tradities, waarbij zaken als kracht, deugd, moed, onderhandelingsgave centraal stonden.

Dergelijke eigenschappen vormden belangrijke onderdelen van de Pasjtoense gedragscode ofwel Pasjtoenwali. Deze Pasjtoenwali werd mede geïnspireerd door islamitische opvattingen, deels fundamentalistisch te noemen, maar deels ook van eigen maaksel. Een "zuivere" islam valt er in elk geval niet in te ontdekken. En hoewel deze Pasjtoenwali al decennia niet meer actief door de Afghaanse regeringen is gepropageerd is zij nog wél van grote betekenis. Het grootste onderscheid tussen de Pasjtoenen en de andere Afghaanse islamieten lag juist in deze pre-islamitische gedragscode.

Onder druk van de offensieven van de oppositie, die zich verenigde in de Noordelijke Alliantie kwamen de tegenstellingen tussen de zuidelijke en oostelijke Pasjtoenen scherper naar voren. De leiders van de Taliban vulden de lege plekken in hun strijdmacht deels op met duizenden Ghilzai-Pasjtoenen. Ghilzai-commandanten als Jalaluddin Haqqani eisten in ruil daarvoor directe betrokkenheid bij de politieke en militaire besluitvorming. Tot dan toe domineerden Durrani-Pasjtoenen de Raden (sjoeras), waar onder leiding van Mohammed Omar en in grote geheimzinnigheid beslissingen werden genomen.

Het Taliban-bewind handelt geheel in de Durrani-traditie met de rekrutering en inzet van Ghilzai-Pasjtoenen, de naar grootte tweede groep Pasjtoense stammen, in de bloedige strijd met de Noordelijke Alliantie. Het Durrani-bewind in Kaboel en Kandahar weigert tegemoet te komen aan de steeds luider klinkende eis van de Ghilzai-stammenleiders, mede verwoord door commandanten als Haqqani, om aan hen grotere politieke medezeggenschap te verlenen, als tegenprestatie voor steeds méér recruten. Het doet denken aan de wijze waarop de Durrani-heersers door de eeuwen heen zijn omgesprongen met hun directe Pasjtoense concurrenten.

6. Militaire ontwikkelingen na de inname van Kaboel

Gezien hun etnische samenstelling roepen de Taliban welhaast automatisch verzet op bij niet-Pasjtoense bevolkingsgroepen van Afghanistan, de eind september 1996 uit Kaboel verdreven Tadzjiken en de bedreigde Oezbeken voorop. Als gematigde soennieten zullen zij allerminst instemmen met een "dictatuur van de mullahs". Blijvend verzet was er eveneens van de ruim een miljoen Hezara's die wonen in het berggebied van Centraal Afghanistan.

Hoewel de Taliban zichzelf nooit middels etnisch getinte propaganda trachtten te onderscheiden blijkt de beweging nauwelijks tot het winnen van de bevolking in niet-Pasjtoense delen van het land in staat. Er bestaan talrijke voorstanders van een compromisloze aanpak, maar er zijn ook leiders die geneigd zijn compromissen te sluiten met de etnische minderheden.

De Taliban heersen sinds september 1996 over alle Pasjtoense gebieden van het land, maar wensen evenals de voormalige Pasjtoense koningen heel Afghanistan aan hun gezag te onderwerpen. Daartoe moesten zij vechten in niet-Pasjtoense gebieden. De verovering van de bolwerken van de laatste tegenstanders, de legendarische Pansjir-vallei waar commandant Massoed zich heeft verschanst en de inname van de noordelijke provincies onder de Oezbeekse generaal Dostam, vormden zware opgaven voor de islamitische strijders. De toegang tot het gebied waarover Dostam heerste, bijvoorbeeld, bestond uit slechts enkele passen in het Centraal-Afghaanse hooggebergte, waardoor het als vrijwel onneembaar te boek stond.

Massoed heeft in de jaren tachtig de Supervisory Council of the North (SCN) opgericht, waarmee hij een bestuurlijke infrastructuur creëerde in het door zijn partij, de Jamiat-i-Islami, gecontroleerde gebied van Noord-Oost-Afghanistan. Dit was gezien de geringe buitenlandse steun die Massoed kreeg des te gewenster; bovendien had Massoed de beschikking over minder soldaten en grondgebied dan Dostam. Van groot belang was dat Massoed midden in zijn thuisgebied geen gezag uitoefende over het centrale deel van de provincie Kunduz. Daar leeft een verhoudingsgewijs grote bevolking van Pasjtoenen. De toenmalige leider van Afghanistan, "Ijzeren emir" Abdoer Rahman Khan, liet welbewust Pasjtoense nederzettingen oprichten in de voornamelijk door etnische minderheden bewoonde gebieden. De Pasjtoense garnizoenen gaven in april 1992 hun wapenen niet af aan de Tadzjiekse eenheden van Massoed, maar aan de lokale Pasjtoense commandant emir Choeghai, lid van de Ittehad-i-Islami onder leiding van Sayyaf. Deze Pasjtoense enclaves in de noordelijke provincies van het land zijn eind vorige eeuw gecreëerd.

In oktober 1996 bracht de Pakistaanse minister Nasrullah Babar diverse bezoeken aan Mazar-i-Sjarif. Zijn bedoeling was Dostam over te halen de hoofdverbinding van Oezbekistan via Kaboel en Jalalabad naar Pakistan open te stellen, maar Babar vond geen welwillend oor. Op 14 oktober werd een nieuwe alliantie afgekondigd tussen Dostam, Rabbani en de Hezb-i-Wahdat, gesteund door Iran en Oezbekistan. De tot in de

Pansjir-vallei opgerukte Taliban eenheden werden kort daarop door een offensief van Massoed teruggedrongen tot aan de laatste bergpas ten noorden van Kaboel.

Dostam zag bijtijds in dat een nederlaag van Massoed tegen de Taliban zijn positie ernstig zou kunnen bedreigen. Voornamelijk om die reden sloot hij in oktober 1996 een nieuw bondgenootschap met Massoed en met de sjiiitische Hezb-i-Wahdat. Een aanzienlijk deel van de strijdkrachten van Dostam bestond uit Tadzjiken. Hetzelfde geldt voor de inwoners van "de hoofdstad van het noorden", Mazar-i-Sjarif.

Half januari 1997 openden de Taliban een nieuw offensief. Dit kwam voor velen geheel onverwachts, gezien de barre winterse omstandigheden. Eén dag voor het offensief begon was bovendien in Islamabad nog overleg gevoerd tussen de Taliban en enkele van hun tegenstanders, onder leiding van VN-gezant Norbert Holl. Een week later stonden de Taliban 100 kilometer noordelijker. Na de luchtmachtbasis Bagram veroverden zij de plaats Jabel-us Siraj, hoofdkwartier van de commandanten Dostam en Massoed. Zo'n 60.000 vluchtelingen, voornamelijk Tadzjiken, trokken naar Kaboel, waar al voedseltekorten waren. Algemeen werd verwacht dat de Taliban in het voorjaar van 1997 ook het noorden van Afghanistan zouden veroveren. Een hevig verontruste Russische regering bevoorradde via Zuid-Tadzjikistan de troepen van Rabbani en Massoed. Afghaanse transportvliegtuigen vertrokken van de Tadzjiekse basis in Koelyab naar Faisabad in Afghanistan. Dostam kreeg hulp uit Oezbekistan.

Desondanks trachtten de Taliban een militaire beslissing te forceren. Iedere vorm van overleg, laat staan overeenkomsten met andere etnische en politieke groeperingen, wezen zij van de hand onder het motto: "Wij geloven in Allah, niet in internationale diplomatie". Enigerlei vorm van bestuurlijke autonomie of politieke medezeggenschap voor Dostam of Massoed druiste in tegen het streven van de Taliban naar een verenigd islamitisch Afghanistan. Deze onverzoenlijke opstelling kostte de Taliban inmiddels veel manschappen en internationale goodwill, en leidde tevens tot bundeling van de krachten van alle door hen bedreigde partijen. De spectaculaire opmars van de Taliban werd tijdelijk tot staan gebracht

De zware slag die de Taliban in mei 1997 in Mazar-i-Sjarif te verwerken kregen heeft er wellicht toe bijgedragen dat een aantal van de leiders in Kandahar en Kaboel zich realiseerde dat de uiteindelijke verovering van het noordelijke deel van het land beter langs diplomatieke weg dan met militair geweld kon worden bewerkstelligd. Aanvankelijk waren de vooruitzichten voor een definitieve overwinning op Dostam, en daarmee de onderwerping van de Oezbeekse minderheid, bijzonder gunstig. Na een interne machtsstrijd binnen de Joembesj-i-Milli, de partij van Dostam, moest deze het veld ruimen. Generaal Malik nam de macht over, en nodigde de Taliban uit het gezag over het door hem beheerste deel van Noord-Afghanistan over te nemen. Enkele duizenden Talibanstrijders trokken daarop Mazar-i-Sjarif binnen. Dit succes verleidde de Pakistaanse regering ertoe het Talibanbewind officieel te erkennen. Islamabad zond onmiddellijk een

ambassadeur naar Mazar-i-Sjarif. Nog geen dag later waren de Taliban weer uit Mazar-i-Sjarif verjaagd, met achterlating van honderden doden en gewonden. Wat was er gebeurd?

In juni 1996, voor de val van Kaboel, vond een ondercommandant van Dostam, generaal Rasoel Pahlavan, een mysterieuze dood. Op dat moment was het al duidelijk dat de regering en de strijdkrachten van Rabbani op korte termijn naar het noorden van het land zouden uitwijken. Massoed zou een bondgenootschap met Dostam nastreven. De enige die een dergelijk bondgenootschap heette te kunnen verhinderen was generaal Pahlavan - die uit de weg werd geruimd. In mei 1997 kwamen etnisch Oezbeekse troepen van Dostam in de provincie Faryab in opstand. De provincie Faryab was de zwakke schakel in het bolwerk van Dostam. Zijn troepen aan zijn westelijke flank, in de provincie Badghis, waren geïsoleerd. De Oezbeken werden geleid door generaal Abdoel Malik, een zwager van de vermoorde generaal Pahlavan. Op 19 mei 1997 sloot Malik zich aan bij de Taliban omdat Dostam "tegen een verenigd Afghanistan" zou zijn. Sterke geruchten deden al spoedig de ronde dat Malik voor zijn verraad twee miljoen dollar had ontvangen van de Taliban. Onmiddellijk zette Massoed een tegenoffensief tegen de Taliban in bij de Salangpas. Rabbani verbleef op dat moment op de basis van Massoed in de plaats Koelyab, in het zuiden van buurland Tadzjikistan.

Dostam was op 19 mei verdreven door generaal Malik, zijn onderbevelhebber. Dostam vluchtte naar Turkije. Op 25 mei 1997 trokken de Taliban de stad Mazar-i-Sjarif binnen, het laatste bolwerk van Abdoel Rasjid Dostam. De Taliban weigerden evenals voorheen hun nieuw verworven macht met andere etnische groepen te delen. Zij legden de inwoners van Mazar-i-Sjarif hun strikte islamitische wetten op. Vervolgens begonnen zij met het ontwapenen van de manschappen van generaal Malik.

Een Pakistaanse regeringsdelegatie had al op 26 mei getracht de Taliban in Mazar-i-Sjarif te bewegen tot een soepeler opstelling. Tevergeefs. Op 28 mei kwamen de Hezara's die in Mazar-i-Sjarif woonden massaal in opstand tegen de Taliban, gevolgd door de overige 500.000 stedelingen. Mazar-i-Sjarif had achttien jaar zonder gevechten geleefd; de Taliban werden nu binnen vijftien uur de stad uitgewerkt. In de korte maar hevige strijd werden 300 Talibanstrijders gedood, en tenminste 1000 strijders gevangen genomen. Later zou blijken dat de gevangen genomen Talibansoldaten zonder pardon waren vermoord.

Het was de grootste militaire nederlaag van de Taliban tot dan toe. Troepen van generaal Malik heroverden vervolgens vier noordelijke provincies. Vrijwel tegelijkertijd bliezen manschappen van Massoed de zuidelijke ingang van de Salangtunnel op, waardoor de terugweg van de Taliban naar Kaboel was afgesneden. Eenheden van Massoed heroverden op hun beurt een aantal steden in Noordoost-Afghanistan.

Uit de vluchtelingenkampen in Pakistan trokken inmiddels zo'n 10.000 recruten de grens over, om aan de zijde van de Taliban aan de gevechten deel te gaan nemen. Recruten van 16,17 jaar werden in Herat bijeengebracht teneinde nu van-uit het westen Mazar-i-Sjarif te kunnen aanvallen. Het tegen-

offensief dat Massoed inzette leidde eind juli 1997 tot de inname van luchtmachtbasis Bagram door de Noordelijke Alliantie. Binnen enkele maanden tijd werden circa 3.000 Talibanstrijders gedood, onder hen tien commandanten, en 3.600 gevangen genomen. Ook werden er 200 Pakistani gedood, en 550 gevangen genomen. Belangrijk was dat een strijdmacht van ongeveer 2.500 Taliban zich in de noordoostelijke provincie Kunduz wist te handhaven, middenin het door Massoed gecontroleerde gebied, en ondanks de zware terugslag in en rond Mazar-i-Sjarif. De Noordelijke Alliantie riep Mazar-i-Sjarif uit tot hoofdstad. Echter, na de aanvankelijke uitnodiging van generaal Malik aan de Taliban de macht met hem te delen was het toch al geringe vertrouwen dat er bestond tussen Malik en Massoed verdwenen.

De Hezara's maakten gebruik van de nederlaag van de Taliban om de omsingeling van hun woongebied, de Hezarajat in Centraal-Afghanistan, te doorbreken. Hun organisatie, de Hezb-i-Wahdat, had het grootste aandeel in het terugslaan van de Taliban-aanval op Mazar-i-Sjarif in mei 1997. In augustus van dat jaar stelden de Taliban een voedselblokkade in tegen de Hezarajat. Enkele maanden later dreigde daar hongersnood op grote schaal; ook de noordelijke route naar de Hezarajat, door het gebied dat in handen was van de Noordelijke Alliantie, was allerminst veilig voor voedsel- en medicijntransporten. In de Hezarajat, een hooggebergtegebied, vormt de voedselvoorraad elke winter opnieuw een probleem. Tot overmaat van ramp was hier de graanoogst in 1997, in tegenstelling tot de rest van het land, juist zeer slecht. De blokkade had dan ook een desastreuze uitwerking op de ruim één miljoen Hezara's die in Centraal-Afghanistan wonen.

Begin oktober 1997 staakten de Taliban hun tweede offensief op Mazar-i-Sjarif. Gedurende drie weken hadden zij geprobeerd, dit keer met actieve steun van in het noorden wonende Pasjtoenen, de stad alsnog te veroveren. Het waren opnieuw de sji'ieten die het grootste aandeel hadden in het afslaan van het Taliban-offensief. Na hun terugtrekking werd alom gevreesd voor wraakacties tegen de lokale Pasjtoenen, die zich overigens pas half september 1997, toen het er naar uit zag dat de Taliban daadwerkelijk Mazar-i-Sjarif zouden veroveren, hadden afgekeerd van de Noordelijke Alliantie. De dorpen rond de stad Mazar werden door troepen van de Alliantie hermetisch afgesloten; inderdaad zijn er op grote schaal wraakacties ondernomen.

In de zomer van 1998 begonnen de Taliban opnieuw een militaire opmars in het noorden, ditmaal via de noordwestelijke provincies. De steden Sjeberghan, Mazar-i-Sjarif, Faryab, en het sji'itische bolwerk de provincie Bamiyan werden veroverd. De positie van commandant Massoed werd ernstig bedreigd, reden voor Rusland, Tadzjikistan en Iran hem steeds meer wapensteun te verlenen (een omvangrijk Iraans munitie-transport per trein werd in Kirgizië onderschept en teruggestuurd).

Al spoedig deden geruchten over een bloedbad onder de sji'itische bevolking in Mazar-i-Sjarif vanaf 9 augustus door Talibantroepen de ronde. In rapporten van Amnesty International en Asia Watch werden later de slachtingen nauwkeurig beschreven; dit leidde tot de nodige ophef in de wereldpers, en tot internationale veroordelingen.

De moord op een aantal Iraanse diplomaten in Mazar-i-Sjarif door Taliban soldaten, kort na 8 augustus 1998 gepleegd, leidde tot dreigende taal vanuit Teheran aan het adres van de Taliban. De Iraans-Afghaanse grens, en daarmee tevens de florierende regionale handel, werd gesloten. Omvangrijke Iraanse troepenconcentraties en bedrieglijk levensechte "militaire oefeningen" aan de westelijke grens dwongen de Taliban vervolgens tot het stationeren van duizenden strijders aan de Afghaans-Iraanse grens. Hoewel er geen Iraans offensief tegen de Taliban kwam en de hoeveelheid troepen aan de grens werd verminderd bleven de spanningen tussen de machthebbers in Teheran en Kaboel en Kandahar voortduren. Binnen enkele weken na de inname van Mazar-i-Sjarif verveelvoudigde het aantal vrachtwagentransporten naar Toerkmenistan. In september 1998 sloten de Taliban een overeenkomst met de regering van Toerkmenistan over de import van brandstoffen, onder andere voor vliegtuigen.

Commandant Massoed bleek, ondanks de sombere voortekenen in het najaar van 1998, voornamelijk niet militair te verslaan. Tegenoffensieven van Massoed leverden de Jamiat zelfs enige terreinwinst op. Bovendien lieten eind 1998 meerdere Pasjtoense commandanten in de oostelijke provincies van Afghanistan hun ongenoegen blijken jegens het Taliban-bewind. Zij kondigden offensieven aan voor de nabije toekomst, tegen de Taliban, tegelijkertijd met nieuwe offensieven van Massoed.

Het zomer-offensief van de Taliban dat in juli 1999 begonnen was aanvankelijk succesvol; zowel de Pansjir-vallei als de enkele noordelijke provincies, in handen van Massoed, leken in korte tijd door de Taliban te worden veroverd. Maar het veroverde terrein moest al spoedig weer aan de Noordelijke Alliantie worden prijsgegeven, ten koste van grote menselijke en materiële verliezen. De terugtrekkende Taliban troepen pasten op de Sarobivlakte, gelegen tussen Kaboel en de Pansjirvallei de welbekende tactiek van de verschroeiende aarde toe. Boomgaarden, veestapels en dorpen werden met de grond gelijk gemaakt. De lokale bevolking betaalde een hoge prijs voor het mislukken van het Talibanoffensief. De VN signaleerde een dreigend voedselprobleem voor 60.000 vluchtelingen in de Pansjirvallei.

De militaire kracht van de Taliban bleek opnieuw niet toereikend te zijn voor het veroveren van de noordelijke provincies. Het opvallende gebrek aan enthousiasme onder Pasjtoense jongeren voor de offensieve acties in 1999 belooft weinig goeds voor de toekomst. Steeds minder Pasjtoense stamleden sloten zich vrijwillig aan bij de Taliban; steeds meer berichten over de deelname aan de gevechten door duizenden Pakistaanse en Arabische strijders lijken deze ontwikkeling te bekrachtigen. In het bijzonder in het oosten van Afghanistan, overwegend bewoond door Ghilzai-Pasjtoenen, groeit onder de lokale bevolking de weerzin tegen de aanwezigheid van de grote aantallen buitenlandse medestrijders. Eerder hadden Pasjtoense commandanten in Oost-Afghanistan al aangekondigd, zich met Massoed te zullen verzoenen.

Eind oktober 1999, in het kielzog van het mislukte zomeroffensief en de vergeefse poging het lidmaatschap van de VN te verkrijgen, werden grote interne veranderingen in de Talibanleiding door mullah

Omar doorgevoerd. Uitdrukkelijk werd daarbij vermeld dat tegenspraak niet geduld zou worden, wat een indicatie te meer vormde dat er binnen de leiding van de Taliban verschillend wordt gedacht over de te volgen politieke koers. Met de formele aanstelling van ministers en onderministers is een serieus begin gemaakt met de ontwikkeling van een nationaal bestuur en nationale instellingen (voor een overzicht van de belangrijkste functies en personen zie de bijlage "Leiders van de Taliban").

7. Buitenlandse inmenging

Tal van landen bemoeien zich al lange tijd intensief met de strijd in Afghanistan. Het opmerkelijke tempo waarin de Taliban uitgroeiden van een kleine beweging tot de absolute hoofdrolspeler in de Afghaanse burgeroorlog voedde de geruchten en speculaties over de steun die zij van andere landen in de regio ontvingen. Iran, Rusland, India en Tadzjikistan steunden de in september 1996 uit Kaboel gevluchte regering van de Tadzjiekse leider Boerhanuddin Rabbani. Zij waren allen bevreesd voor een totale machtsovername door de soennitische fundamentalisten. Het sji'itische buurland Iran leeft op voet van oorlog met de radicale Afghaanse soennieten.

Meer dan eens hebben Iraanse geestelijke leiders het Taliban-bewind bestempeld als "heidens". Volgens Iraanse persberichten was de snelle opkomst van de Taliban toe te schrijven aan "Amerikaanse planning, Saoedi-Arabische financiering, en Pakistaanse militaire uitvoering". Overigens beschouwen soennieten op hun beurt, niet alleen in Afghanistan maar ook daarbuiten, de sji'ieten als "kettters", afgedwaalde en als verloren te beschouwen schapen van de islamitische kudde.

Tot 1993 hadden Iran en Pakistan samengewerkt in het vinden van een compromis tussen de strijdende Afghaanse partijen. Beide landen hadden de akkoorden van Pesjavar (1992) en Islamabad (1993) ondersteund. Toen echter president Rabbani in 1993 met een beroep op de instabiele binnenlands-politieke situatie weigerde plaats te maken voor een interim-regering scheidden zich ook de wegen van Iran en Pakistan. In deze periode namen steeds meer lokale krijgsheren het recht in eigen hand. Iran bleef de regering-Rabbani actief steunen, Pakistan zocht zijn heil in een speurtocht naar nieuwe bondgenoten - die spoedig werd gevonden in de vorm van de Talibanbeweging.

Rusland is nog altijd zeer bezorgd over het mogelijke overslaan van radicaal islamitische vonken naar de aangrenzende republieken in Centraal-Azië, Tadzjikistan voorop, en heeft bovendien nog een oude rekening te vereffenen met de Afghaanse verzetsstrijders. Bijna tien jaar bezetting van Afghanistan heeft Moskou weinig méér opgeleverd dan ruim 13.000 doden, het verlies van miljarden roebels en internationaal aanzien. Aangezien inmiddels ook India en China zeer bezorgd zijn over de verspreiding van het islamitisch fundamentalisme vanuit Afghanistan en Pakistan zien de Taliban zich geconfronteerd met een formidabele oppositie. China heeft sinds 1979 geen enkel Afghaans bewind meer erkend; niet één regering in Kaboel werd als vertegenwoordigend beschouwd, of aanvaardbaar voor alle etnische groeperingen van Afghanistan.

Rusland en de staten die deel uitmaken van de Gemeenschap van Onafhankelijke Staten (GOS) tekenden in 1992 in Tasjkent een collectieve veiligheidsovereenkomst. De bedreiging van de veiligheid van één van de lidstaten, Tadzjikistan bijvoorbeeld, wordt sindsdien beschouwd als directe bedreiging van de veiligheid van allen. De Russen hebben na 1992 een nieuwe route over land aangelegd door Noordoost-Afghanistan

vanuit het Oezbeeks-Russische protectoraat Tadzjikistan. Bovendien legden de Russen een vliegveld aan bij de plaats Taluqan, een strategische basis waarop Massoed zich terug kan trekken.

In de arme republiek Tadzjikistan woedde geruime tijd een burgeroorlog. Het pro-Moskou bewind dat daar aan de macht is staat allerm minst met open armen te wachten op de instroom van grote aantallen Tadzjiek-Afghaanse vluchtelingen. Duizenden Russische soldaten bewaken de Afghaan-Tadzjiekse grens tegen de komst van ongenode gasten. Halverwege 1995 werd bekend dat Rusland geld, Afghani, drukte voor de regering-Rabbani. Met vliegtuigen werden de Afghani, onder meer hard nodig om Pasjtoense commandanten om te kopen, naar Kaboel aangevoerd. In juli van dat jaar poogde een Russische delegatie generaal Dostam over te halen de banden met Rabbani te herstellen - gezien de opstelling van Dostam in het Taliban-offensief op Herat in september 1995 tevergeefs.

Begin oktober 1996 vergaderden Rusland en de andere landen van het GOS in Almaty over de situatie in en rond Afghanistan. Toerkmenistan nam er géén deel aan, aangezien de betrekkingen tussen de Afghanen en Toerkmenistan "uitstekend" waren. Besloten werd onder meer dat Rusland de levering van nieuwe bankbiljetten aan de Centrale Bank van Afghanistan, nu onder gezag van de Taliban vallend, zou staken. Opmerkelijk genoeg hebben de Taliban tot nu toe nog altijd geen eigen geld in omloop gebracht. Zelfs Abdoel Rasjid Dostam liet op een goed ogenblik "zijn" munteenheid in omloop brengen. De Afghani, nu ook via Amerikaanse kanalen aangeleverd, is anno 2000 de enige nationale munteenheid, en wordt nota bene via de Noordelijke Alliantie over het hele land verspreid.

Ook India was niet gecharmeerd van het nieuwe Talibanbewind in Kaboel, en zag in de installatie van het radicaal-soennitische bewind in Kaboel duidelijk de hand van erfvijand Pakistan. Pakistan was sinds het ontstaan van de oorlog in Afghanistan, uiteraard, aldoor zeer nauw betrokken bij alle ontwikkelingen daar; voor Pakistan vormt Afghanistan de sleutel tot Centraal-Azië.

Andere landen die de Taliban inmiddels al dan niet heimelijk hebben gesteund zijn Saoedi-Arabië en, zij het passief, de Verenigde Staten. De Saoedi's gaven vóór de opkomst van de Taliban lange tijd steun aan Rasjel Sayyaf, leider van de Ittehad-i-Islami. Sayyaf was veelvuldig in gevecht met de troepen van de Hezb-i-Wahdat, op hun beurt gesteund door Iran. Prins Toerki al-Faisal, hoofd van de Saudi General Intelligence Agency, de Saoedi-Arabisch Geheime Dienst, was in de jaren tachtig nauw betrokken bij de financiering van de toenmalige Afghaanse verzetsgroepen. De Saoedi's werkten samen met de CIA en de ISI. Van begin af aan genoot Faisal hoog aanzien bij de Taliban. In juli 1996 bracht prins Toerki al-Faisal een bezoek aan Islamabad. Sindsdien ontvingen de Taliban opmerkelijk veel méér Saoedi-Arabisch steun.

De belangen van de Saoedi's ten aanzien van Zuid-Azië sporen in meerdere opzichten nauw met die van de Verenigde Staten. Beide landen streven naar optimale indamming van de invloed en ontwikkeling van het "terroristische" en sji'itische Iran. Ondernemingen uit beide landen namen geruime tijd deel aan een groot

project dat de aanleg en exploitatie van olie- en gaspijpleidingen tussen Toerkmenistan en Pakistan, via Zuid- en Zuidwest-Afghanistan, ten doel had. Kort na de Amerikaanse raketaanval op de Afghaanse bases van Osama Bin Laden haalde Saoedi-Arabië in september 1998 zijn diplomatieke vertegenwoordiger uit Kaboel terug, en wees de Afghaanse ambassadeur uit. De financiële steun van de Arabieren aan de Taliban werd stopgezet.

Ook Bahrein en Qatar verschaften de Taliban financiële steun. Volgens Pakistaanse regeringswoordvoerders worden bijvoorbeeld de hogere islamitische scholen voornamelijk gefinancierd door "andere islamitische landen". De soennitisch-Arabische landen zijn verontrust over het toenemend sji'itische fundamentalisme à la Iran in eigen land en steunen de Taliban, al was het alleen maar omdat Iran inmiddels actief de tegenpartij steunt. Vanaf 1992 werd Iran een hoofdrolspeler in Afghanistan, naast Pakistan en Saoedi-Arabië, mede dankzij grote steun aan sji'itische vluchtelingen en verzetsgroeperingen, maar ook dankzij blijvende steun aan de regering-Rabbani.

Tot op heden hebben slechts drie landen het nieuwe bewind in Kaboel erkend; buurland Pakistan, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten. De verdreven voormalige regering van Boerhanuddin Rabbani daarentegen, opgegaan in de Noordelijke Alliantie tot ook die in 1998 feitelijk uiteen viel, wordt door de Verenigde Naties, maar ook door de Verenigde Staten, nog altijd beschouwd als de wettige regering van Afghanistan. Anderzijds is de vraag hoe realistisch deze situatie is; eerder lijkt het alsof het onthouden van internationale erkenning van het Talibanbewind als stok achter de deur wordt gebruikt, teneinde zoveel mogelijk pressie op hen te kunnen uitoefenen. Internationale erkenning, op voorwaarde van matiging van het regime, wordt hen daarbij als verleidelijke beloning voorgehouden.

Volgens een zeer bezorgde regering-Clinton vormt Afghanistan een vrijhaven voor de verbouw van en handel in drugs en voor terroristische groeperingen, dat de toch al wankele stabiliteit van de hele regio bedreigt. Washington sprak zich in april 1996 in de Veiligheidsraad uit voor een wapenembargo tegen Afghanistan. Daarmee erkende de regering-Clinton in feite dat men op andere manieren nauwelijks invloed weet uit te oefenen op de Afghaanse situatie. Ook de groeiende Iraanse betrokkenheid bij Afghanistan verontrust Washington. Eind 1995 verkocht de regering-Rabbani 5 Stinger luchtdoelraketten aan Iran, naar verluidt voor de prijs van één miljoen dollar plus verdere hulp. Amerikaanse pogingen om zoveel mogelijk van de rond 900 aan het Afghaanse verzet geleverde Stingers terug te kopen hadden nauwelijks resultaat. De installatie van een Taliban-regering, gebaseerd als die is op de grootste etnische groepering van het land en bovendien sterk anti-Iraans, moest rust brengen in Afghanistan.

Dat de Taliban zich aanvankelijk compromisloos keerden tegen de omvangrijke drugs- en wapenhandel kwam Washington evenmin slecht uit. Aan het begin van hun snelle opmars in 1994 executeerden zij drugshandelaren en verbrandden papaveroogsten. Inmiddels heeft de Amerikaanse regering ernstige bedenkingen geuit over de zegeningen die het Taliban-regime brengt vanwege allerlei schendingen van de

mensenrechten, in het bijzonder die van vrouwen. Het aloude adagium dat "de vijand van mijn vijand mijn vriend is" gaat in dit geval maar zeer ten dele op. Zowel first lady Hillary Clinton als de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Madeline Albright hebben de Taliban publiekelijk krachtig veroordeeld vanwege hun praktijken inzake vrouwenrechten. Ten aanzien van de positie van vrouwen houden de Afghaanse leiders onverkort vast aan de volgens hen door de sjari'a voorgeschreven behandeling, Afghaanse zowel als buitenlandse.

Eén enkel terrein waarop de Taliban concessies lijken te hebben gedaan is dat van de opiumproductie. Het gaat dan ook om astronomische bedragen; honderden miljoenen Amerikaanse dollars jaarlijks. In april 1997 verklaarde Abdoel Rasjid, hoofd van de Afghanistan Drugs Control organisatie: "We staan de mensen toe papavers te telen omdat de boeren goede prijzen krijgen. Er zou een opstand tegen de Taliban uitbreken als we hen dwingen de verbouw van papavers te staken". Dit werd bevestigd door Mohammed Hassan, de gouverneur van Kandahar en hooggeplaatst in de Taliban-hiërarchie: "Drugs zijn een kwaad en we zouden papavers door andere gewassen willen vervangen, maar op dit moment is dat onmogelijk". Veel boeren in de Pasjtoense woongebieden zijn opgetogen over hun nieuwe heersers. Dankzij de rust en veiligheid kunnen zij hun gewassen verbouwen. Uit Pakistan geïmporteerde tractoren en kunstmest verhogen de opbrengsten; de oude, zwaar beschadigde irrigatiesystemen worden in hoog tempo hersteld. Rondom Kandahar is de wederopbouw van vele verwoeste dorpen in een vergevorderd stadium.

De papaverteelt door de kleine, grondbezittende Pasjtoense boeren leidt tot de snelle ontwikkeling van de economie. Een andere methode om de nauwelijks ontwikkelde economie weer enigszins op poten te krijgen is vooralsnog niet bedacht. Alternatieve agrarische programma's, onder meer geïnitieerd door de VN, vinden nauwelijks weerklank. Bovendien zien VN-medewerkers zich herhaaldelijk voor onoverkomelijke obstakels geplaatst. Incidenten zoals die in maart en april 1998 plaatsvonden tussen VN-medewerkers en Taliban leiders in Kandahar resulteerden in opschorting van de VN-aanwezigheid in de stad, en daarmee tevens van de hulpprogramma's. Overigens trok in dezelfde periode het Internationale Rode Kruis na herhaalde plunderingen van de kantoren haar vertegenwoordigers terug uit de stad Mazar-i-Sjarif, toen in handen van de Noordelijke Alliantie. In augustus 1998 trokken de VN alle medewerkers terug uit Afghanistan, na de moord op één van hen. Pas vanaf maart 1999 keerden de VN-organisaties weer schoorvoetend terug.

De verbouw van papaver wordt gerechtvaardigd met, wat anders, een beroep op de islam; de islam zal met gebruik van alle middelen zegevieran. De verbouw van papaver kent bovendien een lange traditie in Afghanistan, waar volgens veel Afghanen niets immoreels aan is - zolang je er zelf maar vanaf blijft.

In de zuidoostelijke provincie Nangarhar is het grootste deel van het bouwland inmiddels in gebruik voor de teelt van papaver. Ook in de zomermaanden van 1998 vertrokken vanuit de provincies Helmand en Nangarhar weer tientallen zwaarbewaakte papavertransporten door de Khyberpas richting Pakistan. In

Helmand wordt de helft van alle Afghaanse opium geproduceerd. In de NWFP staan de dikwijls mobiele fabriekjes waar de papavers worden verwerkt tot heroïne. Andere exportroutes leiden naar Iran en Toerkmenistan.

De drugshandel is belangrijker dan ooit voor de inkomsten van alle strijdende partijen in Afghanistan. Ook de Taliban hebben de inkomsten uit de drugshandel hard nodig, bijvoorbeeld om wapens te kopen en hun soldaten te kunnen betalen. Naar verluidt heffen de Taliban een belasting van 20% op de drugsexporten. In 1997 was er een topogst, het jaar 1998 was nog beter; en 1999 liet met zo'n 4600 ton bijna een verdubbeling van de oogst ten opzichte van het voorgaande jaar zien. Tegelijkertijd nam de graanoogst in Afghanistan, na enkele jaren van toename, in 1999 weer met 16% af, waardoor voor de voedselvoorziening in steden als Kaboel en Kandahar 40 à 50 % van alle graan uit Pakistan moet worden geïmporteerd.

De explosieve toename van de Afghaanse opiumproductie wordt direct weerspiegeld in het groeiende aantal verslaafden in Pakistan. In 1980 waren er nog vrijwel geen verslaafden; aan het begin van de jaren negentig waren er al rond drie miljoen, in 1999 naar schatting vijf miljoen. Met de florerende drugshandel neemt ook de criminaliteit hand over hand toe. Enorme bedragen aan steekpenningen, waarmee ambtenaren van met name de Pakistaanse grenspolitie en legerofficieren worden omgekocht, wisselen van eigenaar.

Uiteindelijk zal ook de Talibanbeweging zich voor de keuze gesteld zien: aanzienlijke hoeveelheden water bij de wijn doen of blijvende vijandschap met de etnische minderheden. Op 17 april 1998 bezocht de Amerikaanse ambassadeur bij de Verenigde Naties, Bill Richardson, Kaboel. Amerikanen, in het bijzonder die in hoge posities, worden door veel Afghanen beschouwd als mensen die beschikken over alle machtsmiddelen om zaken voor elkaar te krijgen. De Taliban wensen officiële erkenning door de Verenigde Staten en de Verenigde Naties. De Verenigde Staten op hun beurt wensen een vreedzaam Afghanistan waar de wapen- en drugshandel aan banden wordt gelegd opdat grote, veelbelovende investeringen in energieprojecten en de benodigde transportroutes veilig gesteld worden.

Amerikaanse televisieteams kregen zelfs, voor het eerst, toestemming leiders van de Taliban te filmen. De "leider der gelovigen" Mohammed Omar was echter niet in Kaboel aanwezig. Ter ere van het bezoek van Richardson werden zelfs de reguliere openbare executies en amputaties in het stadion van Kaboel opgeschort. Richardson wist verschillende beloftes en toezeggingen los te krijgen. De Taliban verklaarden zich bereid het recht op onderwijs voor vrouwen opnieuw te overwegen; men beloofde het VN-personeel voortaan met respect te zullen behandelen. Ook de blokkade van Centraal-Afghanistan kon wellicht worden opgeheven, de export van drugs aan banden worden gelegd. Het voornaamste was echter de toezegging van de Taliban, in Islamabad overleg te gaan voeren met de Noordelijke Alliantie.

De werkelijke waarde van deze onverwachte toeschietelijkheid van de kant van de Taliban kon worden afgelezen uit de verklaring van Wakil Ahmed Moetawakkil. De wielen van het vliegtuig waarin Richardson

vertrok waren amper los van de startbaan, of Moetawakkil verklaarde dat “de overeenkomst weliswaar erg belangrijk was, maar er is geen specifiek voorstel voor gesprekken in Islamabad”.

Het feit dat eind april 1998, op één dag na precies twintig jaar nadat de communistische Saurrevolutie een einde maakte aan de heerschappij van de laatste telg uit de koninklijke familie, de eerste serieuze gesprekken tussen moeizaam samengestelde delegaties van de Taliban en de Noordelijke Alliantie in de Pakistaanse hoofdstad Islamabad werden gehouden, geleid door VN-vertegenwoordiger James Ngobi en OIC-ondersecretaris Ibrahim Saleh Bakr, gaf aan dat een aantal Talibanleiders zich realiseerde dat hun streven naar volledige overheersing van Afghanistan niet slechts met militaire middelen viel te bewerkstelligen. Er was sprake van interne tegenstellingen tussen gematigde en radicale stromingen. Daarmee werden in 1998 de eerste haarscheurtjes zichtbaar in het tot dan toe ogenschijnlijk solide Taliban-bolwerk.

De Verenigde Staten zijn verklaard voorstander van een effectieve, sterke regering in Kaboel. Alleen zo kunnen terrorisme en drugshandel worden aangepakt, en de stabiliteit in de regio worden bevorderd. Tegelijkertijd steunen de VS niet langer één partij in Afghanistan, wijs geworden door eerdere ervaringen. Het was vooral dankzij intensieve bemiddelingspogingen van de Amerikaanse vertegenwoordiger bij de Verenigde Naties Bill Richardson, dat in april 1998 afgezanten van de Noordelijke Alliantie en de Taliban in Islamabad met elkaar in één kamer zaten.

De aanslagen die in augustus 1998 op twee Amerikaanse doelen werden gepleegd hebben de verhouding tussen Washington en de Taliban verder ondermijnd. Het brein achter de aanslagen was volgens de Amerikaanse regering de Saoedische miljonaire Bin Laden, sinds jaar en dag een gewaardeerde vriend van Afghaanse leiders. In de jaren '80 had Bin Laden actief deelgenomen aan de strijd tegen de Sovjet-troepen. Hij was in mei 1996 door de toenmalige regering-Rabbani (!) uitgenodigd om in Jalalabad te komen wonen, na zijn uitwijzing uit Soedan. Ondanks herhaald krachtig aandringen weigerde het Taliban-bewind resoluut Bin Laden uit te leveren. Op 20 augustus 1998 voerden de VS raketaanvallen op kampen van hem uit. In Afghanistan vielen woedende Afghanen westerse medewerkers van de VN aan, die zich daarop volledig uit Afghanistan terugtrokken.

De militaire machtsovername in Pakistan die op 12 oktober 1999 een einde maakte aan het bewind van Nawaz Sjarif is ook van invloed op de situatie in Afghanistan. Onder de verschillende burgerregeringen werd geen eensluidende politiek ten aanzien van Afghanistan gevoerd. Verschillende belangengroeperingen, bijvoorbeeld de ISI, de provinciale regeringen van de NWFP en Beloetsjistan, en smokkelaars stonden op z'n best ten dele onder controle van de regering-Sjarif. De Noordelijke Alliantie toonde zich verheugd over het afzetten van de regering-Sjarif. Het nieuwe militaire bewind onder leiding van generaal Moesjarraf riep de Taliban op een gekozen regering te installeren in Kaboel, een oproep die vrijwel onmiddellijk steun kreeg van de Amerikaanse regering.

Tijdens zijn bezoek aan Teheran op 7 en 8 december 1999, verklaarde generaal Moesjarraf dat zijn land in samenwerking met Iran een vreedzame regeling hoopt te vinden voor het conflict in Afghanistan. Hoewel Pakistan en Iran verschillende partijen steunen in Afghanistan, had de regering in Teheran in mei 1998 het uitvoeren van nucleaire proeven door Pakistan volledig gesteund. Moesjarraf sprak tevens de hoop uit dat de Organisatie van Islamitische Landen (OIC), waar Iran ten tijde van zijn bezoek voorzitter van was, in de toekomst een grotere rol bij het tot stand brengen van vrede in Afghanistan zou spelen. Inmiddels is er onder auspiciën van de OIC een - indirecte - gespreksronde tussen de Taliban en de Noordelijke Alliantie gehouden in de Saoedi-Arabische plaats Jeddah.

8. Nieuwe VN-bemiddelingspogingen

Na het mislukken van het VN-plan van april 1992 waren de VN gedurende enige jaren nauwelijks actief in en rond Afghanistan. Er had geen ordelijke machtsoverdracht door Najibullah plaatsgevonden; er was géén deelname van Najibullah aan een interim-regering, integendeel. Najibullah werd gedwongen af te treden. Hij zocht een veilig heenkomen in het VN-gebouw in Kaboel.

Vanaf februari 1994 was Mahmoed Mestiri de leider van de UNSMA. Nog in september van datzelfde jaar gaf Mestiri voor het eerst, maar niet voor het laatst, zijn pogingen op alle strijdende partijen rond de onderhandelingstafel te krijgen. President Boerhanuddin Rabbani weigerde absoluut om met Abdoel Rasjid Dostam op één kleed te zitten. Dat was begrijpelijk, aangezien Dostam juist op dat moment druk in de weer was, samen met Goelbuddin Hekmatyar en sji'itische groeperingen, de regering-Rabbani gewapenderhand uit Kaboel te verdrijven.

Een tweede poging door de Verenigde Naties de burgeroorlog te beëindigen mislukte eind 1994 eveneens. De Hoge Commissaris voor de vluchtelingen van de VN had 3000 stamoudsten weten te bewegen tot een gezamenlijke oproep tot vrede, en de installatie van een neutrale regering. Zonder resultaat. Na twee jaar vruchteloos onderhandelen vertrok in december 1994 de persoonlijke vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN, Sotirios Mousouris, onverrichterzake uit Afghanistan. Ook Mousouris had geen staakt-het-vuren, laat staan de vorming van een voorlopige regering, weten te bewerkstelligen. De personele samenstelling van een dergelijke regering leverde onoverkomelijke problemen op. Een diep gefrustreerde VN kondigde nu aan dat Mousouris niet zou worden vervangen; voorts werd het politieke hoofdkwartier van de VN verplaatst van Jalalabad naar Islamabad.

De volgende teleurstelling voor de VN, dit keer weer voor Mestiri, kwam in februari 1995. Juist op het moment dat Mestiri er in leek te slagen een breed akkoord over de installatie van een overgangsregering te sluiten veroverden troepen van Dostam de strategisch belangrijke stad Kunduz op eenheden van de regering-Rabbani. Overigens was er voor de oprukkende Taliban-beweging door Mestiri c.s. geen plaats ingeruimd in de beoogde interim-regering. Dit was voor Rabbani aanleiding om zijn eerder betoonde bereidwilligheid de regeringsmacht over te dragen weer in te trekken, evenals zijn medewerking aan door de VN te organiseren algemene verkiezingen. In plaats daarvan eiste Rabbani nieuwe onderhandelingen onder VN-auspiciën, ditmaal met deelname van de Taliban.

Een Taliban-commandant van het eerste uur, Goelab Borjan, noemde daarvoor drie voorwaarden: de vorming van een interim-regering die uitsluitend zou mogen bestaan uit "goede moslims"; alle Afghaanse provincies moesten erin vertegenwoordigd zijn; de oprichting van een neutrale politiemacht die de rust en

orde in Kaboel moesten garanderen. Die politiemacht moest echter bestaan uit "Taliban, die de steun genieten van de Afghaanse bevolking". Door dit soort voorwaarden werd elk gesprek onmogelijk. Westerse overheden en organisaties begonnen zo langzaam aan Afghanistan als een "vrij hopeloos geval" te beschouwen. Dat bleek onder meer uit de opbrengst van de jaarlijkse VN-inzamelingsactie voor Afghanistan. In oktober 1995 was er van de minimaal noodzakelijk geachte 124 miljoen dollar slechts 53 miljoen aan hulp toegezegd.

De nekslag voor Mestiri werd gegeven door de beweging in opkomst de Taliban, die weigerde in te stemmen met het belangrijkste onderdeel van Mestiri's plan, te weten de installatie van een overgangsregering in Kaboel. De Amerikaanse regering had VN-secretaris-generaal Boutros Ghali zwaar onder druk gezet speciaal afgezant Mestiri te ontslaan. In mei 1996 nam Mestiri abrupt ontslag "om gezondheidsredenen", nadat duidelijk was geworden dat er geen Afghaan meer te vinden was die vertrouwen in hem stelde. Een rondreis door onderminister van Buitenlandse Zaken Robin Raphel in de regio Zuid-Azië, eveneens in mei 1996, markeerde de hernieuwde Amerikaanse bemoeienis met de strijd in Afghanistan. Mestiri gaf er in mei 1996 de brui aan, en werd als hoofd van de UNSMA (United Nations Special Mission for Afghanistan) opgevolgd door de Duitse diplomaat Norbert Holl.

De VN probeerden bij monde van Norbert Holl overleg tot stand te brengen tussen Rasjid Dostam en de nieuwe Taliban-regering teneinde een nieuw gewapend treffen te voorkomen. Generaal Rasjid Dostam had tenminste 60.000 man onder de wapenen. De Taliban eisten na hun inname van Kaboel op 26 september 1996 vrije doorgang door het gebied van Dostam en stelden hem daartoe een ultimatum. Maar Dostam peinsde er niet over om zijn grondgebied in Noord-Afghanistan open te stellen voor de Taliban en kondigde aan te zullen vechten. Ook wanhopige pogingen van de Pakistaanse minister Nasrullah Babar haalden niets uit. Sindsdien strijden de Taliban zoals gezegd tegen een coalitie van Dostam, Massoed en de sji'itische Hezb-i-Islami ten noorden en noordoosten van Kaboel om de heerschappij over heel Afghanistan.

Het nieuwe plan van Norbert Holl voorzag in een staakt-het-vuren. Bij het brede nationale vredesproces moesten alle partijen in Afghanistan betrokken zijn, evenals prominente Afghanen uit het buitenland. Eén andere voorwaarde voor het welslagen van dit plan was de algehele demilitarisatie van Afghanistan.

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties nam dit plan, dat nadrukkelijk werd gesteund door de Amerikaanse regering, in december 1996 aan, bij gebrek aan beter. Het blijft opmerkelijk om te zien hoeveel moeite internationaal ervaren diplomaten en organisaties blijven hebben met het naar waarde schatten van de weerbarstige Afghaanse werkelijkheid. Hoe, bijvoorbeeld, moesten de eerder voorgestelde "vrije algemene verkiezingen" worden georganiseerd en gehouden? En hoe moesten, volgens het plan-Holl, de wapens worden ingevorderd?

In december 1997 nam opnieuw een gedesillusioneerde speciaal afgezant van de VN voor Afghanistan afscheid van zijn post. Op zijn laatste persconferentie in Islamabad verklaarde Norbert Holl dat de VN ervan doordrongen waren dat "de Afghanen alleen, om welke reden dan ook, niet in staat zijn tot echte verzoening te komen". Vandaar dat nu de Groep van Zes plus Twee, dat wil zeggen de zes buurlanden van Afghanistan - China, Iran, Pakistan, Tadzjikistan, Toerkmenistan, Oezbekistan - plus Rusland en de Verenigde Staten, de vredesbesprekingen moest gaan leiden. Een speciale voortrekkersrol was daarbij toegedicht aan Pakistan en Iran. In juli 1997 benoemde Kofi Annan, secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Lakhdar Brahimi tot zijn speciale afgezant voor Afghanistan.

In maart 1998 arriveerde de nieuwe speciale afgezant in Islamabad. Een maand later wist Bill Richardson, optredend namens de Groep van Zes plus Twee, de strijdende partijen om de tafel te krijgen. Dit waren de eerste directe gesprekken tussen de Taliban en de Noordelijke Alliantie. Na een veelbelovende start werden de besprekingen voor onbepaalde tijd opgeschort: de Taliban hadden zonder nadere aankondiging de oorspronkelijke leden van de delegatie vervangen door in Pakistan gevestigde diplomaten. Uiteraard was dit niet aanvaardbaar voor de Noordelijke Alliantie. Ondanks herhaalde Pakistaanse pogingen kwamen de onderhandelingen niet meer op gang.

De blijvende onbuigzaamheid jegens de oppositie bleek eind 1998 uit een verklaring van de Taliban: er zouden geen verdere onderhandelingen komen, de Noordelijke Alliantie kreeg geen aandeel in de regering, er kwamen geen concessies inzake de rechten en positie van vrouwen. De Taliban slaagden er mede daarom ook in 1998 niet in de zetel voor Afghanistan in de Algemene Vergadering van de VN toegewezen te krijgen. De regering-Rabbani bleef de officiële vertegenwoordiger van Afghanistan in de VN.

Eind januari 1999 maakte Lakhdar Brahimi een uitgebreide rondreis in de buurlanden van Afghanistan, als voorbereiding op een nieuw vredesinitiatief. Kort daarvoor had de Veiligheidsraad de strijdende partijen weer opgeroepen tot een staakt-het-vuren, en tot de vorming van een brede nationale regering. In maart 1999 werd in de Toerkmeense plaats Asjchabad opnieuw gepraat tussen vertegenwoordigers van de Taliban en de noordelijke oppositie, onder auspiciën van de VN. Deze gesprekken boden volgens Brahimi "de laatste kans voor beide partijen om tot een vredesakkoord te komen".

Aanvankelijk leken de resultaten veelbelovend; het scheen dat door de Taliban-afvaardiging niet langer werd vastgehouden aan de eis dat de oppositie eerst de wapens moest inleveren, om zich vervolgens te onderschikken aan het Talibangezag. Zowel waarnemend VN-bemiddelaar James Ngobi als tal van waarnemers toonden zich enthousiast over de verklaarde bereidheid van de Taliban, verder overleg te voeren.

Bij terugkeer van de delegatie in Kaboel bleek al spoedig dat er in wezen niets aan de opstelling van de Taliban veranderd was. Deelname van de oppositie aan de regering bleef uitgesloten. Brahimi verklaarde

vervolgens dat hij geen andere plannen of formules beschikbaar had om tot vrede in Afghanistan te komen. De vervolgesprekken die in april 1999 in Afghanistan moesten worden gehouden zijn nooit gevoerd.

Aan de vooravond van het alom verwachte zomeroffensief van de Taliban werd door de Groep van Zes plus Twee gepoogd de partijen tot elkaar te brengen, ditmaal in de Oezbeekse hoofdstad Tasjkent. Na een half jaar diplomatiek overleg verklaarden de zes buurlanden, zich niet te zullen bemoeien met de oorlog in Afghanistan. Maar het pessimisme van Brahimi werd bewaarheid: na gesprekken op 19 en 20 juli gingen de partijen onverrichter zake uiteen. Kort daarop barstte het grote, alom voorspelde zomeroffensief van de Taliban tegen de troepen en posities van Ahmed Sjah Massoed los.

In oktober 1999 adviseerde de Commissie van Aanbeveling van de Verenigde Naties andermaal de zetel voor Afghanistan in de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties toe te wijzen aan de regering-Rabbani. Het Afghanistan van de Taliban herbergde Osama Bin Laden, kende een uitgebreide drugscultuur, en mensenrechten, in het bijzonder die van vrouwen, werden op grote schaal veronachtzaamd. Ondanks verwoede pogingen van Pakistan de Taliban in de Organisatie van Islamitische Landen (OIC) tot officiële vertegenwoordiger van Afghanistan te laten benoemen bleef de zetel van Afghanistan vacant.

Verschillende landen eisten, in navolging van de Noordelijke Alliantie, internationale economische sancties tegen het Taliban-bewind, op de eerste plaats vanwege de weigering van de Taliban de van terroristische activiteiten verdachte Saoedi-Arabiër Osama Bin Laden uit te leveren. Een resolutie van de Verenigde Staten werd daartoe door de 15 leden van de Veiligheidsraad op 14 oktober unaniem aanvaard. De sancties tegen het Talibanbewind moesten ervoor zorgen dat Osama Bin Laden binnen dertig dagen door hen zou worden uitgeleverd. Vanaf 14 november 1999 traden de sancties in werking. Alle buitenlandse tegoeden van de Taliban moesten worden geblokkeerd; internationale vluchten van en naar Kaboel moesten worden stopgezet. Alleen vluchten op humanitaire en religieuze gronden zijn toegestaan. In het bijzonder het staken van het transport van poststukken treft de gewone Afghanen hard; veel Afghanen hebben familieleden in het buitenland van wie zij de nodige hulp ontvingen.

De eerste officiële reactie van Talibanzijde bestond uit een volledige verwerping van het ultimatum van de VN. De toenmalige Minister van Buitenlandse Zaken mullah Mohammed Hassan Akhoend stelde: "Wij zullen Osama nooit, tegen geen enkele prijs, opgeven. Uitlevering van Osama zou tegen de principes van de islam zijn".

Kort daarop kondigde de speciale afgezant van de VN voor Afghanistan, Lakhdar Brahimi, aan voorlopig terug te treden. Hij verklaarde "bitter teleurgesteld" en "gefrustreerd" te zijn door de blijvende gevechten in Afghanistan, en het feitelijke mislukken van de bemiddeling door de Groep van Zes plus Twee landen. In een reactie op het terzijde stappen van speciaal afgezant Brahimi zei Talibanwoordvoerder Moedjahed diens werk te respecteren, maar dat uiteindelijk alleen interne oplossingen tussen de Taliban en de oppositiepartijen

kunnen leiden tot verandering in de huidige situatie in Afghanistan - maar eerst moesten de oppositiepartijen worden ontwapend.

Brahimi stelde dat de grootste dreiging voor vrede in Afghanistan uitging van de Pakistaanse en andere buitenlandse aanhangers van de Taliban: "Je ziet duizenden Pakistaanse jongeren in het land, en ik betwijfel of de Taliban effectieve controle over hen hebben". De Verenigde Naties hebben geen ander alternatief dan hardnekkig voortgaan met het overleg met alle partijen, en smeken om vrede. Secretaris-generaal van de VN Kofi Annan bevestigde dit: "De Verenigde Naties en de internationale gemeenschap kunnen zeer behulpzaam zijn in omstandigheden waarin strijdende partijen bereid zijn hun geschillen op te lossen. Maar als ze vastbesloten zijn een oplossing op het slagveld te vinden, kan de VN zeer weinig uitrichten". Eerder had Annan publiekelijk zijn twijfels geuit over "de praktische uitvoerbaarheid" van de "zes plus twee"- formule, ondermeer vanwege de blijvende bemoeienis van enkele deelnemende landen met de strijdende partijen in Afghanistan.

De nieuw aangestelde speciaal afgezant van de VN, Francesc Vendrell, wacht een zware taak. Dit werd ondubbelzinnig geïllustreerd door het begin van een nieuw offensief door de Taliban, begin maart 2000. Na zijn eerste, oriënterende, rondreis gaf Vendrell op 4 maart in een interview aan Radio Vrij Afghanistan te kennen dat het conflict in Afghanistan niet slechts nationaal, maar tevens regionaal van karakter is. Eén van de gespreksonderwerpen in de komende tijd moet volgens Vendrell zijn hoe de buurlanden kunnen voorkomen dat hun onderdanen actief bij de strijd in Afghanistan betrokken blijven. Elk oprecht vredesinitiatief, ook van groepen in ballingschap als die rond oud-koning Zaher Sjah, wordt door de VN aangemoedigd.

Perspectieven

Op de verwoeste fundamenten van een verdwenen koninkrijk ontwikkelt zich een nieuw bewind. Het huidige regime in Kaboel draagt een puur religieus, voornamelijk Pasjtoens karakter. Het is bovendien nationalistisch maar a-politiek; een koning, een president, politieke partijen, een parlement of geprivilegeerde stammen komen er niet aan te pas. Mullahs regeren. Hun regering heet sjoera, hun besluiten fatwa's. Een fatwa is een religieus besluit, afgekondigd door een religieus leider. Een islamitische rechtbank moet een dergelijk besluit bekrachtigen. De nieuwe officiële naam van Afghanistan luidt sinds 28 oktober 1997 "Islamitisch Emiraat Afghanistan". Alleen in Pakistan onthield men zich van commentaar; alle andere landen in de regio kritiseerden dit besluit als "dwaas".

De Taliban beschouwen de sinds mensenheugenis bestaande etnische, politieke en religieuze verdeeldheden in Afghanistan in alle ernst als resultaat van een "gebrek aan geloof" en niet als de uitkomst tot nu toe van een specifiek historisch-sociaal proces. Vandaar ook dat hun oplossing ligt in de "islamisering" van de gehele samenleving. Alleen met de volledige invoering van de islamitische wetgeving worden uiteindelijk alle bestaande verschillen overbrugd.

De door de communistische machthebbers onderdrukte en vervolgte mullahs weken in de jaren tachtig massaal uit naar buurland Pakistan. Daar hebben zij zich, onder invloed van de veranderende omstandigheden in Afghanistan en met aanzienlijke Pakistaanse steun, weten aaneen te sluiten tot een relatief hechte groepering. De door jarenlange strijd opengevallen plaatsen in het gezagssysteem werden gretig ingenomen door jonge, radicaal-islamitisch geschoolde Afghanen. De mullahs en hun volgelingen hebben hun traditionele posities binnen de Afghaanse samenleving verlaten, en bepalen inmiddels in hoge mate het landsbestuur. In dit opzicht is er in Afghanistan sprake van een uniforme, nieuwe bestuurlijke ontwikkeling.

Overigens staat de ontwikkeling van een dergelijk radicaal soennitisch-islamitisch bewind in Afghanistan (of waar dan ook) nog in de kinderschoenen. Het blijkt bijzonder moeilijk te zijn (velen zeggen "onmogelijk") om een veel verder dan rudimentair ontwikkeld bestuurs- en rechtssysteem tot stand te brengen op basis van religieuze teksten en interpretaties daarvan, hoe veelomvattend die ook op zich zijn mogen. Anderzijds is de uniforme, afgedwongen naleving van ondubbelzinnig geformuleerde voorschriften en wetten (of die op islamitische of andersoortige overtuigingen gegrondvest zijn doet hier weinig ter zake) een bron van kracht. Bestaande twijfels aan correcte interpretaties worden (nog) niet geuit. Kennisname door grote delen van de bevolking van andere dan de gegeven, openbaar gemaakte en beleden interpretaties vormen de kern van twijfel; twijfel aan de absolute waarheid zoals die door de Taliban-geestelijkheid wordt voorgeschreven.

Rivaliserende etnische groeperingen in Afghanistan daarentegen, eveneens geheel bestaande uit islamieten, kennen hun eigen uitleg van de teksten, en gebruiken deze op hun beurt als grondslag voor hun

handelen en dagelijks bestaan. Hier versterken etnische verschillen en uiteenlopende religieuze interpretaties van dezelfde teksten elkaar.

De strikte, vaak onnavolgbare versie van de islam zoals gepropageerd en ondubbelzinnig in de praktijk gebracht door de Taliban dient het fundament te vormen waarop een Af-ghaans landsbestuur wordt gegrondvest. Dit is in tal van opzichten een nieuw fenomeen. Nergens ter wereld was eerder een soortgelijk fundamentalistisch soennitisch regime aan de macht. De creatie van een landsbestuur op grond van dergelijke leerstellingen is mede daardoor een vage, nauwelijks uitgekristalliseerde aangelegenheid. Vrijwel alle overheidsinstellingen zoals die bestonden ten tijde van de monarchie zijn verdwenen; ministeries, competente ambtenaren, een nationaal leger, een onafhankelijk juridisch apparaat, of zelfs maar een nationale munteenheid.

Kort na de inname van Kaboel richtte Mohammed Omar een verzoek tot de Jamiat-i Oelema-i Islami partij in Pakistan mullahs naar Kaboel te sturen, teneinde te assisteren bij het opstellen van een nieuwe islamitische grondwet voor Afghanistan. Tot op heden echter is er geen nieuwe, geschreven grondwet ingevoerd. Overigens valt er bij de Talibanleiders nauwelijks een visie te bespeuren die daadwerkelijk gericht is op de toekomstige ontwikkeling van het land. De voortdurende oorlog, de internationale sancties maar ook de voornaamste economische activiteiten (drugs- en wapenhandel) maken dat er niet eenvoudiger op.

De voorschriften van de Taliban zijn qua praktische uitvoering per regio nogal verschillend. Niet alleen zijn veel politieke besluiten, evenals het besluitvormingsproces zèlf, onduidelijk; de functionerende bestuurders kenmerken zich vooral door incompetentie. Té strikte regels spreken buiten de beweging velen nauwelijks aan. Het duidelijkst blijkt dit uit de weerstand die de oorspronkelijke inwoners van Kaboel inmiddels bieden tegen al te strenge voorschriften. In tegenstelling tot steden als Kandahar, Herat en Jalalabad trekt Kaboel weinig profijt van de bloeiende smokkelhandel. Hetzelfde geldt voor de noordelijke provincies Badakhshan, Takhar en Kunduz.

De Taliban op hun beurt zullen in toenemende mate worden geconfronteerd met de noodzaak hun regime te legitimeren en voldoende te onderbouwen, zowel naar de eigen bevolking toe als naar buitenlandse "vrienden", om het voort te laten bestaan. Eenmaal op dat punt in de toekomst gearriveerd zal blijken hoe weerbarstig de tekstuele islamitische materie is. Dan zal ook meer ruimte gegeven moeten worden aan rivaliserende interpretaties en, in het kielzog daarvan, voor rivaliserende leiders, mullahs of anderen. Dit betekent een grote toekomstige uitdaging voor de Taliban, waarbij vergeleken zelfs het winnen van de huidige burgeroorlog betrekkelijk eenvoudig is.

Hun streven is naar de opbouw van het soort samenleving dat zij kennen. Dit impliceert de reproductie van de strenge, bijkans ascetische omgeving van de madrassa ofwel het madrassamodel. Geen wonder dat er

in de Afghaanse samenleving die de Talibanstrijders voor ogen staat geen plaats is voor muziek, spel, zang en dans, of zelfs maar voor afwijkende uiterlijke verschijningsvormen.

Vrouwen ziet een religieuze student niet of nauwelijks in een madrassa; in het Afghanistan onder Taliban-bewind worden zij zorgvuldig uit het dagelijks bestaan geweerd. Zelfs het dragen van witte sokken werd hen per decreet verboden. Mannen op hun beurt zijn verplicht baarden met een minimale lengte te laten staan. Mocht hen dat niet lukken, dan worden zij voor weken in de cel geworpen, teneinde het gewenste gezichtshaar alsnog te doen groeien. Anderzijds is het - werkelijk! - meer dan eens voorgekomen dat groepen Taliban met scharen bewapend de straten van Kaboel afgingen, op zoek naar mannen van wie het hoofdhaar juist weer te lang werd geacht. Te lang haar belemmert het contact met Allah! Dat werd vervolgens ter plaatse ingekort. Westerse kleding is verboden; alleen de vormeloze zakken waarin voorheen geen Kaboeli zich vrijwillig hulde zijn toegestaan. In maart 1999 werd het dragen van leren jassen verboden; Talibansoldaten in Kaboel sneden met messen de leren jacks stuk die jongeren in Kaboel droegen. Ook bruine papieren zakken zijn verboden, aangezien deze mogelijk zijn vervaardigd van hergebruikte korans... De vele decreten die de Taliban inmiddels hebben afgekondigd zijn in de ogen van westerlingen èn niet-westerlingen dikwijls zonderling.

Hun fanatieke streven naar de creatie van een centraal geleide islamitische modelsamenleving kan helaas niet worden afgedaan als "het eerste stadium van een revolutie" dat op een bepaald moment, als het regime maar eenmaal stevig in het zadel zit, achter de rug zal zijn. Vooral de consequenties voor de verhouding tussen mannen en vrouwen in Afghanistan, en dan in het bijzonder voor het beeld dat Afghaanse mannen van vrouwen aangeleerd hebben gekregen, zullen de toekomstige Afghaanse samenleving ingrijpend blijven ontwrichten.

Desondanks vormen de Taliban, mèt de macht in Kaboel en het grootste deel van het land in handen, voorlopig het landsbestuur. In de talrijke provincies waar zij de macht inmiddels hebben overgenomen heerst doorgaans serene rust, vele jaren lang een ongekend fenomeen in Afghanistan. Zij keerden zich rigoureuze tegen corruptie en wapenhandel, en tegen elke vorm van buitenlandse inmenging in Afghaanse aangelegenheden. Het gebruik van drugs werd eveneens verboden. Dergelijke opvattingen, hardhandig en compromisloos in de praktijk gebracht, zullen voor de direct belanghebbende groeperingen en landen welkom zijn. Aanvankelijk keerde men zich ook tegen de handel in drugs, maar al spoedig werden de verbouw en export van drugs gestimuleerd, aangezien dit één van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor het Talibanbewind vormde. Het internationaal isolement van het bewind wordt er slechts door vergroot.

Weinigen zien een levensvatbaar alternatief voor de on-verzoenlijke Taliban; maar weinigen ook hebben al te veel op met dit fundamentalistische bewind. Deze combinatie van prag-matische acceptatie en nauwelijks verholen afkeer vormt voor de Taliban een zekere garantie om met rust te worden gelaten. De

drugs- en wapenexporten vanuit en via Afghanistan en de betrokkenheid van Afghaanse strijders bij conflicten als die in Kasjmir en Tsjetsjenië bezorgen de internationale gemeenschap de nodige hoofdbreken, vooral bij de buurlanden van Afghanistan. Anderzijds houden juist de buurlanden de strijd in Afghanistan gaande, gebaat als zij menen te zijn bij het steunen van de eigen favoriet. Eén gevolg van die bemoeienis is, dat de Afghaanse strijdende partijen zich steeds opnieuw voldoende weten te versterken om de oorlog voort te kunnen zetten. Dergelijke buitenlandse connecties verminderen ook de noodzaak om tot een compromis aangaande de vorming van een breed nationaal bewind te komen.

In 1999 wisten de Taliban opnieuw geen erkenning van de Verenigde Naties te verkrijgen, integendeel; onder grote druk van de VS werden door de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties sancties tegen het Talibanbewind ingesteld. Echter, de prijs voor het eventuele mislukken van de Talibanstaat is naar alle waarschijnlijkheid een opnieuw opblazende burgeroorlog in Afghanistan. Daarop zit niemand te wachten, niet in Washington, niet in sj'itisch Iran en zelfs niet in Moskou. Vrijwel alle landen in de regio, maar ook de VS, Rusland, China en de EG bepleiten publiekelijk de vorming van een brede nationale (interim-) regering die alle Afghanen vertegenwoordigt.

Er zijn in westerse landen, ook in kringen van westerse hulpverleners in Afghanistan zelf, voorstanders van het huidige Taliban-bewind te vinden (voor de goede orde; dit bewind controleert inmiddels 80 à 90% van het gehele Afghaanse grondgebied). Hun voornaamste argument luidt steevast dat er vóór de machtsovername door de Taliban van Kaboel in september 1996 een onoverzichtelijke, gewelddadige situatie in het hele land bestond. Veel lokale verzetsleiders van weleer, gecorrumpeerd geraakt sinds de val in april 1992 van het door de Sovjetunie achtergelaten en gesteunde bewind van Najibullah, oefenden inderdaad met hun groepen terreur uit op een lamgeslagen, onderling verdeelde Afghaanse bevolking. De Taliban maakten een eind aan deze fragmentatie en lijfden vele voormalige verzetsgroepen in, met commandanten en al. Vervolgens voerden zij op hun beurt een terreur-regime in.

Een nieuw nationaal bestuur, dat uitsluitend en exclusief is gegrondvest op een zekere coalitie van Pasjtoense stammen die het (niet uitgesproken aanwezige) Pasjtoense centraal gezag onderbouwt, valt niet langer te realiseren. De krachtsverhoudingen tussen de stammen onderling zijn daarvoor door twintig jaar oorlog te ingrijpend veranderd, en veranderen nog steeds. Hetzelfde geldt ook voor de verhoudingen tussen de Pasjtoenen en de overige etnische groeperingen. Zolang dit inzicht niet doorbreekt zullen Pasjtoenen en niet-Pasjtoenen zowel met elkaar als onderling blijven rivaliseren om de hoogste macht, de zetel van de regering in Kaboel. Voor minderheden als de Hezara's, de Tadzjiekken, de Oezbeken en anderen, tezamen een meerderheid van de bevolking van Afghanistan, staat daarbij méér op het spel dan voor de Pasjtoense stammen: hun overleven.

Bijlagen

Chronologisch overzicht

- 1873: Brits-Russische overeenkomst: de rivier Amoe Darya (Oxus) vormt voortaan de noordgrens van Afghanistan
- 1897: Tweede Brits-Afghaanse oorlog
- 1880-1901: *heerschappij van emir Abdoer Rahman Khan; grondlegger van de moderne staat Afghanistan*
- 1891: de Britse generaal Maclean stelt de grens vast tussen Perzië en Afghanistan
- 1893: een Britse commissie trekt grens tussen Brits-Indië en Afghanistan, de Durandlijn. De scheidslijn loopt dwars door het woongebied van de Pasjtoense stammen
- 1895: de Wakhan-corridor wordt onder Britse druk bij Afghanistan gevoegd, en vormt de grens met China. Zo grenzen tsaristisch Rusland en Brits-Indië nergens direct aan elkaar
- 1919: Afghanistan geheel soeverein na de derde Brits-Afghaanse oorlog
- verreikende binnenlandse hervormingspolitiek door emir Amanullah
- 1921: februari: Sovjetunie erkent als eerste land officieel Afghanistan

- 1933-1973: *koning Zaher Sjah aan de macht*
- maart 1936: VS erkennen Afghanistan
- 1940: koning Zaher Sjah verklaart Afghanistan neutraal in de Tweede Wereldoorlog
- juni 1942: VS openen een diplomatieke missie in Kaboel
- augustus 1947: Pakistan en India twee nieuwe staten, opvolgers van Brits-Indië. De Durandlijn vormt de internationale scheidslijn tussen Afghanistan en Pakistan
- 1949: het Afghaanse parlement weigert de Durand-lijn als officiële internationale grens tussen Afghanistan en Pakistan te erkennen. Pasjtoense groeperingen eisen de vorming van een onafhankelijke staat Pasjtoenistan
- juli 1950: Sovjet-Afghaanse handelsovereenkomst
- februari 1952: VS geven militaire steun aan Pakistan
- 1953: prins Daoud wordt premier
- oktober 1955: VS weigeren militaire steun aan Afghanistan
- december 1955: bezoek Sovjetleiders Chroesjtsjov en Boelganin aan Kaboel
- december 1959: bezoek VS president Eisenhower aan Kaboel
- 1961: oorlogsdreiging tussen Afghanistan en Pakistan inzake de kwestie Pasjtoenistan en Groot-Afghanistan
- 1963: Daoud neemt onder druk van z'n familieleden ontslag als premier
- januari 1965: oprichting van de Afghaanse communistische partij (Democratische Volkspartij Afghanistan - DVPA), onder andere door Babrak Karmal
- september 1965: eerste nationale verkiezingen onder een nieuwe grondwet; Karmal in het parlement gekozen
- 1969: tweede nationale verkiezingen: Babrak Karmal en Hafizullah Amin gekozen

- 1973-1978: *Afghanistan een republiek o.l.v. president Daoud*
- juli 1973: Daoud: machtsovername middels een revolutie m.b.v. Partsjam. Afghanistan wordt een republiek

- oppositie: "islamisten" en DVPA (Khalqi's); vluchten naar Pakistan
- juli 1977: militaire coup in Pakistan; generaal Zia-ul-Haq neemt de macht over van de gekozen regeringsleider Zoelfikar Ali Bhutto
- eind 1979: revolutie in Iran: Pahlavi-dynastie vervangen door Khomeini c.s.

-1978-1979: DVPA-bewind aan de macht na Saur-revolutie

- april 1978: Daoud komt om het leven bij de bloedige staatsgreep
- juli 1978: opnieuw een breuk tussen de Partsjam- en Khalq-fracties van de DVPA
 - oppositie: breed verzet bevolking; geen aanvaarding hervormingen van bovenaf
 - interne tegenstellingen DVPA escalerend
 - steun S.U. aan DVPA-bewind;
- maart 1979: "hardliner" Hafizullah Amin wordt premier
- 26 november 1979: besluit politbureau Sovjetunie Afghanistan binnen te vallen
- december 1979: invasie van Afghanistan door Sovjettroepen

-1979-1989: Sovjetbezetting, DVPA-bewind, guerrilla-oorlog

- 1 januari 1980: circa 85.000 Sovjetmilitairen in Afghanistan
- april 1983: onderhandelingen onder auspiciën VN in Genève
 - maart 1985: Michael Gorbatsjov nieuwe leider van de Sovjetunie
 - mei 1985: verenigd front van zeven grootste Afghaanse verzetsorganisaties in Peshawar gevormd
 - mei 1986: DVPA-leider Babrak Karmal vervangen door Najibullah
- oktober 1986: begin leveringen Stinger-raketten aan enkele Afghaanse verzetsgroepen in Pakistan
 - januari 1987: Najibullah kondigt een eenzijdig staakt-het-vuren af
- mei 1987: mislukken van de vorming van een regering van "nationale verzoening"
 - april 1988: akkoorden van Genève na VN-bemiddeling sinds 1982
 - augustus 1988: dood Pakistaanse leider Zia-ul-Haq

-1989-1992: Najibullah-bewind en Watanpartij

- 15 februari 1989: alle Sovjettroepen vertrokken uit Afghanistan; blijvende wapen- en economische steun Sovjetunie aan Najibullah, ondermeer SCUD-raketten
- februari 1989: vorming Afghaanse Interim Regering (AIR) door Afghaanse verzetsgroepen
- maart 1989: mislukken aanval Afghaanse verzetsgroepen op de stad Jalalabad; grote onderlinge verdeeldheid verzet
 - DVPA wordt Watan: geringe reikwijdte gezag. Handhaving door omkoping milities, stammen en materiële Sovjetsteun
- augustus 1991: mislukte coup poging tegen Sovjetleider Gorbatsjov
- december 1991: uiteenvallen Sovjetunie; vijf nieuwe, onafhankelijke republieken in Centraal-Azië
- januari 1992: Pakistaanse regering kondigt aan voortaan gesprekken onder auspiciën van de VN te zullen steunen die het conflict in Afghanistan vreedzaam moeten beëindigen
- februari 1992: begin van de opstand van de Oezbeekse milities van Dostam tegen het gezag van Najibullah
- maart 1992: Najibullah kondigt aan bereid te zijn af te treden zodra er een interim-regering is gevormd zoals beoogd in het VN vredesplan

- april 1992: ineenstorting bewind Najibullah voordat een VN-plan kan worden uitgevoerd, waarbij aan de Watanpartij van Najibullah eveneens een rol in de interim-regering was toebedeeld. Kaboel wordt door verzetsleider Ahmed Sjah Massoed zonder noemenswaardig bloedvergieten ingenomen. Najibullah vlucht naar een gebouw van de Verenigde Naties in Kaboel
- april 1992: akkoord van Pesjawaar tussen de zeven in Pakistan gevestigde verzetsorganisaties
- april 1992: gevechten breken uit in Kaboel tussen de troepen van Massoed en Hekmatyar
- april 1992: Sebgatullah Mojadiddi wordt voor een periode van twee maanden president van een interim-regering. Massoed wordt minister van Defensie

-1992-1996: regering Rabbani in Kaboel

- juni 1992: de Tadzjiek Boerhanuddin Rabbani wordt de nieuwe regeringsleider
- december 1992: Rabbani laat zich, tegen eerdere afspraken in, tot president kiezen
- maart 1993: akkoord van Islamabad tussen 8 verzetsgroeperingen; Rabbani blijft 18 maanden president, de leider van de Hezb-i-Islami Goelbuddin Hekmatyar wordt (althans op papier) premier
- grote interne tegenstellingen Afghaanse verzetsgroepen en commandanten; weinig effectief nationaal gezag
- januari 1994: zware strijd tussen de troepen van Massoed en Hekmatyar nabij Kaboel
 - de oppositie tegen de regering-Rabbani vormt een aantal coalities, vanaf de zomer van 1994 opkomst Taliban
- oktober 1994: Pakistan steunt de Taliban
- februari 1995: mislukken onderhandelingen tussen de regering-Rabbani en de Taliban
- maart 1995: Talibanstrijders staan in de buitenwijken van Kaboel en Herat; zij worden door de troepen van Massoed teruggeslagen
- maart 1995: de leider van de sji'itische Hezb-i-Wahdat, Mazari, wordt tijdens zijn gevangenschap in Talibanhanden gedood
 - september 1995: Taliban veroveren in een hernieuwd offensief de West-Afghaanse stad Herat
- juni 1996: Hekmatyar sluit zich aan bij Rabbani c.s., en wordt premier
 - september 1996: Talibanstrijders trekken Kaboel binnen; de regering-Rabbani en de troepen van Massoed hadden de stad verlaten

-1996-.....: Taliban aan de macht in groot deel land

- oppositie: Rabbani, Massoed, Dostam, Hekmatyar, sji'ieten (Hezb-i-Wahdat)
- mei 1997: Pakistan wijst anti-Taliban leiders uit
 - regering-Rabbani uitgenodigd als officiele vertegenwoordiger van Afghanistan op de bijeenkomst van de ECO (Economic Cooperation Council) in Asjchabad, Toerkmenistan
 - Qazi Hussain Ahmed, leider van de Pakistaanse politieke partij Jamiat-i-Islami, verklaart dat zijn partij de strikte oplegging van gedragsregels door de Taliban als "on-islamitisch" beschouwt
 - opstand van generaal Malik tegen zijn leider Dostam; inname Mazar-i-Sjarif door Taliban. Na een voornamelijk door sji'ieten gevoerde opstand in Mazar terugtrekking van de Taliban. Massamoord op Talibangevangenen
 - Pakistan, Saoedi-Arabië en de Verenigde Arabische Emiraten erkennen het Taliban-bewind als regering van Afghanistan
- oktober 1997: mislukken Taliban-offensief tegen de stad Mazar-i-Sjarif vanuit provincie Kunduz
 - Lakhdar Brahimi neemt ontgoocheld ontslag als speciaal afgezant van de VN voor Afghanistan

- Taliban veranderen de naam van Afghanistan in "Islamitisch Emiraat Afghanistan"
- november 1997: Mazar-i-Sjarif opnieuw in handen van Dostam; generaal Malik in ballingschap
- maart 1998: zware gevechten in Mazar-i-Sjarif tussen troepen van Dostam en de Hezb-i-Wahdat
- april 1998: vertegenwoordigers van de Noordelijke Alliantie en de Taliban voeren in Islamabad vredesoverleg in directe gesprekken
- mei 1998: India en Pakistan voeren een aantal kernproeven uit
- juli 1998: Taliban verbieden televisietoestellen, video's en satelietschotels in Kaboel
 - juli-september 1998: grootste deel noorden en centraal Afghanistan door Taliban veroverd, inclusief Mazar-i-Sjarif. Massamoorden op Hezara's, Tadzjieken en Oezbeken
- augustus 1998: een Italiaanse VN-medewerker wordt gedood in Kaboel na Amerikaanse raketaanvallen op Afghaanse bases van Bin Laden. De Taliban arresteren de moordenaars
 - vanaf augustus 1998: alleen Tadzjieken o.l.v. Massoed nog georganiseerd gewapend verzet tegen Taliban
 - na de dood van 9 Iraniërs in Mazar-i-Sjarif trekt Iran massaal troepen samen aan de West-Afghaanse grens
- oktober 1998: decreet Taliban; alle niet-moslims in Afghanistan moeten voortaan een lap gele stof dragen
- november 1998: de VS loven een beloning van 5 miljoen dollar uit voor informatie die leidt tot de arrestatie van Osama Bin Laden
- december 1998: de Amerikaanse oliemaatschappij UNOCAL trekt zich terug uit een consortium, opgericht om een oliepijpleiding van Toerkmenistan, via Afghanistan, naar Pakistan aan te leggen. De geschatte kosten bedragen twee miljard dollar
- januari 1999: Pakistan stemt niet in met de komst van maulavi Sjahuddin Dilawar als Afghaans consul-generaal naar Karachi. In september 1998 was Dilawar door Saoedi-Arabië uitgewezen
- februari 1999: een Chinese delegatie bezoekt Kaboel
 - directe gesprekken tussen Iran en Talibanvertegenwoordigers in Teheran
 - ontmoeting tussen een hoge Amerikaanse regeringsfunctionaris (Inderfurth) met Talibanafgevaardigden in Islamabad
 - begin terugkeer van de Verenigde Naties naar Afghanistan, na een afwezigheid van zes maanden
 - herstel van het postverkeer in Kaboel, dat sinds 1992 niet meer functioneerde
- 11 februari 1999: vertegenwoordigers van de Taliban en Ahmed Sjah Massoed komen in Asjchabad de voorwaarden overeen voor een staakt-het-vuren en de ruil van gevangenen
 - 15 februari 1999: mullah Mohammad Omar zweert "met de hulp van God" Massoed spoedig te zullen overwinnen. Toespraak via Radio Sjari'a ter gelegenheid van de herdenking van de terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan, tien jaar geleden
- maart 1999: onderhandelingen in Asjchabad (Toerkmenistan) onder auspiciën VN tussen delegaties van de Taliban en de Noordelijke Alliantie. Verklaringen van Talibanleiders daarna: géén delen van regeringsmacht
 - voorstel tot het creëren van een nationale regeringsstructuur van luitenant-generaal S.H. Anwari, lid van de Noordelijke Alliantie
 - een decreet van de Taliban verbiedt het vieren van Nawroz, ofwel het begin van het Nieuwjaar volgens de Perzische zonnenkalender, op 21 maart
- april 1999: zwaar Taliban-offensief tegen de Noordelijke Alliantie
- de minister van Informatie van de Taliban Abdoel Hai Moetmaen verklaart dat de Taliban gezien de recent oplaaiende gevechten niet zullen deelnemen aan nieuw overleg met de Noordelijke Alliantie onder auspiciën van de VN

- april-mei 1999: opnieuw oplaaien gevechten tussen Taliban en Massoed, en tussen Taliban en Hezb-i-Wahdat (Hezarajat); herovering door de Hezara's van de stad Bamiyan
- mei 1999: Taliban heroveren Bamiyan in de Hezarajat; rapporten over massamoorden op de Hezara-bevolking
- mei 1999: mislukte opstand tegen het Taliban-bewind in Herat; executie leiders van de opstand
- juli 1999: de VS stellen economische en financiële sancties in tegen de Taliban vanwege het blijvend onderdak bieden van de Saoedi-Arabiër Osama Bin Laden
- juli 1999: bijeenkomst van de Zes plus Twee landen in Tasjkent. Deelname van Lakhdar Brahimi, en van de strijdende partijen als waarnemers
- juli 1999: begin zomeroffensief van de Taliban tegen de oppositie in het noorden onder leiding van Massoed
- augustus 1999: krachtig tegenoffensief van Massoed
- augustus 1999: bomaanslag op de leiders van de Taliban in Kandahar
- september 1999: India stopt de vliegverbinding tussen Kaboel en Amritsar
- oktober 1999: ingrijpende veranderingen in het bestuur van de Taliban, doorgevoerd op bevel van mullah Omar Nieuwe minister van Buitenlandse Zaken wordt Moetawakkil, voorheen woordvoerder en adviseur van mullah Omar
- oktober 1999: Talibanleiders verwerpen het voorstel van ex-koning Zaher Sjah voor het houden van een loyah jirgah
- november 1999: sancties door de VN ingesteld tegen het Taliban-bewind
- november 1999: Iran heropent de grens met Afghanistan
- december 1999: vreedzaam einde aan vliegtuigkaping in Kandahar
- 18 januari 2000: secretaris-generaal van de Verenigde Naties Kofi Annan benoemt een nieuwe persoonlijke vertegenwoordiger annex hoofd van de UNSMA, de Spanjaard Francesc Vendrell. Hij volgt per 1 februari 2000 Lakhdar Brahimi op die in oktober 1999 terugtrad na het mislukken van het tot stand brengen van gesprekken tussen de Taliban en de Noordelijke Alliantie

Heersers van Afghanistan

Tussen 1747 en 1978 werd Afghanistan geregeerd door leden van drie Pasjtoense families, alle behorende tot de Durrani-stam. Grondlegger van het huidige Afghanistan was Ahmed Sjah Durrani, een lid van de Saddozai-familie. Hij bestuurde zijn rijk vanuit Kandahar; zijn zoon Timoer Sjah verplaatste de hoofdstad naar Kaboel, tot vandaag de dag de hoofdstad van Afghanistan. In 1826 veroverde Dost Mohammed Khan, lid van de Mohammadzai-familie, de troon van Afghanistan. De Mohammadzais wisten tot 1929 aan de macht te blijven. Na een kortstondig bewind van de Tadzjiek Bacha-i-Saqqao in 1929 nam nog in datzelfde jaar de Pasjtoense Moesahiban-familie, in de persoon van Nadir Sjah, de macht in Kaboel over.

Saddozai:

- 1717 - 1773: Ahmed Sjah Durrani
- 1773 - 1793: Timoer Sjah
- 1793 - 1800: Sjah Zaman (blind gemaakt)
- 1800 - 1803: Sjah Mahmoed
- 1803 - 1809: Sjah Sjoejah
- 1809 - 1818: Sjah Mahmoed

- 1819 - 1826: Burgeroorlogen

Mohammadzai:

- 1826 - 1839: Dost Mohammed Khan

Saddozai:

- 1839 - 1842: Sjah Sjoejah (vermoord)

Mohammadzai:

- 1843 - 1863: Dost Mohammed Khan
- 1863 - 1866: Sjer Ali
- 1866 - 1867: Mohammed Afzal
- 1867 - 1868: Mohammed Azam
- 1868 - 1879: Sjer Ali
- 1879: Yakoeb Khan (verbannen)
- 1880 - 1901: Abdoer Rahman Khan
- 1901 - 1919: Habibullah Khan (vermoord)
- 1919 - 1929: Amanullah Khan (verbannen)
- 1929: Tadzjiekse opstandelingenleider Bacha-i Saqqao (geëxecuteerd)

Moesahiban:

- 1929 - 1933: Nadir Sjah (vermoord)
- 1933 - 1973: Zaher Sjah (verbannen)

Republiek Afghanistan:

- 1973 - 1978: Daoud Khan (laatste heerser uit de Moesahiban-familie, vermoord)

Communistisch bestuur:

- 1978 - 1979: Noer Mohammed Taraki (vermoord)
- 1979 : Hafizullah Amin (vermoord)
- 1979 - 1986: Babrak Karmal (verbannen)
- 1986 - 1992: Najibullah Mohammed Khan (afgezet, later vermoord)

Islamitisch bestuur:

- 1992 : Sebgatullah Mojadiddi (Pasjtoen)
- 1992 - 1996: Boerhanuddin Rabbani (Tadzjiek, afgezet)
- 1996 -: Mohammed Omar (Pasjtoen)

Leiders van de Taliban sinds november 1999

Mullah Mohammed Omar: Leider van de Talibanbeweging

Mullah Mohammed Rabbani: Voorzitter van de Bestuursraad, leider van de Raad van Ministers

Mullah Mohammed Hasan: Eerste plaatsvervangende Voorzitter van de Raad van ministers

Maulavi Abdoel Kabir: Tweede plaatsvervangende Voorzitter van de Raad van Ministers

Abdoel Wakil Moetawakkil: Minister van Buitenlandse Zaken

Abdoel Rahman Zahed: Onderminister van Buitenlandse Zaken

Mullah Abdoel Jalil: Onderminister van Buitenlandse Zaken

Mullah Oebaidullah Akhoend: Minister van Defensie

Mullah Abdoel Razaq: Minister van Binnenlandse Zaken

Mullah Khaksar: Onderminister van Binnenlandse Zaken

Mohammed Sjarif: Onderminister van Binnenlandse Zaken

Qari Ahmadullah: Minister van Veiligheid (Veiligheidsdienst)

Mullah Noeruddin Toerabi: Minister van Justitie

Qari Din Mohammed: Minister van Planning

Mullah Abbas Akhoend: Minister van Gezondheidszorg

Sjer Abbas Stanekzai: Onderminister van Gezondheidszorg

Mullah Abdoel Salem Haqqani: Minister van Onderwijs

Mullah Yar Mohammed: Minister van Communicatie

Alla Dad Tayeb: Onderminister van Communicatie

Alhaj Mullah Mohammed

Isa Akhoend: Minister van Mijnbouw en Industrie

Maulavi Mohammedullah Mati: Minister van Openbare Werken

Maulavi Rostam Noeristani: Onderminister van Openbare Werken

Hafez Mohibullah: Minister van Haj en Religie

Maulavi Moslim Haqqani: Onderminister van Haj en Religie

Maulavi Abdoel Raqib: Minister van Repatriëring

Mullah Mohammed Jan

Akhoend: Minister van Water- en Electra-voorziening

Maulavi Faiz Mohammed

Faizan: Onderminister van Handel

Maulavi Abdoel Hakim Monib: Onderminister van Grenskwesties

Gouverneurs van provincies

Mullah Niaz Mohammed: Gouverneur van provincie Kaboel

Maulavi Abdoel Kabir: Gouverneur van provincie Nangarhar; Hoofd van de Oostelijke Zone (tevens Tweede plaatsvervangende Voorzitter van Raad van Ministers)

Maulavi Khair Mohammed Khairkhwah: Gouverneur van provincie Herat

Maulavi Noerullah Noeri: Gouverneur van provincie Balkh; Hoofd van de Noordelijke Zone

Naim Koechi: Gouverneur van provincie Bamiyan
Commandant Bahsir Baghlani: Gouverneur van provincie Baghlan
Maulavi Sjafiqullah Mohammedi: Gouverneur van provincie Khost
Maulavi Ahmed Jan: Gouverneur van provincie Zabul
Mullah Dost Mohammed: Gouverneur van provincie Ghazni

Overige functionarissen

Noor Mohammed Saqib: Leider Opperste Gerechtshof
Abdoel Rahman Agha: Leider Militair gerechtshof
Maulavi Qalamuddin: Hoofd van het Departement ter bevordering van de Deugd en de voorkoming van Ondeugd
Emir Khan Moetakki: Voorzitter Uitvoerende Raad regering (voorheen Minister van Cultuur en Informatie)
Sayyed Mohammed Haqqani: Ambassadeur in Pakistan
Mohammed Abdoelwahab: Zaakgelastigde in Saoedi-Arabië
Abdoel Hakim Moedjahid: Afgevaardigde bij de Verenigde Naties
Generaal Rahmatullah Safi: Afgevaardigde in Europa
Alhaj Mullah Sadruddin: Burgemeester van Kaboel
Maulavi Abdoel Hai Moetmaen: Woordvoerder in Kandahar

Alfabetische namen- en begrippenlijst

A

- Afghani**: Afghaanse munteenheid waarvan de waarde voortdurend sterk verandert
- AIG**: letterlijk Afghan Interim Government. In februari 1989 naderde de terugtrekking van de Sovjettroepen uit Afghanistan zijn voltooiing. Daarmee diende de noodzaak zich aan om het zittende DVPA-bewind onder leiding van Dr. Najib te vervangen. De verwachting was althans bij de I.S.I. dat het DVPA-bewind na het vertrek van de Russen snel verdreven zou kunnen worden. De Zeven Dwergeren in Pesjawar vormden daarop, geholpen door en onder druk van de I.S.I., de C.I.A. en de Saoedi-Arabische geheime dienst Moekhaberat de AIG. De voornaamste doelstelling, het verdrijven van het bewind van Najibullah, liep al in maart 1989 uit op een volkomen mislukking
- Aimaq**: de naar omvang vijfde etnische groep van Afghanistan (naar schatting één miljoen mensen in 1997). De Aimaq zijn soennieten, en spreken een dialect van het Dari, dat echter sterk is vermengd met Turkse uitdrukkingen. Zij wonen overwegend in Centraal- en West-Afghanistan, tussen het woongebied van de Hezara's en de Iraans-Afghaanse grens in. Ook de Aimaq leven veelvuldig in stamverband
- Akkoorden van Genève**: overeenkomsten, gesloten onder auspiciën van de VN op 14 april 1988 in Genève, tussen de DVPA en de Pakistaanse regering aangaande de terugtrekking, in tien maanden tijd, van de Sovjettroepen uit Afghanistan. Garanderende mogendheden waren de Verenigde Staten en de Sovjetunie. Nog altijd vormen deze akkoorden het meest succesvolle hoogtepunt van de VN-bemiddeling inzake Afghanistan
- Alim**: islamitische schriftgeleerde, veelal hoger geschoold

B

- Badal**: bloedwraak. Eén element uit de Pasjtoense gedragscode [Pasjtoenwali] dat heden ten dage in ere wordt gehouden
- Balkanisering**: de benaming die gegeven werd aan de vrees dat Brits-Indië na de onafhankelijkheid uiteen zou vallen in een aantal kleinere, nauwelijks levensvatbare maar geheel soevereine staten, vooral onder druk van voorstanders van een aparte staat Pasjtoenistan en de wens van een aantal prinsdommen in Brits-Indië zelfstandig te worden
- Burka**: kledingstuk dat de vrouw van top tot teen aan het gezicht onttrekt, inclusief het gelaat dat wordt afgeschermd door een gazen doek. In Afghanistan voorheen ook chadri genoemd. Zowel door de verzetsgroepen in Afghanistan als in de vluchtelingenkampen in Pakistan en Iran werden Afghaanse vrouwen in afzondering gehouden, en gedwongen sluiers of burkas te dragen. De grootste vrijheden genoten de Afghaanse vrouwen, ironisch genoeg, ten tijde van de Russische bezetting (1979-1989) van het land. Sluiers en burkas waren althans in Kaboel eerder uitzondering dan regel. Na het vertrek van de Sovjettroepen (februari 1989) en de val van Najibullah (april 1992) liepen nog voornamelijk in de stad Mazar-i-Sjarif, tot mei 1997 onder controle van Dostam, veel vrouwen zonder sluiers en burkas, in veelkleurige, westerse kledij, over straat

C

-**Commandanten-te-velde:** honderden lokale Afghaanse verzetsleiders, in de jaren tachtig actief geworden tegen de Sovjettroepen in Afghanistan. Hen werd geen stem gegeven in de AIG die in februari 1989 in alle haast in Pesjavar werd gecreëerd. Na het vertrek van de Sovjettroepen ontwikkelden veel van deze lokale verzetsleiders zich tot potentatjes die zich trachtten te verrijken aan tolheffingen op konvoeien, smokkel-, drugs- en wapenhandel. Zij lieten zich bovendien door het bewind van Najibullah zowel als door de tegen Najibullah strijdende grote verzetspartijen gaarne omkopen. De Taliban maakten een rigoureuus einde aan de activiteiten en het voortbestaan van vele van deze "ontspoorde" verzetsbeweginkjes

D

- Dari:** dialecten van het Perzisch die in Afghanistan veelvuldig worden gesproken, waarschijnlijk méér dan het Pasjtoe
- Demarcatielijn:** een in 1893 ingestelde scheidslijn tussen Afghanistan en Brits-Indië, eveneens bekend onder de naam Durandlijn. Sinds augustus 1947 wordt deze scheidslijn althans door Pakistan beschouwd als de definitieve internationale grens tussen Afghanistan en Pakistan
- Deoband school:** religieus instituut, in 1867 opgericht in de Brits-Indische stad Deoband. De soennitische Deobandi onderwijzen een conservatief-orthodoxe islam. Het overgrote deel van de Afghaanse oelema studeerde aan madrassa's die de opvattingen van de Deobandi volgden. De opvattingen van de geestelijken die verbonden zijn aan de Deoband school keren zich tegen feodale- en stammenstructuren, en zijn egalitair van karakter. Vooral gedragsvoorschriften voor vrouwen zijn bijzonder strikt. Veel Taliban kregen hun eerste scholing in koranschooltjes in de Afghaanse dorpen. Hun vervolgstudie aan de madrassa's bezorgde hen een aanzienlijk vollediger maar doorgaans eenzijdig "islamitisch wereldbeeld". In de afgelopen jaren hebben geestelijken van de Deoband school meer dan eens afwijzend gereageerd op de fatwa's [islamitische verordeningen] die door de Taliban zijn uitgevaardigd
- Dharb-i-Moemin:** wekelijks blad over het Taliban bewind op Internet, spreekbuis van het Taliban bewind. Op afzienbare termijn wordt dit blad bereikbaar via www.umma.net/taliban aangezien er een officiële Talibanpagina in voorbereiding is. Ook de Jamiat-i-Islami en de Hezb-i-Wahdat hebben hun eigen pagina's op het Internet
- Durrani:** verzameling van Pasjtoense stammen die in Zuid-Afghanistan woont. Uit hun midden kwamen de koninklijke families die enkele eeuwen heersten over het Afghaanse koninkrijk
- DVPA:** Democratische Volkspartij Afghanistan, een kleine maar luidruchtige, radicale, op de Sovjetunie georiënteerde marxistische partij. De DVPA werd in 1964 in Kaboel opgericht. In 1965 hield de partij in het geheim het eerste partijcongres. De DVPA greep in april 1978 met behulp van een bloedige staatsgreep de macht, en wist die met Sovjethulp te behouden tot juni 1990. Na het vertrek van de Sovjettroepen veranderde Dr. Najib tijdens het tweede en laatste partijcongres van de DVPA de partijnaam in Hezb-i-Watan [Vaderlandpartij]

E

-**Emir:** titel die de Afghaanse Pasjtoense koningen droegen. De Afghaanse emir was op de eerste plaats stamhoofd en militair leider van de Pasjtoense Durrani; deze positie was erfelijk

- Emir-ul-Moemineen**: leider van alle gelovigen. In april 1996 koos een vergadering van circa duizend islamitische geestelijken mullah Mohammed Omar tot Emir-ul-Moemineen
- Emiraat**: het gebied dat onder het bestuurlijke gezag valt van een emir. Oorspronkelijk was een emiraat een Arabisch vorstendom; sinds oktober 1997 hebben de Taliban Afghanistan de nieuwe naam "Islamitisch Emiraat Afghanistan" gegeven
- Etnische minderheden**: verzamelnaam voor alle niet-Pasjtoense bewoners van Afghanistan. Met elkaar vormen de etnische minderheden echter een meerderheid van de Afghaanse bevolking

F

- Farsi**: een dialect van het Perzisch, nauw verwant aan het Dari. Het Farsi wordt gesproken door de Farsiwan, een etnische groepering die in West-Afghanistan, langs de Iraanse grens, woont. Evenals de Aimaq wonen zij deels in de stad Herat. In tegenstelling echter tot de Aimaq zijn ook de naar (zeer ruwe) schatting (1997) 800.000 Farsiwan sji'ieten
- Fatwa**: juridisch advies, gezaghebbende uitspraak inzake (kwesies van) het islamitisch recht, in het koninkrijk Afghanistan bijvoorbeeld gedaan door de emir in zijn hoedanigheid als "leider der gelovigen", of door een qazi [religieuze rechter die de sjari'a toepast]
- Feodale monarchie**: Afghaanse bestuursstelsel tot 1973. Een koninklijk heerser leidde het land alsof het zijn persoonlijke eigendom was, en beschouwde zijn onderdanen eerder als zijn onderworpenen. De zeer diverse etnische- en stammensamenstelling van de bevolking van Afghanistan vormde in de praktijk altijd een grote beperking voor het machtsbereik van de Pasjtoense koningen
- Fundamentalisme**: streven naar een levenswijze die zo nauwkeurig mogelijk overeenkomt met de levenswijze van de grondleggers van een religie. Ook: leven naar de letter van (de religieuze) geschriften (koran, bijbel)

G

- Genocide**: volkenmoord. In het bijzonder tussen 1984 en 1986 zijn de Sovjettroepen zeer actief geweest in het massaal ombrengen van de Afghaanse bevolking, met name door het uitvoeren van intensieve bombardementen
- Ghilzai**: verzameling van Pasjtoense stammen die woont in Zuidoost-Afghanistan. De Ghilzai leefden, en leven, herhaaldelijk op gespannen voet met de Durrani-Pasjtoenen, met wie zij rivaliseerden om de regeringsmacht in Kaboel
- GOS**: Gemeenschap van Onafhankelijke Staten, gevormd door een aantal staten die tot december 1991 integraal deel hadden uitgemaakt van de Sovjetunie. Engelse benaming: CIS (Commonwealth of Independent States)
- Groot-Afghanistan**: het op gezette tijden de kop opstekend streven van Afghaanse nationalistten om ook de woongebieden van de Pasjtoenen in het huidige Pakistan bij Afghanistan in te lijven. Dit streven heeft sinds 1947 herhaaldelijk geleid tot gespannen verhoudingen en grensafsluitingen tussen beide landen

H

- Harakat-i Inqilab-i-Islami:** Islamitisch Revolutionaire Beweging. Conservatieve soennitische partij, geleid door Mohammed Nabi Mohammadi, en voornamelijk opererend in Zuidwest-Afghanistan. Aanhang vindt deze partij van islamitische geestelijken voornamelijk onder de Ahmadzai-stam der Pasjtoenen. De Harakat was aanvankelijk een van de belangrijkste verzetsorganisaties tegen de Sovjetbezetting. Uit de Harakat is ondermeer de huidige leider van de Taliban Mullah Omar voortgekomen
- Hezara's:** tussen de één en anderhalf miljoen in getal. Zij wonen voornamelijk in Centraal-Afghanistan, en vormen de grootste groep sji'ieten in Afghanistan. Zij zijn dan ook geloofsgenoten van de Iraniërs, en spreken een dialect van het Dari. De Hezara's vormen naar aantal de derde etnische groep van het land
- Hezarajat:** woongebied in Centraal-Afghanistan van de Hezara's, dat wordt gekenmerkt door hooggebergtes en weinig voor de landbouw geschikte grond
- Hezb-i-Islami:** Islamitische Partij. Partij van conservatieve soennitische moslims, geleid door Goelbuddin Hekmatyar. De Hezb was uit op de grondvesting van een centraal geleide islamitische republiek. De aanhang bestond voornamelijk uit niet in stamverband levende Pasjtoenen. De streng hiërarchisch georganiseerde partij stelde zich van begin af aan vijandig op jegens de overige islamitische Afgaanse verzetsgroepen. In de jaren tachtig onderscheidde de Hezb-i-Islami zich door moorden op vooraanstaande seculiere leiders in ballingschap, evenals met aanvallen op rivaliserende verzetsgroeperingen. Tot 1991 ontving de Hezb-i-Islami onder leiding van Hekmatyar, op voorspraak van de Pakistaanse Jamiat-i-Islami en de I.S.I., het overgrote deel van de internationale wapenhulp aan het Afgaanse verzet
- Hezb-i-Wahdat:** Eén van de twee belangrijke partijen van de sji'itische moslims (de andere is de gematigde Harakat-i-Islami onder leiding van sjeik Assef Moehsini, voornamelijk bestaande uit sji'ieten uit andere etnische groepen dan de Hezara's). Sinds 1987 was de Hezb-i-Wahdat, geleid door Abdoel Ali Mazari en gesteund door Iran, de voornaamste sji'itische verzetsgroepering in Centraal-Afghanistan (de Hezarajat), toen nog tegen de Sovjet-bezetting en het DVPA-bewind, later tegen de regering-Rabbani en de Taliban. Ook in Noord-Afghanistan, in het bijzonder in de stad Mazar-i-Sjarif, woonden veel Hezara's. De aanhang van de Hezb-i-Wahdat bestond voornamelijk uit Hezara's. In maart 1995 werd Mazari door de Taliban gedood. Na een voedselblokkade en een militaire opmars slaagden de Taliban er in het najaar van 1998 in de Hezarajat te onderwerpen
- Hezb-i-Watan:** Vaderlandpartij, in juni 1990 in het leven geroepen als opvolger van de communistische DVPA. Zie ook onder: Watan, DVPA
- Hijra:** migratie op religieuze gronden. Oorspronkelijk "de tocht van de moslims (Mohammed c.s.) naar Medina". Het jaar van de hijra, 622 in de christelijke jaartelling, werd later het eerste jaar van de islamitische jaartelling

I

- Ied al fitr:** islamitische feestdag die het einde van de ramadanperiode markeert. In Afghanistan volgt men de Saoedi-Arabisch, niet de Perzische, tradities hierin. Echter, Ied al fitr werd in 1999-2000 in het Afghanistan van de Taliban één dag later gevierd dan in Saoedi-Arabië, dat een breuk met de traditie in deze betekende

- Imam:** de algemene betekenis luidt godsdienstleraar, gebedsleider in een moskee. Bij de sji'ieten betekent imam eveneens "rechtmatig opvolger van de profeet"
- Imami-sji'ieten:** orthodoxe of Twaalver sji'ieten. Het grootste deel van de bevolking van Iran is imamitisch sji'iet. De twaalfde imam verdween rond het jaar 873 in Samarra (Irak). Zolang de verborgenheid van de twaalfde imam voortduurt kunnen Imami sji'ieten geen ander leerstellig gezag erkennen. Aan het einde der tijden zal deze imam, "de Verwachte", op aarde terugkeren om het rijk van god op aarde te verwezenlijken
- I.S.I.:** Inter Service Intelligence. De geheime militaire dienst van het Pakistaanse leger. In de jaren tachtig steunde de I.S.I., in opdracht van de toenmalige Pakistaanse leider Zia-ul-Haq, de pogingen van de Hezb-i-Islami onder leiding van Goelbuddin Hekmatyar om zich in Kaboel te installeren als enige en absolute machthebber. Na het vertrek van de Sovjetroepen uit Afghanistan in februari 1989 organiseerde de I.S.I. de aanval van een aantal Afghaanse verzetsgroeperingen op Jalalabad, op dat moment in handen van het DVPA-bewind onder leiding van Najibullah. Het mislukken van deze operatie heeft de autonome binnenlandse positie van de I.S.I. ernstig geschaad. Algemeen wordt de I.S.I. verondersteld actief te hebben meegewerkt aan de opbouw van de Taliban beweging
- Islamisten:** moslims die de islam beschouwen als religie en als (grondslag voor een moderne) politieke ideologie. Zij richten zich op alle aspecten van de samenleving, die zij herinrichten naar islamitische voorschriften. De beweging ontstond in Afghanistan in de jaren vijftig en zestig, voornamelijk in Kaboel, en werd vooral door de Egyptische Moslim Broederschap beïnvloed. In 1975 trachtten zij de regering van president Daoud te verdrijven, wat mislukte. Nadien verdeelden de islamisten zich over zowel de Jamiat-i-Islami onder leiding van Boerhanuddin Rabbani als de Hezb-i-Islami geleid door Goelbuddin Hekmatyar. De toenemende etnische tegenstellingen in Afghanistan, zeker na de val van het bewind van Najibullah in april 1992, deed de islamisten in verschillende kampen belanden
- Ismaili:** ook wel Zevener sji'ieten genoemd, aangezien zij de zevende imam, zoon van de zesde imam, als de verborgen imam erkennen. Over de kwestie van de opvolging van de zesde imam ontstond rond het jaar 760 onoverbrugbare onenigheid met de orthodoxe sji'ieten. Zij erkennen de twaalfde imam als de verborgen imam, vandaar hun benaming Twaalver sji'ieten. Mystiek en metafysische speculaties zijn centrale elementen in de leer van de zevener sji'ieten. In Afghanistan zijn kleine minderheden van Tadzjiek en Hezara's ismailiet

J

- Jamiat-i Oelema-i Islami (JUI):** Pakistaanse politieke partij, in 1941 opgericht door Maududdi. Doelstelling van de JUI is de grondvesting van een islamitische staat Pakistan. Ten tijde van de dictatuur van generaal Zia-ul-Haq (1977-1988) genoot de partij veel invloed op de I.S.I. De JUI heeft het bestuur van vele madrassa's in handen. Lange tijd steunde de JUI de Hezb-i-Islami onder leiding van Goelbuddin Hekmatyar. Tegenwoordig steunt de JUI de Taliban beweging. De grote rivaal van de JUI binnen het Pakistaans politieke spectrum was de Jamiat-i-Islami, onder leiding van Qazi Hussain Ahmed. De JUI leeft dan ook op gespannen voet met de Jamiat-i-Islami, een partij die in tegenstelling tot de JUI wèl voornamelijk bestaat uit traditionele islamitische geestelijken

- Jamiat-i-Islami:** letterlijk Islamitisch Genootschap van Afghanistan. Gematigde partij van islamisten, geleid door de Tadzjiek Boerhanuddin Rabbani. Oorspronkelijk gericht op de grondvesting van een theocratische republiek. Ook de meest effectieve verzetsleider, commandant Ahmed Sjah Massoed, is lid van de Jamiat. De aanhang bestaat voornamelijk uit Tadzjiekken. Sinds september 1996 heeft de Jamiat-i-Islami zich tegenover de Taliban weten te handhaven in de noordoostelijke provincies van Afghanistan, het woongebied van de Afgaanse Tadzjiekken dat direct grenst aan de republiek Tadzjikistan
- Jihad:** doorgaans vertaald als "heilige oorlog", (gewapende) strijd tegen de ongelovigen, vóór de zaak van Allah en de profeet
- Jirgah:** vergadering van Pasjtoense mannen in de woongebieden van de Pasjtoense stammen. Een jirgah kan bestaan uit alle mannelijke stamleden die bij de gevechten met - bijvoorbeeld - een andere stam betrokken zijn, of uit een beperkte groep van dorps- en stamoudsten en maliks [dorpsleiders]
- Joembesj-i-Milli:** partij van de Oezbeekse leider Abdoel Rasjid Dostam, voornamelijk bestaande uit Oezbeekse militieën. Na de val van Dostam in mei 1997 werd de partij enige tijd geleid door generaal Malik, vervolgens weer door Dostam

K

- Kafir:** ongelovige. In Afghanistan waren dat voorheen de inwoners van de provincie Noeristan ofwel Kafiristan, zo genoemd naar hun langdurige weigering zich tot de islam te bekeren
- KHAD:** letterlijk Khedemati-i-Dolati, ofwel de staatsveiligheidsdienst van het DVPA-regime. De KHAD werd in 1980 door Najibullah opgericht met steun van de KGB. In 1986 werd de dienst omgevormd tot het ministerie van Binnenlandse Zaken
- Khalq:** radicale vleugel van de communistische DVPA, overwegend bestaande uit Pasjtoenen, die na de revolutie in april 1978 in de personen van Taraki en Hafizullah Amin de regeringsmacht in Kaboel uitoefenden. De invasie door Sovjetroepen in Afghanistan die begon op 27 december 1979 maakte een eind aan het Khalq-bewind van Amin. Hij werd opgevolgd door de gematigde Partsjamleider Babrak Karmal

L

- Lasjkar:** een stammenleger, voortkomend uit een massale opstand van de stammen, bijvoorbeeld tegen een als onrechtvaardig ervaren centraal gezag of een buitenlandse bezetter
- Loyah jirgah:** een algemene vergadering of Grote Raad op nationaal niveau, bestaande uit vooraanstaande mannen en bijeen geroepen door de emir [koning] van het land. Afkomstig uit de Pasjtoense stammentraditie. In oktober 1999 riep de afgezette koning Zaher Sjah op tot het houden van een loyah jirgah, een oproep die door Talibanwoordvoerder Moetawakkil werd verworpen

M

- Madrassa:** hogere islamitische school, theologische hogeschool, waar vooral islamitisch recht en Arabisch worden onderwezen

- Maulavi**: hoger opgeleide islamitische geestelijke, in het bijzonder in het islamitisch recht, in Afghanistan doorgaans afkomstig uit een madrassa [hogere islamitische school]
- Milities**: groepen gewapende oud-verzetstrijders, veelal van dezelfde etnische origine en heersend over een beperkt gebied
- Moedjahed**: strijder die vecht in de jihad
- Moedjaheddin**: Afghaanse verzetstrijders die vochten tegen het bewind van ongelovigen [Kafirs] in Kaboel, en tegen de Sovjetbezetting
- Moskee**: gebedsplaats. Vertaling van het oorspronkelijke Arabische woord "masdjid", dat zoveel aanduidt als "de plek waar men zich ter aarde werpt", één van de gebedsrituelen van een moslim
- Moslim Liga**: politieke beweging, later een politieke partij in Brits-Indië geleid door de latere stichter van de staat Pakistan, Mohammed Ali Jinnah. Tegenwoordig heet de partij de Pakistan Muslim League(PML), maar heeft anders dan de naam doet vermoeden niets met de islam uit te staan
- Mullah**: een laag opgeleide islamitische geestelijke, veelal afkomstig van een koranschool, zowel binnen de soennitische als de sji'itische islam. In de talrijke dorpen van Afghanistan was hij vaak de enige die kon lezen en schrijven, wat hem, naast zijn kennis van de koran, tot een centrale figuur maakte binnen de dorpsgemeenschap

N

- Nieuwe Zijderoute**: populaire bijnaam voor de verbinding over land die loopt van de Pakistaanse plaats Quetta, via de Afghaanse steden Kandahar en Herat, naar de stad Koesjka in de Centraal-Aziatische republiek Toerkmenistan
- Noordelijke Alliantie**: benaming van het althans formeel gebundelde maar in de praktijk sterk onderling verdeelde verzet van Tadzjiekken, Oezbeken en sji'ieten tegen de Taliban

O

- Oelema**: meervoud van alim [islamitisch geestelijke]. Letterlijk zijn oelema schriftgeleerden en leraren in de religieuze wetenschappen
- Oezbeken**: zij vormden in 1997 ca. 6% van de Afghaanse bevolking van 20 miljoen. Daarmee nemen zij in de etnische rangorde naar omvang de vierde plaats in, achter de Pasjtoenen, Tadzjiekken en Hezara's. Zij wonen in het noorden van Afghanistan, in dat deel dat direct grenst aan het sinds 1991 onafhankelijke Oezbekistan. Hun taal is het Oezbeeks, hun religie is de soennitische islam. Hun eigenlijke hoofdstad is Mazar-i-Sjarif
- OIC**: letterlijk Organization of Islamic Conference. Anno 2000 zijn de Taliban nog altijd niet toegelaten als volwaardig lid van en deelnemer aan deze wereldwijde islamitische organisatie; de zetel van Afghanistan is vacant

P

- Pan-islamitische beweging**: een aan het begin van de twintigste eeuw vooral in Brits-Indië opgekomen beweging, die als reactie op de afschaffing van het kalifaat door de Turken in 1924 streefde naar behoud van het kalifaat als een religieuze instelling
- Partsjam**: politiek gematigde groepering, voornamelijk bestaande uit Pasjtoenen, die zich in 1967 onder leiding van Babrak Karmal afsplitste van de communistische DVPA en zich Vlag noemde. De

aanhangers ervan, de Partsjami, stonden tegenover de radicale Khalqi, voorstanders van de harde communistische lijn die de romp-DVPA vormden. Hun macht duurde tot 27 december 1979, toen regeringsleider Hafizullah Amin werd afgezet en omgebracht. Eind december 1979 werd Karmal dankzij het militaire ingrijpen van de Sovjetunie in Afghanistan geïnstalleerd als nieuwe leider in Kaboel

- Pasjtoe**: taal der Pasjtoenen, en ook alleen door hen gesproken. Het Pasjtoe is voortgekomen uit dezelfde (Indo-Europese) talenfamilie als het Dari, en vormde samen met het dari lange tijd één van de twee officiële talen van Afghanistan
- Pasjtoenen**: in 1997 vormden de Pasjtoense stammen zo'n 40% van de totale Afgaanse bevolking van ca. 20 miljoen. Zij bestuurden het Afgaanse koninkrijk enkele honderden jaren; Afghanistan stond ook wel bekend als Pasjtoenistan. De Pasjtoenen zijn onder te verdelen in een aantal stammen, waarvan de Durrani en de Ghilzai de belangrijkste zijn, zowel numeriek als politiek. Hun taal is het Pasjtoe, hun religie de soennitische islam. Hun woongebieden liggen in het zuiden en zuidoosten van Afghanistan; Kandahar is hun eigenlijke hoofdstad
- Pasjtoenistan**: het gehele woongebied der Pasjtoenen, zowel de Afgaanse als de Pakistaanse. In augustus 1947 werd het woongebied der Pasjtoenen in twee stukken verdeeld; het Pakistaanse woongebied der Pasjtoenen heet de North West Frontier Province (NWFP). Aan beide zijden van de grens wonen ongeveer evenveel Pasjtoenen
- Pasjtoense enclaves**: woongebieden van Pasjtoenen in de noordelijke provincies van Afghanistan. Deze zijn eind negentiende eeuw gecreëerd. De toenmalige leider van Afghanistan, Abdoer Rahman Khan alias de IJzeren emir, dwong hem vijandig gezinde Pasjtoense stammen zich te vestigen in deze door etnische minderheden bewoonde gebieden
- Pasjtoenwali**: pre-islamitisch stelsel van gewoontes en gebruiken, dat lange tijd de grondslag vormde voor de traditionele gedragsregels van de Pasjtoense stammen. De Pasjtoenwali is sinds de jaren dertig steeds meer in onbruik geraakt, maar elementen eruit, het principe van badal bijvoorbeeld, leven voort
- Politbureau**: het hoogste politieke orgaan in de voormalige Sovjetunie bestaande uit een select gezelschap van partijvoormannen van de CPSU (Communistische Partij van de Sovjetunie). De leider ervan, de secretaris-generaal, was de hoogste politieke leider van de Sovjetunie
- Pul-i-Charki**: berucht gevangeniscomplex nabij Kaboel, waar sinds 1978 talloze Afghanen, politieke tegenstanders van het DVPA-bewind, zijn gemarteld. Veel gevangenen die in Pul-i-Charki belandden zijn spoorloos verdwenen. In september 1997 heropenden de Taliban de beruchte gevangenis

Q

- Qazi**: religieuze rechter, die de wetten van de sjari'a toepast

R

- Radio Sjari'a**: voorheen Radio Kaboel, maar kort na de machtsovername door de Taliban in Kaboel (september 1996) veranderd in Radio Sjari'a
- Ramadan**: islamitische vastenperiode van dertig dagen, die elk jaar op verschillende data valt, afhankelijk van de stand van de maan

-**Royalisten:** voorstanders van de terugkeer van de Afghaanse koning Zaher Sjah uit ballingschap, en de herinvoering van de Pasjtoense monarchie

S

-**Sardar:** een militaire titel die hoofden van de Durrani-stammen droegen en die "leider", "generaal" of "prins" betekent. Sardars waren formeel ondergeschikt aan de emir

-**SCUD-B raketten:** door de Sovjetunie aan het DVPA-bewind van Najibullah geleverde lange afstandsraketten, die van doorslaggevende betekenis waren in de slag bij Jalalabad in maart 1989. In april 1992 vielen de SCUD-B raketten in handen van Ahmed Sjah Massoed

-**Sjari'a:** de heilige islamitische wet

-**Sjoera:** een Raad, adviserende vergadering

-**Sji'ieten:** erkennen de schoonzoon van de profeet Mohammed, Ali, als diens eerste rechtmatige opvolger. De opvolger van de profeet moest behoren tot diens clan. Sji'ieten erkennen niet het kalifaat zoals dat na de dood van Ali ontstond volgens de soennieten. In Afghanistan wonen zo'n 4 miljoen sji'ieten (1997) die behoren tot verschillende etnische groeperingen

-**Soefi-orden:** mystieke, op het individu gerichte islamitische organisaties. Navolgers van het soefisme organiseerden zich in broederschappen [tarieka's] teneinde onder gezag van een leraar individuele verlichting te bereiken. Soefi-volgelingen vormen binnen de islamitische wereld een kleine minderheid

-**Soenna:** gewoonten, gebruiken en tradities ten tijde van de profeet

-**Soennieten:** van alle ruim een miljard moslims in de wereld is ongeveer 90 % soenniet. Zij beschouwen zichzelf als de "ware moslims", evenals de sji'ieten overigens. Soennieten stelen hun religie op de koran en de soenna [tradities en gebruiken van de profeet]. In Afghanistan is ruim 84% van de bevolking (ca. 20 miljoen in 1997) soenniet, en 15% sji'iet. Zij behoren tot etnisch verschillende bevolkingsgroepen

-**Speciaal afgezant van de Verenigde Naties:** persoonlijke vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, die onderhandelt tussen de strijdende partijen in en rond Afghanistan. In april 1988 werden in Genève onder auspiciën van VN-afgezant Diego Córdovez de akkoorden van Genève gesloten

T

-**Tadzjiken:** na de Pasjtoenen vormen zij de grootste etnische bevolkingsgroep in Afghanistan. Zij leven echter niet in stamverband. In 1997 waren er ca. 4,5 miljoen Tadzjiken in Afghanistan. Hun taal is het Dari, sterk verwant aan het Perzisch; hun godsdienst is de soennitische islam. Zij leven in noord- en noordoost Afghanistan, maar ook in steden als Kaboel, Herat en Mazar-i-Sharif

-**Takfir:** (de kwestie van) het tot ongelovige verklaren van een moslim

-**Talib:** letterlijk religieus student, ook wel "zoeker". Elke mullah is eerst talib geweest. De duur van een religieuze scholing in een madrassa varieert van 8 tot 12 jaar

-**Traditionalisme:** het in stand houden van of terugkeren naar normen en waarden, een samenlevingsvorm, zoals die eerder in de islamitische geschiedenis bestond en die "goed" was, zonder daarbij een zekere mate van ontwikkeling uit te sluiten

U

- Umma**: de wereldwijde gemeenschap van alle islamieten
- UNSMA**: afkorting van United Nations Special Mission for Afghanistan

V

- Verzetsalliantie**: formele coalitie van de zeven Afghaanse verzetsorganisaties die hun hoofdkwartieren in Pesjawaar hadden. Zes ervan waren voornamelijk Pasjoense, soennitische organisaties; de zevende was de overwegend Tadzjieksoennitische Jamiat-i-Islami onder leiding van Boerhanuddin Rabbani
- VN-auspiciën**: onderhandelingen onder toezicht van en eventueel geleid door de speciaal afgezant van de VN voor Afghanistan, tussen de bij de strijd in Afghanistan betrokken partijen

W

- Wahhabisme**: reformistische beweging die streeft naar volledige terugkeer van de zuiverheid van de vroege islam, in de achttiende eeuw gegrondvest door Muhammad Ibn Abd al-Wahhab. Hij ging een bondgenootschap aan met het huis van Saoed, een lokale stamdynastie. Uiteindelijk kwam hieruit het koninkrijk Saoedi-Arabië voort
- Watan-partij**: Vaderland-partij, voluit Hezb-i-Watan genoemd, in juni 1990 gelanceerd als de opvolger van de communistische DVPA. Mohammed Najibullah, na de voltooidde aftocht van de Sovjetroepen in februari 1989 blijvend de heerser in Kaboel, trachtte zo de machtsbasis voor zijn bewind te verbreden. Voorts wilde Najibullah zijn Watan-partij deel laten nemen aan een eventuele overgangsregering waarin ook de Afghaanse verzetsgroepen vertegenwoordigd zouden zijn

Z

- Zeven Dwergen**: spotnaam voor de zeven soennitische Afghaanse verzetsgroeperingen die tijdens de Sovjetbezetting (1979-1989) hun hoofdkwartieren hadden in de Pakistaanse stad Pesjawaar. Met deze benaming werd aangegeven dat de aanhang onder de bevolking in Afghanistan zèlf van deze zeven groeperingen, verenigd in een alliantie, tamelijk gering was. Teneinde de officiële status van vluchteling en alle voordelen die daarmee samenhangen te verkrijgen was het verplicht om lid te zijn van een Afghaanse verzetsbeweging in Pesjawaar. Dit was één belangrijke reden voor de overschatting van de populariteit door opeenvolgende Amerikaanse regeringen van de Zeven Dwergen onder de Afghaanse bevolking

Interview met Emir-ul Moemineen [Leider der gelovigen]

(door: Nazeer Laghari en Moefti Jameel Khan)

Vraag 1: Wat zijn de doelstellingen van de Taliban beweging?

Antwoord: De Taliban beweging is die laag van Afgaanse moedjaheddin [verzetsstrijders] van wie het van begin af aan (vanaf het begin van de strijd door de Afgaanse verzetsgroepen tegen de DVPA en de Sovjetbezetting - O.I. & J.v.H.) de doelstelling is geweest de voorschriften van de sjari'a [islamitische wetgeving] aan Afghanistan op te leggen en het kwaad en atheïsme in dit land uit te bannen. Dit is een verzameling oprechte moedjaheddin afkomstig uit tal van verschillende groeperingen, die de wereld profijt willen laten trekken van de doelstellingen en verworvenheden van de Afgaanse jihad [heilige oorlog]. Zij vormen geen formele groepering, maar vanwege hun oprechte verzetsacties en weerstaan van de krachten van het kwaad, zijn zij verenigd, een gezelschap van hervormers.

Zoals u wellicht weet, was het doel van de Afgaanse jihad de invloed van en bezetting door de Russen van Afghanistan te beëindigen en de religie van de moslims in Afghanistan te steunen en te helpen. Gedurende veertien jaar gaven honderdduizenden Afgaanse moedjaheddin hun leven, honderdduizenden mannen, vrouwen, kinderen en ouderen zagen zich gedwongen tot hijra [migratie], maar ten lange leste, na veertien jaar worstelen (1978-1992 - O.I. & J.v.H.), werd Afghanistan een islamitisch land.

Echter, het was bijzonder onfortuinlijk dat de verwerkelijking van deze droom niet tot stand kwam en dat de Afgaanse leiders in het bijzonder, Boerhanuddin Rabbani, Hekmatyar en Ahmed Sjah Massoed verwickeld raakten in een burgeroorlog en symbolen van schande werden. Het werd heel moeilijk je leven, bezittingen, respect of eer te behouden. Deze periode was er een geworden van wetteloosheid en ondeugd en alle pogingen deze situatie te corrigeren en de vijandelijkheden te beëindigen mislukten, en het papier waarop de overeenkomsten waren getekend werd tot snippers verscheurd. Vanwege deze stand van zaken kwamen enkele Oelema-i-Kiraam [geestelijken] in Kandahar bijeen en zwoeren dat zij nu, op dezelfde manier waarop zij de jihad tegen de Kafirs [ongelovigen] waren begonnen tegen een supermogendheid als Rusland, in alle oprechtheid en vertrouwend op Allah, de wantoestanden in het land zouden beëindigen, vrede en veiligheid brengen, levens, bezittingen en eer zouden beschermen en de sjari'a zouden opleggen, jihad voeren tegen leiders die machtswellustig waren en streven naar de opbouw van het land Afghanistan tot een (lichtend islamitisch - O.I. & J.v.H.) voorbeeld. Deze beweging kreeg de naam "Taliban", aangezien alleen de Talaba [waarheidszoekers, dienaren van Allah] en de oelema van Deen in alle oprechtheid, na zichzelf te hebben bevrijd van eigenbelang, de islamitische verplichting van jihad en alhandoelillah kunnen volbrengen; Allah Ta'ala aanvaardde en zegende hun prachtige doelstelling en in korte tijd schonk Allah Ta'ala zijn overwinning en steun aan de Taliban in vijftien provincies, en het Afgaanse volk werd bevrijd van de onderdrukende commandanten en heersers.

U kunt zelf door deze provincies trekken en ze onderzoeken, u zult de mensen daar hun levens in sereniteit en alle gemoedsrust zien leiden, en de wegen en hoofdwegen zijn veilig. In de afgelopen maand (begin 1996 - O.I. & J.v.H.) zijn er geen diefstallen geweest in deze vijftien provincies, geen incidenten als berovingen, kleine of grote misdaden. De krachten van het kwaad zijn onderworpen en

in vrede en veiligheid voeren de Taliban een bestuursstelsel dat is gebaseerd op onderwerping aan de sjari'a, wat verantwoord moet worden voor een gerechtshof. Of de misdaad is gepleegd door een heerser of door zijn onderdanen, beiden zijn onderworpen aan het Islamitisch Strafrecht, beiden verdienen dezelfde bestraffing en het is hierom dat de levens en bezittingen van de mensen in deze gebieden tegenwoordig veilig en zeker zijn.

De krachten van het kwaad zijn de regio ontvlucht en goede commandanten en moedjaheddin van alle groepen zijn deelnemers geworden aan de Taliban onderneming. De mensen zijn tevreden en verwelkomen overal de Taliban met genegenheid, omdat de Taliban hen niet onderworpen en in slavernij hielden, maar juist hun levens en bezittingen hebben beschermd en het recht gaf om te leven. Om deze reden zijn er talloze verzoeken, niet alleen vanuit de provincies waar de Taliban het bestuur controleren maar uit alle provincies van het land, aan de Taliban gericht om ook in deze gebieden binnen te trekken, om met open armen te worden ontvangen.

Vraag 2: Algemeen bestaat in de wereld de overtuiging dat de Taliban de volledige steun genieten van de I.S.I. [geheime militaire dienst van het Pakistaanse leger] en het Pakistaanse leger. Dit schijnt te betekenen dat de gevechten in naam van de Taliban slechts een façade vormen waarachter Amerika volledige controle uitoefent en de noodzakelijke hulp verleent. Is dit juist?

Antwoord: De kern van de zaak is dat dit een zeer geslepen complot is teneinde de integriteit en zuiverheid van de Taliban en de moedjaheddin die de jihad uitvoeren tegen de krachten van het kwaad naar beneden te halen. De Taliban beweging heeft geen banden met de I.S.I. of Amerika, noch zijn we een instrument in handen van wie ook, de waarheid is dat de genoemde organisaties na de eenheid van de Taliban te hebben waargenomen, na hun overwinningen en de oplegging van de sjari'a te hebben gezien vertrokken zijn. Neem onze armoede in ogenschouw en kijk vervolgens naar de propaganda in de Westerse media over ons, u zult zelf eenvoudig de waarheid vast kunnen stellen. Wij staan individuen die we er alleen maar van verdenken externe contacten te hebben niet toe met ons mee op te trekken; ikzelf heb tot op vandaag geen enkele band gehad met welke vooraanstaande Pakistaan of Amerikaanse officieren dan ook, en omgekeerd kent ook niemand mij. Als wij werktuigen van de I.S.I., van Amerika of van enig ander land zouden zijn zouden we in weelde leven, overvloedig bewapend zijn en onze beweging zou er een zijn van luxe en losbandigheid. Maar wij zijn, in overeenstemming met de soenna van de Sahabah Kiraam Radjal Lahoe Anhoem Ajmaeen, zonder enigerlei materieel bezit en slechts toegerust met het wapen van Tawakkul in de soevereiniteit van Allah, vrij van enigerlei eigenbelang; en na het verjagen van de krachten van het kwaad in het land willen wij slechts het islamitische systeem van veiligheid en zekerheid; Alahmdoelil Lah hebben we dit systeem ingevoerd in vijftien provincies met de zegen van en dankzij Allah Ta'ala, dus hoe kunnen de I.S.I. of Amerika ons steunen? Dit is hoe dan ook een valse beschuldiging en niets meer dan laster.

Vraag 3: Hoe zien de Taliban de pogingen van Qazi Ahmed een platform ter vereniging van Boerhanuddin Rabbani en Goelbuddin Hekmatyar tot stand te brengen?

Antwoord: Boerhanuddin Rabbani en Hekmatyar zijn de hoofdverantwoordelijken voor de huidige situatie in Afghanistan. Zij zijn uit op macht, want na het succes van de Afghaanse jihad begonnen deze twee krachten, in plaats van het invoeren van een islamitische systeem, een burgeroorlog om de verovering van de macht. Zij vergoten het bloed van vele onschuldige Afghanen,

verspreidden het kwaad in elke straat, maakten het leven voor de mensen ondraaglijk en onteerden de naam van de jihad in de hele wereld; dit was de reden waarom de Taliban genoodzaakt zijn de jihad tegen het kwaad te voeren.

Heel Afghanistan heeft hen zo grondig verworpen dat op dit moment, ondanks dat Boerhanuddin de heerser van Afghanistan is, zijn bewind slechts vijf provincies omvat en Hekmatyar is, ondanks zijn positie als premier, in slechts een provincie aan de macht en bovendien kunnen Boerhanuddin en Hekmatyar zich niet vrij in deze provincies bewegen.

Boerhanuddin is verlamd van angst, ondanks dat hij in zijn presidentiële paleis verblijft, omdat in Kaboel en in andere gebieden zijn eigen commandanten hun eigen regels opstellen. Hekmatyar heeft de afgelopen vier jaar ondanks zijn positie als premier Kaboel niet binnen kunnen komen; deze mensen zijn tot op vandaag in een gevecht om de macht en hun eigen belangen verwickeld en zelfs nu is hun alliantie op geen enkel principe gegrondvest behalve dat van het verwerven van macht en het bewerkstelligen van persoonlijke belangen.

Insja Allah [als Allah het wil] berokkent hun alliantie de Taliban geen schade maar geeft juist voordeel, omdat de Afghanen de waarheid over hen steeds beter leren kennen; dat zij een burgeroorlog begonnen om macht te verwerven en dat zij zich nu verenigd hebben voor hetzelfde doel, macht. Daarna, Insja Allah, zullen de Taliban snel controle krijgen over de gebieden waar Boerhanuddin en Hekmatyar overheersen en als in heel Afghanistan een voorbeeldig islamitisch bestuur is ingevoerd zullen de Taliban Insja Allah in overeenstemming met de soenna van de profeet Sallal Lahoe Alayhi Wasallam een blauwdruk voor voorbeeldig bestuur vormen en dit aan de wereld voorhouden als voorbeeld.

Met de huidige stand van zaken, zelfs als zij een bondgenootschap vormen, op het moment dat de belangen van beide zijden botsen zullen zij opnieuw elkaar bestrijden, zoals de overeenkomst met Qazi Hussain Ahmed net zomin bindend is als de overeenkomst die werd gesloten in Baitoel Lah, en Qazi Hussain Ahmed heeft net zomin de doeltreffendheid en de macht om het gewenste resultaat te bewerkstelligen als eerder de Khadim Al Haramain.

Vraag 4: Waarom geeft de islamitische wereld u niet alle steun?

Antwoord: De islamitische wereld heeft òf geen kennis van onze methodes, is niet blij met onze houding, of stelt nog steeds geen vertrouwen in ons, maar het belangrijkste punt is naar mijn idee dat we nog steeds volop bezig zijn met de jihad in Afghanistan en dat we tot nu toe geen contacten met de rest van de wereld hebben gelegd. Als we met de zegen en instemming van Allah Ta'ala de krachten van het kwaad stuiten en een islamitische bestuur in Afghanistan vestigen, kunnen we contacten met de islamitische wereld leggen en onze theorie en praktijk uitleggen en we zullen hen ons praktische bestuursstelsel tonen; dan zullen de islamitische landen en de andere landen in de wereld Insja Allah ons hun volledige steun geven. Als zij ons systeem van eenvoud, vrede en veiligheid onderzoeken zullen de islamitische landen ons niet alleen steunen maar onze methode ook in hun eigen land introduceren. Natuurlijk is het de vraag hoe die landen die geen volledig islamitisch sjari'a systeem willen invoeren, maar juist de geneugten van de grootmachten kennen in plaats van de genoegens van de heerser der werelden en gehoorzaamheid aan de soenna, onze aanpak kunnen steunen evenals zelf

overgaan tot de invoering van de sjari'a? Wij hebben geen enkel vertrouwen in dat soort landen en ook in de toekomst zullen wij hen in het geheel niet vertrouwen. Zeer zeker zullen onze betrekkingen worden aangegaan op basis van islamitische principes.

Vraag 5: Hoe hebben de Hezb-i-Wahdat en Iran zich jegens de Taliban opgesteld?

Antwoord: Iran is ons van begin af aan vijandig gezind geweest en heeft onze tegenstanders in alle opzichten geholpen, zelfs vond een van Boerhanuddin's belangrijke commandanten een toevlucht in Iran. Toen zij echter de waarheid over ons leerden kennen, namelijk dat dit een interne Afghaanse kwestie is en dat de invloed van Iran kon leiden tot een serie van grensconflicten, hebben zij een neutrale houding aangenomen en toegezegd betere en zinnigere contacten met ons te onderhouden. Wat betreft onze verhouding met de Hezb-i-Wahdat, we hebben geen verdrag met hen en daardoor braken er gevechten uit en vervolgens hebben zij aangeboden hun gebied en wapens op te geven. Dit hebben wij momenteel in overweging en als we dat nodig vinden zullen we daarnaar handelen, maar de Hezb-i-Wahdat zal ons hoe dan ook geen obstakels in de weg leggen.

Vraag 6: Op welke voorwaarden kan er verzoening worden bereikt met Boerhanuddin en Hekmatyar?

Antwoord: We hebben regelmatig aangeboden met Boerhanuddin Rabbani en Hekmatyar te onderhandelen en meer dan eens waren er tussen ons overeenkomsten opgesteld, maar steeds was macht het grootste obstakel op onze weg en zij hebben ons altijd verraden, hebben het land verraden, schonden de overeenkomsten en vergoten het bloed van de moslims en nu hebben we geen vertrouwen in hen en ook de Afghaanse natie vertrouwt hen niet langer. Hoe kan de Afghaanse natie het onnodig verspillen van het eigen bloed vergeven, dat is de reden waarom wij geen vertrouwen in hen stellen; zij kunnen maar één weg volgen als zij vrede willen in Afghanistan en als hun doel het welzijn van de Afghaanse bevolking is, zij zouden hun gebieden dan moeten overdragen aan de Taliban. Zij zouden hun wapenen aan de Taliban moeten geven opdat de Taliban zonder burgeroorlog de invoering van de sjari'a kunnen voltrekken en een islamitische regering vormen, en niet de Afghaanse natie en de hele wereld beschamen met deze interpretatie van de droom der moslims. En zij zullen dan de vruchten van de Afghaanse jihad in het land kunnen zien en de krachten van de jihad in de hele wereld versterken.

Op dit moment zijn de grootste obstakels in het streven naar vrijheid in Afghanistan de conflicterende krachten van Boerhanuddin Rabbani en Hekmatyar; zij zouden de tekenen aan de wand moeten lezen en navolgen wat die tekenen voorspellen, en zich moeten onthouden van bloedvergieten en slecht gedrag, dat is de enige manier waarop er voor hen veiligheid kan zijn; anders blijven de Taliban Insja Allah geroepen tot de jihad teneinde het kwaad te beëindigen en met de steun van Allah Ta'ala, de natie in kennis te stellen van de overwinning van Kaboel.

Vraag 7: Wat is de houding van de Pakistaanse Oelema-i-Kiraam jegens de Taliban beweging?

Antwoord: Tot op heden hebben de Pakistaanse Oelema-i-Kiraam ons niet openlijk gesteund, want hoewel de sympathie van alle Pakistaanse Oelema-i-Kiraam naar ons uitgaat hebben zij te maken met de situatie in eigen land, op grond waarvan zij besluiten moeten nemen. Daarom is de grootste

morele steun voor ons op dit moment gekomen van de Oelema-i-Kiraam uit Pakistan, in het bijzonder uit Beloetsjistan, van de leiders van de Madaris in Beloetsjistan en Pakistan; de grote sjeiks en moefti Kiraam. Wij vertrouwen erop dat naarmate de tijd voortschrijdt onze standpunten en gedragingen geleidelijk aan door de mensen zullen worden begrepen en de steun aan ons ook groter zal worden.

Vraag 8: De algemene opvatting is dat alle Taliban Pasjtoe-sprekenden zijn en zij uit zijn op de overheersing van het Pasjtoe in Afghanistan.

Antwoord: Deze uitspraak bevat geen waarheid, aangezien de Taliban bestaan uit moedjaheddin uit heel Afghanistan, mensen uit alle regio's, en wat de eerste taal ook is van een gebied, de leiders spreken dezelfde taal. Het is niet voor alle Taliban verplicht om Pasjtoe te spreken, alleen omdat ik dat doe; dit behoort tot dezelfde propaganda die tegen ons gemaakt wordt als we voor Amerikaanse en I.S.I. agenten uitgemaakt worden.

Interview: gemaakt in het voorjaar van 1996, gepubliceerd in mei 1998 op de Internet-pagina's van de Taliban

Boodschap van Ahmed Sjah Massoed

Boodschap aan het volk van de Verenigde Staten van Amerika van Ahmed Sjah Massoed, Minister van Defensie, Islamitische staat Afghanistan, bezorgd bij het Comité voor Buitenlandse Betrekkingen van de Senaat van de Verenigde Staten.

Hoorzitting betreffende de gebeurtenissen in Afghanistan

8 Oktober 1998

In naam van Allah

Meneer de Voorzitter, eerbiedwaardige vertegenwoordigers van het volk van de Verenigde Staten van Amerika,

Ik stuur u deze boodschap uit naam van de vrijheids- en vredelievende bevolking van Afghanistan, de vrijheidsstrijders die zich verzet hebben tegen het Sovjet-communisme en het versloegen, de mannen en vrouwen die zich nog steeds verzetten tegen onderdrukking en buitenlandse overheersing, en van de meer dan anderhalf miljoen Afgaanse martelaren die hun levens opofferden teneinde een aantal waarden en idealen in stand te houden die de meeste Afghanen en Amerikanen delen. Dit is een cruciaal en uniek moment in de geschiedenis van Afghanistan en van de wereld, op een tijdstip waarop Afghanistan opnieuw een drempel is overgegaan en een nieuwe fase van strijd en verzet binnentreedt teneinde te overleven als een vrije natie en een onafhankelijke staat.

Ik heb mijn leven gedurende de afgelopen twintig jaar, het grootste deel van mijn jeugd en bestaan als volwassene, samen met mijn metgezellen, in dienst gesteld van de Afgaanse natie, in een ongelijke strijd voor het behoud van onze vrijheid, onafhankelijkheid, recht op zelfbeschikking en waardigheid. Afghanen vochten voor Allah en vaderland, soms alleen, in andere periodes met steun van de internationale gemeenschap. Tegen alle verwachtingen in wisten wij, dat wil zeggen de vrije wereld en de Afghanen, tien jaar geleden het Sovjetexpansionisme niet alleen te stuiten maar ook te beëindigen. Maar het zwaar beproefde volk van mijn land mocht het zoet van de overwinning niet smaken. Het volk werd daarentegen opgenomen in een wervelwind van buitenlandse intriges, misleiding, geopolitieke machtsstrijd en binnenlandse tegenstellingen. Ons land en ons dappere volk werden niets ontziend behandeld, slachtoffers van misplaatste hebzucht, hegemonistische plannen en onwetendheid. Wij, Afghanen, begingen eveneens vergissingen. Onze gebreken kwamen voort uit politieke naïviteit, onervarenheid, kwetsbaarheid, represailles, geruzie, en sterk opgeblazen ego's. Maar dit alles rechtvaardigt absoluut niet wat enkele van onze zogenaamde Koude Oorlog bondgenoten deden om onze gerechtvaardigde overwinning te ondermijnen, of hun duivelse plannen smeeden om Afghanistan te vernietigen en te onderwerpen.

Heden ten dage ziet en ervaart de wereld duidelijk de gevolgen van dergelijke snode en duivelse daden. Zuid- en Centraal-Azië verkeren in grote onrust, in enkele landen staat de oorlog op uitbarsten. Illegale productie van drugs, terroristische activiteiten en plannen nemen toe. Etnisch- en religieuze

geïnspireerde massamoorden en gedwongen migratie vinden plaats, de meest fundamentele rechten van de mens en vrouwenrechten worden schaamteloos geschonden. Het land is inmiddels in handen gevallen van fanatici, extremisten, terroristen, huurlingen, drugsmafiosi en beroepsmoordenaars. Eén fractie, de Taliban, die zeker niet de ware vertegenwoordigers van de islam, Afghanistan of onze eeuwenoude culturele erfenis belichamen, hebben met directe buitenlandse steun deze explosieve situatie verergerd. Zij zijn onbuigzaam en ongewillig om met welke andere Afghaanse partij dan ook te praten of een compromis te vinden.

Helaas zou deze onverkwikkelijke situatie nooit tot stand zijn gekomen zonder directe hulp en betrokkenheid van invloedrijke gouvernementele en niet-gouvernementele kringen in Pakistan. Naast de militair-logistieke hulp en de levering van wapens en brandstof, tonen rapporten van onze informatiedienst aan dat er meer dan 28.000 Pakistaanse burgers, waaronder paramilitairen en militaire adviseurs, deel uitmaken van de bezettingsmacht van de Taliban in diverse delen van Afghanistan. Wij houden momenteel meer dan 500 Pakistaanse burgers en militairen gevangen in onze kampen. Drie grote problemen - terrorisme, drugs en de schending van mensenrechten - komen voort uit door de Taliban bezette gebieden maar worden vanuit Pakistan geregisseerd, en vormen zo de met elkaar verbonden punten van een duivelse driehoek. In de ogen van vele Afghanen, ongeacht hun etnische of religieuze achtergrond, is Afghanistan opnieuw, voor de tweede maal binnen tien jaar, een bezet land.

Ik wil hier een aantal drogredenen corrigeren die de Talibanaanhangers en hun lobbyisten aan de wereld verkondigen. De huidige situatie is noch op korte noch op lange termijn in het belang van wie dan ook, zelfs niet als de Taliban het gehele land controleren. Het zal niet resulteren in stabiliteit, vrede en voorspoed in de regio. Het volk van Afghanistan zal een dergelijk onderdrukkend regime niet aanvaarden. Landen in de regio zullen zich nooit veilig en onbedreigd weten. Het verzet in Afghanistan zal niet ophouden maar een nieuwe dimensie verkrijgen, waar alle etnische en sociale groepen bij betrokken zullen zijn.

Het doel is duidelijk. Afghanen willen hun recht op zelfbeschikking herwinnen met behulp van democratische en traditionele middelen, aanvaardbaar voor ons volk. Geen enkele groep, fractie of individu heeft het recht met dwang of bij volmacht zijn wil op te leggen of de wet aan anderen voor te schrijven. Maar eerst moeten obstakels worden overwonnen, de oorlog worden beëindigd, een rechtvaardige vrede tot stand worden gebracht en een overgangsbestuur worden opgezet teneinde een vertegenwoordigende regering te kunnen vormen.

Wij zijn bereid dit waardige doel na te streven. Wij beschouwen het als onze plicht de mensheid te verdedigen tegen de plaag van intolerantie, geweld en fanatisme. Maar de internationale gemeenschap en de democratieën van de wereld mogen geen kostbare tijd verspillen, maar juist hun cruciale taak vervullen om op alle mogelijke manieren het dappere volk van Afghanistan te helpen de bestaande obstakels te overwinnen op de weg naar vrijheid, vrede, stabiliteit en voorspoed. Effectieve druk zou moeten worden uitgeoefend op die landen die de aspiraties van het Afghaanse volk dwarsbomen. Ik dring er bij u op aan constructief en substantieel overleg aan te gaan met onze vertegenwoordigers en met alle Afghanen die kunnen en willen streven naar een brede consensus voor vrede en vrijheid voor Afghanistan.

Met alle respect en beste wensen voor de regering en het volk van de Verenigde Staten,

Ahmed Sjah Massoed

Beknopte bibliografie

"Afghanistan", in: *The World Fact Book 1999*, Central Intelligence Agency (CIA), Washington 1999. Internet-artikel: www.odci.gov/cia/publications/factbook/af.html, 9 pp.

"Afghanistan Country Report on Human Rights Practices for 1998". *U.S. Department of State*, gepubliceerd door Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 26 februari 1999. Internet-document: www.state.gov/www/global/human-rights/1998-hrp-report/afghanis.html, 17 pp.

"Afghanistan Outlook", *United Nations*, december 1999, 19 pp. Internet-document: www.afghan-web.com/aop/outlook28.html

Akhramovich, R.T., *Outline history of Afghanistan after the Second World War*, [Nauka Publishing House] Moskou, 1966, 191 pp.

Allix, Stephane, "De la résistance à la prise de Kaboul, l'histoire secrète des talibans", in: *Le Monde Diplomatique*, Janvier 1997, p. 4-5.

Amnesty International Annual Report 1998: Afghanistan (periode januari-december 1997). Amnesty International, Internet-rapport: www.amnesty.org/ailib/aireport/ar98/asa11.htm, 4 pp.

Amnesty International Report: "Afghanistan. Detention and killing of political personalities", maart 1999. Internet-rapport: www.amnesty.org/ailib/aipub/1999/asa/31100599.htm, 11 pp.

Amnesty International Annual Report 1999: Afghanistan. Amnesty International, Internet-rapport: www.amnesty.org/ailib/aireport/ar99/asa11.htm, 4 pp.

Anderson, Ewan, en Dupree, Nancy Hatch (eds.), *The cultural basis of Afghan nationalism*, [Pinter Publishers Ltd] London/New York 1990, 264 pp.

Arnold, Anthony, *Afghanistan's two-party communism: Parcham and Khalq*, [Hoover Institution Press], Stanford (Calif.), 1983, 242 pp.

Arnold, Anthony, *Afghanistan. The Soviet invasion in perspective*, [Hoover Institution Press], Stanford (Calif.), 1985 (enlarged and revised edition), 168 pp.

Aubry, Chantal, "Double piège pour l'Afghanistan" *Le Monde Diplomatique*, Février 1999, p. 13

Borcke, Astrid von, *Russland und der Krisenherd Afghanistan, 1991-1997*. Köln, Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, 1998, 30 pp.

Bradsher, Henry S., *Afghanistan and the Soviet Union*, Durham (N.C.), 1985, (new and expanded edition), 384 pp.

Brönner, Wolfram, *Afghanistan. Revolution und Konterrevolution*, [Verlag Marxistische Blätter], Frankfurt am Main, 1980, 277 pp.

Caroe, Olaf, *The Pathans: 550 B.C. - A.D. 1957*, [Macmillan & Co. Ltd.] Londen, 1958 (1962), 522 pp.

Christensen, Hanne, *The reconstruction of Afghanistan: a chance for rural Afghan women*, [United Nations Research Institute for Social Developments. Report no 90.3], Geneva, 1990, 90 pp.

Cooley, John K., *Unholy Wars: Afghanistan, America and International Terrorism*. Pluto Press, June 1999, 328 pp.

Dubnov, Arkady, "The Taliban: A Jinni Without A Bottle", in: *New Times* (Moskou), January 1997, p. 52-54.

Dupree, Louis, *Afghanistan*, [Princeton University Press] Princeton, 1980, 778 pp.

Emadi, Hafizullah, "The state and rural-based rebellion in Afghanistan", in: *Central Asian Survey* Vol. 15 No. 2 (June) 1996, pp. 201-211.

Fraser-Tytler, W.K., *Afghanistan. A study of political developments in Central and Southern Asia*, Londen 1967 (3rd edition, revised by M.C. Gillett. [First edition: 1949]), 362 pp.

Garejew, Mahmut A., *Afghanistan nach dem Abzug der sovjetischen Truppen*. Zürich 1996, 303 pp.

Gregorian, Vartan, *The emergence of modern Afghanistan. Politics of reform and modernization, 1880-1946*, [Stanford University Press] Stanford (Calif.), 1969, 586 pp.

Griffin, Michael, *Reaping the whirlwind: Afghanistan's Taliban Movement*. 1998, 192 pp.

Harpviken, Kristian Berg, "Transcending Traditionalism: The Emergence of Non-State Military Formations in Afghanistan", in: *Journal of Peace Research*, Vol. 34. No.3, (August) 1997, p. 271-287.

Harrison, Selig S., *In Afghanistan's shadow: Baluch nationalism and Soviet temptations*, [Carnegie Endowment for International Peace], New York, 1981, xi + 228 pp.

Huldt, Bo, & Jansson, Erland (eds.), *The tragedy of Afghanistan: the social, cultural and political impact of the Soviet invasion*, [Croom Helm] Londen, 1988, 270 pp.

Hyman, Anthony, *Afghanistan under Soviet domination, 1964-83*, Londen, 1984, 247 pp.

Hyman, Anthony, *Afghan resistance: danger from disunity*, [The Institute for the study of conflict (ed.). Conflict Studies no. 161], Londen, 1984, 24 pp.

Hyman, Anthony, "Afghanistan in Perspective", in: *Asian Affairs*, Vol. XXVII, Part III, October 1996, p. 285-295.

Johansen, Robert C., "Radical Islam and Nonviolence: A Case Study of Religious Empowerment and Constraint Among Pushtuns", in: *Journal of Peace Research*, Vol. 34. No.1, 1997, (February) p. 53-71.

Khalilzad, Zalmay, "Afghanistan in 1995. Civil War and a Mini-Great Game", in: *Asian Survey*, Vol. XXXVI, No. 2 Febr. 1996, pp. 190-195.

Klass, Rosanne (ed.), *Afghanistan: the Great Game revisited*, [Freedom House] New York, 1987, 519 pp.

Lewis, Bernard, "License to Kill. Usama bin Ladin's Declaration of Jihad, in: *Foreign Affairs*, November/December 1998, p.14-19

Magnus, Ralph H., "Afghanistan in 1996. Year of the Taliban", in: *Asian Survey*, Vol. XXXVII, No.2 February 1997, p. 111-117.

Magnus, Ralph H., & Naby, Eden, *Afghanistan: Mullah, Marx and Mujahid*. (Nations of the Contemporary Middle East). Westview Press, January 1998, 320 pp.

Maley, William (ed.), *Fundamentalism reborn?: Afghanistan under the Taliban*. C.Hurst, London 1997, 253 pp.

Malik, Hafeez (ed.), *Soviet-American relations with Pakistan, Iran and Afghanistan*, [MacMillan Press] Basingstoke/Londen, 1987, 431 pp.

Marsden, Peter, *The Taliban: War, Religion and the New order in Afghanistan*. London, Zed Books, Karachi, Oxford University Press, 1998, 162 pp.

Matinuddin, Kamal, *The Taliban Phenomenon*. Afghanistan 1994-1997. Pakistan, Oxford University Press, Karachi 1999, 288 pp.

Newell, Nancy Peabody, en Newell, Richard S., *The struggle for Afghanistan*, [Cornell University Press], Ithaca/Londen, 1981, 236 pp.

Political Department of the Peoples Democratic Party of Afghanistan in the armed forces of Afghanistan, The, *On the Saur Revolution*, [Government Printing Press], Koboel, 22 mei 1978, 35 pp.

Poullada, Leon B., *Reform and rebellion in Afghanistan, 1919-1929. King Amanullah's failure to modernize a tribal society*, [Cornell University Press] Ithaca (NY), 1973, 318 pp.

Pravov, Andrei, "Is the Koran Worth a Kalashnikov?", in: *New Times* (Moskou), August 1997, p. 46-49.

Rashid, Ahmed, *Taliban: Militant Islam, Oil, And Fundamentalism in Central Asia*, Yale University Press, 2000, 288 pp.

Rasuly, Sarajuddin, *Die politischen Eliten Afghanistans: ihre Entstehungsgeschichte, ihre Bedeutung und ihr Versagen in der Gegenwart*. Frankfurt am Main, 1997, 366 pp.

Roy, Olivier, *Afghanistan: From Holy War to Civil War*, The Darwin Press, Princeton New Jersey 1995. 142 p. Maps. EBB

Roy, Olivier, *Islam and resistance in Afghanistan*, [Cambridge University Press], Cambridge, 1986, 253 pp. [vertaling van *L'Afghanistan: Islam et modernité politique*, Parijs, 1985]

Roy, Olivier, "Avec les talibans, la charia plus le gazoduc", in: *Le Monde Diplomatique*, Novembre 1996, p. 6-7.

Roy, Olivier, "The Iranian foreign policy toward Central Asia". Internet-artikel 1999: www.soros.org/cen-eurasia/royoniran.html, 12 pp.

Rubin, Barnett R., *The Fragmentation of Afghanistan. State Formation and Collapse in the International System*, Yale University Press, 1995, Pp. 378.

Rubin, Barnett R., *The search for peace in Afghanistan: from bufferstate to failed state*, New Haven, Yale University Press 1996.

Rubin, Barnett R., "Women and pipelines: Afghanistan's proxy wars", in: *International Affairs*, Vol. 73 No.2, 1997, p. 283-296.

Rubin, Barnett R., "Recent Events and Political Actors in Afghanistan". *Testimony on the Situation in Afghanistan* 8 October 1998, United States Senate Committee on Foreign Relations. Internet-artikel: www.soros.org/cen-eurasia/br2.html, 14 pp.

Rubin, Barnett R., "The Political Economy of War and Peace in Afghanistan". (Council on Foreign Relations), New York 1999, 13 pp. Internet-artikel: www.soros.org/cen-eurasia/rubin-on-afgistan.html

Saikal, Amin, en Maley, William (eds.), *The Soviet withdrawal from Afghanistan*, [Cambridge University Press] Cambridge, 1989, 177 pp.

Seger, Alexander, *Entwicklung und drogen in Asien: eine Untersuchung zum Zusammenhang von Drogenproblemen, Drogenkontrolle und nachhaltiger menschlicher Entwicklung in Laos, Afghanistan und Pakistan*. Proefschrift 1998, XVI, 372 pp.

Schofield, Victoria, *Every rock, every hill. The plain tale of the North-West Frontier and Afghanistan*, [Buchan & Enright] Londen, 1984, 352 pp.

Shahrani, M. Nazif, & Canfield, Robert L. (eds.), *Revolutions and rebellions in Afghanistan. Anthropological perspectives*, [Institute of International Studies] Berkeley (Calif.), 1984

"The Situation in Afghanistan and its Implications for International Peace and Security, *United Nations Security Council*, 16 november 1999, 14 pp. Internet-document: www.reliefweb.int/w/rwb/nsf

Urban, Mark, *War in Afghanistan*, [MacMillan Press], Basingstoke/London, 1990, 337 pp.

Vogel, Heinrich, *Die sowjetische Intervention in Afghanistan. Entstehung und Hintergründe einer weltpolitischen Krise*, [Bundesinstitut für ostwissenschaftliche und internationale Studien, Köln], Baden-Baden, 1980, 390 pp.

Volkov, Y. et al. (ed.), *The truth about Afghanistan. Documents, facts, eyewitness reports*, [Novosti Press], Moskou, 1980, 158 pp.

Wirsing, Robert G., *The Baluchis and the Pathans*, [Revised and updated edition. Minority Rights Group. Report no. 48], Londen, 1987, 23 pp.

Yousaf, Mohammad, & Adkin, Mark, *The bear trap. Afghanistan's untold story*, [Leo Cooper], London, 1992, 243 pp.

Over de auteurs

Drs. O. Immig (1952) en drs. J. van Heugten (1957) zijn historici. Jan van Heugten studeerde in 1982 af aan de Rijksuniversiteit Leiden op "De Sovjet-invasie in Afghanistan (December 1979). Een historisch onderzoek naar motieven en achtergronden: Russisch-Afghaanse betrekkingen en de wording van een Sovjet-satelliet". Hij publiceerde een deel van zijn doctoraal scriptie als "Afghanistan: hoe de Russen er kwamen", in *Internationale Spectator* [Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael'] april 1983, pp. 206-215. Olivier Immig studeerde in 1989 af aan de Universiteit van Amsterdam op "Moderniseringspolitiek in Afghanistan 1880-1929. De moeizame gang van bufferstaat naar natie-staat".

Sinds 1984 werken de auteurs samen, aanvankelijk voor de Stichting SCAR; sinds juli 1992 zijn zij verbonden aan de Stichting NISAS als research associate. Zij publiceren al jaren regelmatig over de actuele politieke, militaire en economische ontwikkelingen in Zuidwest-Azië, ondermeer in gerenommeerde tijdschriften als de *Internationale Spectator*.

Een aantal eerdere publicaties van de auteurs over Afghanistan:

"De kwestie-Afghanistan en de bedreiging van Pakistan" in: *Internationale Spectator* februari 1985, pp. 73-83. Ook vertaald in het Engels als *Afghanistan and the threat to Pakistan* [Stichting Studiën van de Conflictsituaties in Afghanistan en de Regio (SCAR)] Amsterdam, maart 1985

"De Sovjets pakken de strijd nog groter aan" in: *Onze Wereld* [Nederlandse Organisatie Voor Internationale Betrekkingen (Novib)] oktober 1985, pp. 27-29

"De oorlog in Afghanistan: 1980-1986" in: *Internationale Spectator* augustus 1986, pp. 495-502. Ook verschenen als: *The war in Afghanistan: 1980-1986* [Stichting SCAR] Amsterdam, september 1996

"Onderhandelen over Afghanistan" in: *Internationale Spectator* juli 1987, pp. 386-391

"Gorbatsjov en Afghanistan: de oorlog geafghaniseerd" in: *Internationale Spectator* mei 1989, pp. 317-325

"Gorbatsjov en de 'afghanisering' van de oorlog in Afghanistan" in: *Transaktie* [Polemologisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen] december 1989, pp. 358-366

"Islam en communisme in Afghanistan" in: Thijl Sunier en Arend Jan Termeulen (redactie) *Macht, mobilisatie en moskee. De diversiteit van de islam*, oktober 1991, pp. 25-29

"Afghanistan: een politieke regeling of segmentering?" in: *Internationale Spectator*, mei 1992, pp. 262-269

Onderlinge verdeeldheid blijft Afghanen parten spelen [NISAS] Amsterdam, januari 1993

Afghanistan: een bibliografie van de Sovjet-bezetting (1979-1989), [NISAS] Amsterdam, maart 1995

"Mullahs aan de macht in Kaboel" in *Internationale Spectator* januari 1997, pp. 23-25

Op de website geplaatst: maart 2009

Eerder gepubliceerd als:

Olivier Immig & Jan van Heugten, *Afghanistan: de Taliban aan de macht*, Amsterdam [NISAS] 2000